

**TOKAT'TAN DERLENEN TÜRKÜ SÖZLERİNDEKİ HALK
KÜLTÜRÜ ÖĞELERİNİN BİR EĞİTİM ARACI OLMASI
BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

Güleda Coşkun

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
MÜZİK EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MAYIS, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren on iki (12) ay sonra fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Güleda
Soyadı : Coşkun
Bölümü : Müzik Öğretmenliği Bilim Dalı
İmza :
Teslim Tarihi : /04/2019

TEZİN

Türkçe Adı : Tokat'tan Derlenen Türkü Sözlerindeki Halk Kültürü Öğelerinin
Bir Eğitim Aracı Olması Bakımından İncelenmesi

İngilizce Adı : The Analysis of Public Culture Items as an Educational Tool in
the Words of Compiled Folks from Tokat

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirlediğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Güleda Coşkun

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Güleda Coşkun tarafından hazırlanan “**Tokat’tan Derlenen Türkü Sözlerindeki Halk Kültürü Öğelerinin Bir Eğitim Aracı Olması Bakımından İncelenmesi**” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Müzik Öğretmenliği Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Türker EROĞLU
(Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Başkan: Doç. Dr. Barış KARAELMA
(Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Üye: Dr. Öğretim Üyesi Burcu AVCI AKBEL
(Türk Müziği Anasanat Dalı, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi :16/05/2019

Bu tezin Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

**TOKAT'TAN DERLENEN TÜRKÜ SÖZLERİNDEKİ HALK
KÜLTÜRÜ ÖĞELERİNİN BİR EĞİTİM ARACI OLMASI
BAKIMINDAN İNCELENMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Güleda Coşkun
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Mayıs, 2019**

ÖZ

Bu araştırma, Tokat'tan derlenen türkü sözlerindeki halk kültürü öğelerinin, bir eğitim aracı olması bakımından incelenmesini amaçlamaktadır. Bu amaçla, Tokat'tan derlenen türkü sözlerindeki halk kültürü öğeleri incelenmiş, eğitim aracı olması bakımından yorumlanmıştır. Bulgular, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda açıklanmaya çalışılmıştır. Tokat'tan derlenen türkü sözlerindeki halk kültürü öğeleri (folklorik öğeler), halk kültürü öğelerinin açık ve gizli anlamları, türkü sözleri aracılığıyla, toplum üyelerine eğitimsel açıdan neler aktarıldığı, türkülerin eğitime yönelik hangi ifadeleri içerdiği gibi konular ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler : Tokat, kültür, halk bilimi (folklor), halk kültürü, türkü, türkü sözleri.
Sayfa Adedi : 170
Danışman : Prof. Dr. Türker EROĞLU

**THE ANALYSIS OF PUBLIC CULTURE ITEMS AS AN
EDUCATIONAL TOOL IN THE WORDS OF COMPILED FOLKS
FROM TOKAT
(Master Thesis)**

**Güleda Coşkun
GAZI UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
May, 2019**

ABSTRACT

This research aims to examine the folk culture elements in the words of folk songs compiled from Tokat province in terms of being an educational tool. For this purpose, the elements of folk culture compiled from Tokat province were examined and interpreted as an educational tool. The findings are tried to be explained according to the sub-problems of the research. The subjects such as the cultural elements contained in Tokat's folk songs (folkloric elements), the open and hidden meanings of cultural elements, the words of folk songs, the ways in which the members of society were transferred from the educational perspective, and the expressions of the folk songs about education were discussed.

Keywords : Tokat, culture, folklore (folklore), folk culture, folk, folk words
Number of Pages : 170
Supervisor : Prof. Dr. Türker EROĞLU

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	xviii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem Cümlesi	3
Alt Problemler	3
Araştırmanın Amacı	3
Araştırmanın Önemi	3
Varsayımlar	4
Araştırmanın Sınırlılıkları	4
İlgili Araştırmalar	4
BÖLÜM II.....	6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
Kültür	6
Folklor	7
Türk Halk Müziği	8
Türkü Nedir?	10

Türkü, Yaygın Eğitim ve Hayat Boyu Öğrenme Yaklaşımı.....	11
Türkü ve Örgün Eğitim	13
Türkülerde Söz	14
Türküye söz olan şiir türleri.....	15
Ağıt.....	15
Mâni	15
Koşma	16
Maya	16
Ninni.....	16
Semai.....	17
Varsağı (Versak /Varsak)	17
Elezber (Arazbar).....	18
Destan	18
İlahi	18
Deyiş.....	18
Nefes.....	19
Tekerleme/Sayısmaca	19
Türkü Sözü Olarak Aruzlu Şiirler	19
Gazel	19
Semai.....	19
Divan	20
Kalenderi	20
Selis	20
Müstezad.....	20
Satranç.....	20
Tokat Tarihi ve Coğrafi Yapı.....	21
Tokat'ta Kültür ve Sanat.....	22
BÖLÜM III	24
YÖNTEM.....	24

Araştırmanın Modeli.....	24
Evren ve Örneklem	24
Verilerin Toplanması.....	24
Verilerin Analizi.....	25
BÖLÜM IV.....	26
BULGULAR VE YORUM	26
Tokat'tan Derlenen Türkü Sözlerindeki Kelimelerin Folklorik Bulguları	26
Türkü No: 1.....	26
Türkü'nün Sözleri.....	27
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	27
Türkü No: 2.....	28
Türkü'nün Sözleri.....	28
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	29
Türkü No: 3.....	30
Türkü'nün Sözleri.....	30
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	30
Türkü No: 4.....	31
Türkü'nün Sözleri.....	31
Türkü Sözlerinde İncelenen Folklorik Unsurlar	31
Türkü No: 5.....	33
Türkü'nün Sözleri.....	33
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	33
Türkü No: 6.....	34
Türkü'nün Sözleri.....	34
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	35
Türkü No: 7.....	36
Türkü'nün Sözleri.....	36
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	36
Türkü No: 8.....	37
Türkü'nün Sözleri.....	37
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	38

Türkü No: 9.....	38
Türkü'nün sözleri	38
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	39
Türkü No: 10.....	40
Türkü'nün Sözleri.....	40
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	40
Türkü No: 11	41
Türkü'nün Sözleri.....	41
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	42
Türkü No: 12.....	42
Türkü'nün Sözleri.....	42
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	43
Türkü No: 13.....	43
Türkü'nün Sözleri.....	44
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	44
Türkü No: 14.....	44
Türkü'nün Sözleri.....	45
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	45
Türkü No: 15.....	46
Türkü'nün Sözleri.....	46
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	46
Türkü No: 16.....	47
Türkü'nün Sözleri.....	47
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	48
Türkü No: 17.....	49
Türkü'nün Sözleri.....	49
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	49
Türkü No: 18.....	50
Türkü'nün Sözleri.....	50
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	51
Türkü No: 19.....	51
Türkü'nün Sözleri.....	51

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	52
Türkü No: 20.....	52
Türkü'nün Sözleri.....	52
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	53
Türkü No: 21.....	53
Türkü'nün Sözleri.....	53
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	54
Türkü No: 22.....	54
Türkü'nün Sözleri.....	54
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	55
Türkü No: 23.....	55
Türkü'nün Sözleri.....	55
Türkü No: 24.....	56
Türkü'nün Sözleri.....	56
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	57
Türkü No: 25.....	57
Türkü'nün Sözleri.....	57
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	58
Türkü No: 26.....	58
Türkü'nün Sözleri.....	58
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	59
Türkü No: 27.....	59
Türkü'nün Sözleri.....	60
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	60
Türkü No: 28.....	61
Türkü'nün Sözleri.....	61
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	61
Türkü No: 29.....	62
Türkü'nün Sözleri.....	62
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	63
Türkü No: 30.....	63
Türkü'nün Sözleri.....	63

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	64
Türkü No: 31.....	65
Türkü'nün Sözleri.....	65
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	66
Türkü No: 32.....	66
Türkü'nün Sözleri.....	66
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	67
Türkü No: 33.....	67
Türkü'nün Sözleri.....	67
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	68
Türkü No: 34.....	69
Türkü'nün Sözleri.....	69
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	70
Türkü No: 35.....	70
Türkü'nün Sözleri.....	70
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	71
Türkü No: 36.....	71
Türkü'nün Sözleri.....	72
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	72
Türkü No: 37.....	72
Türkü'nün Sözleri.....	73
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	73
Türkü No: 38.....	74
Türkü'nün Sözleri.....	74
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	75
Türkü No: 39.....	75
Türkü'nün Sözleri.....	76
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	76
Türkü No: 40.....	77
Türkü'nün Sözleri.....	77
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	78
Türkü No: 41.....	78

Türkü'nün Sözleri.....	79
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	79
Türkü No: 42.....	80
Türkü'nün Sözleri.....	80
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	80
Türkü No: 43.....	81
Türkü'nün Sözleri.....	81
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	82
Türkü No: 44.....	82
Türkü'nün Sözleri.....	82
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	83
Türkü No: 45.....	83
Türkü'nün Sözleri.....	83
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	84
Türkü No: 46.....	85
Türkü'nün Sözleri.....	85
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	85
Türkü No: 47.....	86
Türkü'nün Sözleri.....	86
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	87
Türkü No: 48.....	87
Türkü'nün Sözleri.....	87
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	88
Türkü No: 49.....	88
Türkü'nün Sözleri.....	88
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	89
Türkü No: 50.....	90
Türkü'nün Sözleri.....	90
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	91
Türkü No: 51.....	92
Türkü'nün Sözleri.....	92
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	93

Türkü No: 52.....	94
Türkü'nün Sözleri.....	94
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	95
Türkü No: 53.....	95
Türkü'nün Sözleri.....	95
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	96
Türkü No: 54.....	96
Türkü'nün Sözleri.....	97
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	97
Türkü No: 55.....	98
Türkü'nün Sözleri.....	98
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	98
Türkü No: 56.....	99
Türkü'nün Sözleri.....	99
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	100
Türkü No: 57.....	100
Türkü'nün Sözleri.....	100
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	101
Türkü No: 58.....	102
Türkü'nün Sözleri.....	102
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	102
Türkü No: 59.....	103
Türkü'nün Sözleri.....	103
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	103
Türkü No: 60.....	104
Türkü'nün Sözleri.....	104
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	105
Türkü No: 61.....	106
Türkü'nün sözleri	106
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	106
Türkü No: 62.....	107
Türkü'nün Sözleri.....	107

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	108
Türkü No: 63.....	108
Türkü'nün Sözleri.....	108
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	110
Türkü No: 64.....	110
Türkü'nün Sözleri.....	111
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	111
Türkü No: 65.....	112
Türkü'nün Sözleri.....	112
Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar.....	112
Türkü No: 66.....	113
Türkü'nün Sözleri.....	113
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	114
Türkü No: 67.....	115
Türkü'nün Sözleri.....	115
Türkü'nün Sözlerindeki folklorik unsurlar	115
Türkü No: 68.....	116
Türkü'nün Sözleri.....	116
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	116
Türkü No: 69.....	117
Türkü'nün Sözleri.....	117
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	118
Türkü No: 70.....	118
Türkü'nün Sözleri.....	118
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	119
Türkü No: 71.....	119
Türkü'nün Sözleri.....	119
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	120
Türkü No: 72.....	120
Türkü'nün Sözleri.....	121
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	121
Türkü No: 73.....	122

Türkü'nün Sözleri.....	122
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	123
Türkü No: 74.....	123
Türkü'nün Sözleri.....	123
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	124
Türkü No: 75.....	125
Türkü'nün Sözleri.....	125
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	126
Türkü No: 76.....	126
Türkü'nün Sözleri.....	127
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	127
Türkü No: 77.....	128
Türkü'nün Sözleri.....	128
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	128
Türkü No: 78.....	129
Türkü'nün Sözleri.....	129
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	129
Türkü No: 79.....	130
Türkü'nün Sözleri.....	130
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	131
Türkü No: 80.....	131
Türkü'nün Sözleri.....	131
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	132
Türkü No: 81.....	132
Türkü'nün Sözleri.....	133
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	133
Türkü No: 82.....	134
Türkü'nün Sözleri.....	134
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	134
Türkü No: 83.....	135
Türkü'nün Sözleri.....	135
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	136

Türkü No: 84.....	136
Türkü'nün Sözleri.....	136
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	137
Türkü No: 85.....	138
Türkü'nün Sözleri.....	138
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	138
Türkü No: 86.....	139
Türkü'nün Sözleri.....	139
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	139
Türkü No: 87.....	140
Türkü'nün Sözleri.....	140
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	140
Türkü No: 88.....	141
Türkü'nün Sözleri.....	142
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	142
Türkü No: 89.....	143
Türkü'nün Sözleri.....	143
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	144
Türkü No: 90.....	144
Türkü'nün Sözleri.....	145
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	145
Türkü No: 91.....	146
Türkü'nün Sözleri.....	146
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	146
Türkü No: 92.....	147
Türkü'nün Sözleri.....	147
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	147
Türkü No: 93.....	148
Türkü'nün Sözleri.....	148
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	149
Türkü No: 94.....	149
Türkü'nün Sözleri.....	149

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	150
Türkü No: 95.....	150
Türkü'nün Sözleri.....	150
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	151
Türkü No: 96.....	152
Türkü'nün Sözleri.....	152
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	153
Türkü No: 97.....	154
Türkü'nün Sözleri.....	154
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	154
Türkü No: 98.....	155
Türkü'nün Sözleri.....	155
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	156
Türkü No: 99.....	156
Türkü'nün Sözleri.....	156
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	157
Türkü No: 100.....	158
Türkü'nün Sözleri.....	158
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	158
Türkü No: 101.....	159
Türkü'nün Sözleri.....	159
Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar	160
BÖLÜM VI.....	163
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	163
KAYNAKLAR	168

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Tokat'tan Derlenen Türkü Sözlerindeki Konuların Sayıları ve Oranları</i>	161
Tablo 2. <i>Tokat'tan Derlenen Türkü Sözlerinde En Yaygın Kullanılan İfadeler</i>	161

BÖLÜM I

GİRİŞ

Türküler, büyük coğrafi sınırlar içerisinde zamanla geniş bir alana yayılmıştır. Geleneksel kültür ile yoğrularak, kültür öğeleri ile donanmış, Türklere has ezgiler ile Türklere has sözlerin birleşmesiyle oluşan ve büyümeye devam eden halk kültürü ürünleridir. Türkü yaratıcıları tarafından edinilmiş deneyimlerin, hayallerin, hemen hemen her şeyin görüldüğü Türkülerin, toplumsal ilişkileri, kültürel yapıdaki zenginliği ve toplumun değer yargılarındaki beraberliği yansıttığı görülmekte, gelecek nesillere aktarılmaya devam edilen taşıyıcı bir sözlü kültür olduğu bilinmektedir. Halk edebiyatındaki sözlü kültür ürünleri incelendiğinde, neredeyse toplumun her alanındaki konularla ilgili bilgilere ulaşılabilir. Türkülerin, kültürel örneklerin temsillerinden biri olduğu kabul edilmekte ve bununla ilgili çeşitli açıklamalar araştırmacılar tarafından şu şekilde ifade edilmektedir;

Türk halk türküleri tarihin en eski çağlarından neşet edip şekil yapısında, biçiminde ve içeriğinde çeşitli değişikliklere uğrayarak bugünlere kadar ulaşmayı başarmıştır. Bugünlere kadar canlılığını koruyarak gelen türküler, sadece çeşitli farklılaşmalar ve değişimler yaşamamış aynı zamanda melodi, manzume (şiir), hikâye ve konu bakımından da zenginleşmiş gelişmiştir. Türkülerin tarihi serüvenleri gereğince, türküler de çok geniş coğrafyalara yayılmıştır. Çok değişik bölgelerde birçok farklı milletin müzik kültürünü etkileyen Türk halk türküleri, insanların sosyal hayatlarının doğası gereğince yine çok farklı toplulukların halk ezgilerinden çeşitli unsurları da bünyesine katmıştır. Böylece bugün ilgilenenleri hayran bırakacak zenginlikte, muhteşem bir Türk halk türküleri külliyesi meydana gelmiştir (Güven, 2009, s. 22).

Tarihsel derinliği, gelenekleri ve toplumsal olayları, halk mimarisini, halk hekimliğini, hayvan ve bitki bilgisini, dinî bilgileri, hâsılı, hayata dair hemen her şeyi Türküler’ de görmek mümkündür. Bu anlamda “Türkü, Türk milletinin hafızası gibidir” (Eroğlu, 2017: 78-91). Bir diğer ifadeyle;

Toplumların, tarihin en eski dönemlerinde meydana getirdikleri müzik biçimi, hiç şüphesiz ki halk ezgileri diye tanımladığımız müzik türünden oluşmaktadır. Tarihin bilinen çok eski

devirlerinde ortaya çıkan halk ezgileri, zaman içinde toplulukların yaşayış biçimlerine, hayat tarzlarına, düşünce dünyalarına ve en önemlisi de kültürel özelliklerine göre şekillenerek mensubu bulunduğu toplulukların çok etkili tarihi belgeleri olarak yaşamışlardır. Halk ezgileri hem ezgi yapısıyla hem de söz dağarcığıyla toplumların belirgin vasıflarını taşıyıcı unsur olmaya bugüne devam etmektedir. Halk ezgileri, insanlığın ortak vasıfları yanında, daha çok da yerel vasıfları da bünyesine alarak, toplumların kültür dünyasındaki belirgin özelliklerinin yer aldığı çok önemli folklor malzemeleri olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Bu sebeplerdir ki “Bir milletin türkülerini yapanlar, kanunlarını yapanlardan daha güçlüdür.” Çünkü türküler toplum hayatında yüzlerce hatta binlerce yılın hatıralarını taşımaktadırlar. Türk halk ezgileri de tarihin bilinen en eski çağlarından bugüne kadar, Türk halkının tarihsel ve kültürel birikimlerini bugünlere taşıyan çok önemli bir halkbilim unsuru olmuştur (Güven, 2009: 132).

Kültür bir milletin maddi ve manevi değerlerinin bütünüdür. Ona şahsiyetini veren, onu diğer milletlerden ayıran, ona kendine has hüviyetini kazandıran öz varlıklardır. Kültürün önemli bir aktarıcı kolu olan Türkülerin, ait olduğu yere ve topluma göre belirleyici özellikler taşıdığı görülmektedir. Müziğin kültürel dokusunu oluşturan ve içeren bu özellikler, toplumun kültürel yapısına, bu kültürel yapı içinde yer alan müziğine ve müziğin bulunduğu alana bağlı olarak meydana geldiğinde bu durum müzik kültürü olarak adlandırılır.

Bireyler, yaşadıkları müzikal düşünceler ve uygulamalar ile kültürlerin hayata geçirilmesinde sürekli karar verici durumdadırlar. İnsanların vermiş olduğu bu kararlar toplum üzerinde etkili olduğunda diğer kuşaklara aktarılır. Ve böylece müzik kültürünün oluşum süreci başlar. Günümüzde müzik kültürü bize, müziğe dair bilmemiz gerekenlerin dışında, toplumların yaşayış biçimleri, alışkanlıkları, gelenekleri, dil, giyim, kısaca kimlikleri hakkında bütünlüsel bilgiler vermektedir. Hatta sadece bir ezgi ya da çalgı, bize bir toplumu, ülkeyi çağırıştırabilmektedir. Örneğin, gayda ile çalınan bir ezgi, kendi folklorik kıyafetleri içinde İskoç müziğini düşünmemize olanak sağlayabilmektedir. Ülkemiz insanı kemençeyi duyduğunda Doğu Karadeniz yöresine, zeybek dinlediğinde ise Ege veya Teke yöresine ait bir ezgi olduğunu kolayca tahmin edebilir (Nacaklı ve Canbay, 2013, s. 27).

Oluşumundan ileri gelen sebeple, kültür birliğini barındırıp Türk kültürünün ürünlerine işaret eden Türkü sözlerinin, doğumdan ölüme kadar olan süreçte, yer mekân gözetmeksizin isteyerek ya da bir şekilde maruz kalınarak söylenmesi ya da dinlenmesi, türkü sözlerinden, Türk kültürü ile ilgili bilgiler edinilmesini sağlamaktadır. Başka bir ifade ile; “Türkülerin bir özelliği de öğretici olmasıdır. Bize halkımızın dünya görüşünü, inancını, hayat ve ahlak anlayışını öğretir. Çoğunlukla türkü bu gaye ile yakılmamıştır. Fakat biz onda gizli ya da açık bu kavramları buluruz” (Özbek. 1994, s. 473).

Müzik (Türkü), kültürel bir işlev olarak, bireysel ve toplumsal kültürü artırıcı, kültürel özellikleri taşıyıcı ve kuşaktan kuşağa aktarıcı, kültürler arası ilişkileri güçlendirip pekiştirici, çeşitlendirip zenginleştirici ve kültürel kimlik sağlayıcı müziksel birikimdir (Uçan, 1994, s. 25). Bu işlevin insan yaşamındaki vazgeçilmez yeri ve önemi nedeniyledir ki müzik, insanlık tarihinin en eski çağlarından beri, hem çok etkili bir “eğitim aracı”, hem de çok önemli bir “eğitim alanı”dır (Uçan, 1994, s. 25). Tokat’tan derlenen türkü sözleri,

bu görüşler ışığında ele alınacak, türkü sözlerinin içerdiği kültür öğeleri saptanarak açıklanacak ve eğitim ile ilişkileri incelenecektir. Türk kültürü ve kültür öğeleri hakkında bilgi edinmemizi sağlayan türkü sözlerinin, incelenmesi gereken önemli bir eğitim aracı olduğu düşünülmüştür.

Problem Cümlesi

1- Tokat'tan derlenen türkü sözleri eğitim aracı olması bakımından incelendiğinde içeriğinde eğitime yönelik kültür öğeleri ve eğitici ifadeler var mıdır?

Alt Problemler

- 1.Tokat'tan derlenen türkü sözlerinde bulunan folklorik (halk bilimsel) öğeler nelerdir?
- 2.Tokat'tan derlenen türkü sözlerinde bulunan kültür öğelerinde eğitici ifadeler nelerdir?
- 3.Tokat'tan derlenen türkü sözlerinde bulunan kültür öğelerinde açık ve gizli anlamlar nelerdir?
- 4.Tokat'tan derlenen türkü sözleri bir eğitim aracı olarak değerlendirilebilir mi?

Araştırmanın Amacı

Günümüzde “Hayat boyu öğrenme” olgusunun giderek yaygınlaştığı düşünüldüğünde, birer kültür hafızası ve kültürleme aracı olan türkülerin bu çerçevede ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymak, bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu temel amaçtan hareketle bu çalışmada Tokat'tan derlenen türkü sözlerindeki kültürel öğelerin tespiti ve bu öğelerin bir eğitim aracı olması bakımından incelenmesine yönelenilmiştir.

Araştırmanın Önemi

Tokat'tan derlenen türkü sözlerinin halk bilimsel (folklorik) açıdan ele alınması, içeriğinde bulunan kültür öğelerinin hangi bilgi ve mesajları ilettiğinin incelenmesi, türkülerin eğitimsel işlevlerine içerik olması açısından önemli görülmektedir. Bu araştırma türkülerin bu eğitici yönünün ortaya çıkarılması bakımından önem arz etmektedir.

Bu bağlamda araştırma,

- Ulaşılabilen kaynaklara göre, Tokat'tan derlenmiş türkülerle ilgili olarak halk bilimsel ve eğitimsel açıdan ele alınan ilk çalışma olması,
- Türkülerle ilgili çalışma yapacak araştırmacılara örnek teşkil edebilecek olması,
- Türkü sözleri ile ilgili çalışma yapacak araştırmacılar için bir şablon verebilmesi,
- Müzik eğitimi alanındaki eğitimci ve araştırmacılara yeni fikirler vermesi açısından önem taşımaktadır.

Varsayımlar

- Tokat'tan derlenen türkü sözlerinde bulunan kültür öğeleri açık ve gizli anlamlar içermektedir.
- Tokat'tan derlenen türkü sözlerinde kültürleme ve yaygın eğitime yönelik öğretiler vardır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma; Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun (TRT), Türk Halk Müziği Repertuvarında bulunan Tokat'tan derlenmiş 101 adet türkü ile sınırlandırılmıştır.

İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, yapılan ilgili araştırmaların sonuçlarına yer verilmiştir.

Arslan, (2016) “Tokat Yöresi Halk Ezgilerinin Müzikal Analizi” adlı yüksek lisans tezinde; TRT, THM repertuvarın da bulunan 101 adet Tokat türküsünün her biri için makam, usul ve tür analizi yapılmıştır. TRT repertuvarında bulunan Tokat türkülerine yönelik yapılmış olan müzikal analizde; türkünün karar perdesi, dizisi, güçlüsü, donanımı, genişlemesi, seyri, usulü ve türü gibi başlıklar ele alınmıştır. Tokat türkülerini makam dizilerine, ses genişliklerine ve usul türlerine göre tasnif edilmiş ve grafikler ile araştırmacı tarafından gösterilmiştir. Araştırmadaki veriler kaynak tarama yöntemi ile elde edilmiş olup kütüphane ve internet ortamından faydalanılmıştır.

Eroğlu, (2014) “Söz ve Müzik Açısından Türkü” adlı yüksek lisans tezinde; Türkü’yü meydana getiren iki unsuru, “Söz” ve “Müzik” in öncelikli olarak nasıl algılandığı ve nasıl algılanması gerektiğini ortaya koymak amacıyla, söz ve müzik açısından “Türkü nedir?”

sorusuna cevap arayarak bu konuya katkıda bulunulmuştur. Türk halk müziğinde, “Yöre”, “Tavır”, Türküde kullanılan şiir türleri açıklanarak “Türkü” konusu ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır.

Pınarbaşı, (2012) “Tokat Yöresi Dini Musikisi” adlı yüksek lisans tezinde; kültürel etkileşim nedeniyle büyük bir değere sahip olan yörenin dini müzik uygulamaları ortaya çıkartılmıştır. Tezin araştırması gözlem ve görüşmelerden oluşturulmuştur. Bu çalışmada araştırmacı tarafından yöredeki cami ve tasavvuf müziği uygulamaları incelenerek, yörenin kendine has özellikteki müzik formları ve eserleri belirlenmiştir. Tokat’ın dini müzik kültürü bu çalışma ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Özbek, (2009) “Türkülerin Dili” adlı kitabında; TRT halk müziği repertuvarına giren ve yaygınlık kazanmış olan 5773 türkü metni kitabında incelemiştir. Kitabına konu olarak aldığı alanı, geniş kitlelerce ve genç nesillerce bilinmeyen; unutulmuş veya yalnızca halk ağzında canlılığını sürdüren sözcüklerin anlamları ile bazı deyimlerin arka planlarındaki anlamlar oluşturmuştur ve böylece türkü sözlerindeki anlam zenginliği ortaya konulmuş, süregelen söz yanlışlıkları düzeltilmiştir.

Güven, (2009) “Türküler Dile Geldi” adlı kitabında; araştırmada alan olarak Türk dünyası halk türkülerini içinden, hikâyeli türküler seçilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bugüne kadar yazılmış, seslendirilmiş ve sözlü gelenekte hala yaşamaya devam eden hikâyeli türkülerden, tespit edilenler bir araya getirilmiş ve onlar üzerinde çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Bu çalışmada Alman bilim adamlarının halk türkülerini (Volkslied) üzerine ortaya koydukları kaynak eserleri taranmış ve birçok yerli kaynak incelenmiştir. İncelemelerin sonucunda toplam 1830 hikâyeli türkü tespit edilmiş ve elde edilen materyali çok olması sebebiyle daha uygun hacimde bir çalışma oluşturabilmek için bu türkülerin dörtte biri araştırmaya dâhil edilmiştir. Türkiye’nin yedi coğrafi bölgesinden tespit edilen hikâyeli türkülerin seçiminde, her bölgeden dörtte bir oranında örnek türkü ve araştırmada ele alınmıştır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde asıl konuya temel olabileceği düşünülen kavramların açıklamasına yer verilmiştir.

Kültür

Toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi, sanat, ahlak, gelenek ve benzeri diğer alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütüne “Kültür” denir (Bozkurt, 1970, s.11) Diğer bir tanım ile;

Kültür: Bir halkın ya da bir toplumun maddi ve manevi alanlarda, oluşturduğu ürünlerin tümü; yiyecek, giyecek, barınak, korunak gibi temel ihtiyaçların elde edilmesi için kullanılan her türlü araç-gereç, uygulanan teknik; fikirler, bilgiler, inançlar; geleneksel, dinsel, toplumsal, politik düzen ve kurumlar; düşünce, duyuş, tutum tüm ve davranış biçimleri; yaşama tarzı (Günay, 2006, s. 99).

Bir toplumu, ulus yapan özelliklerden biri olarak kültür kavramı, siyasal, toplumsal ve sanatsal niteliğiyle, güncelliğini hiçbir zaman yitirmeyen, çok boyutlu, yaşamımızın içinde bizi “biz” yapan özelliğini sürdürmektedir. Toplumlar, sahip oldukları kültürel değerlerin özgün yönleriyle birbirlerinden ayrılmakta ve kültürlerin etkileşimiyle evrensel kültürü oluşturmaktadır (Büyükyıldız, 2015, s. 11).

Kültür; “İnsanın insanla, insanın doğayla olan ilişkisi ve mücadelesi sonucunda oluşan; tarihsel, toplumsal, ihtiyaçları karşılayıcı ve doyum sağlayıcı, değişken-dinamik, toplumun yapısına göre şekillenen insanın yarattığı, yaptığı ürettiği her şey” olarak ifade edilmektedir (Engin, 1990, s. 167). Kültür’ün aktarımı ve eğitimi, kültürel süreçler başlığı adı altında ele alınmaktadır.

“Toplumda kültür eğitiminin gerçekleştirilmesi belli başlı iki yolla yapılabilmektedir. Bunlardan biri “kültürleme” diğeri ise kültürlenme”dir (Günay, 2006, s. 95).

Doğuştan başlayarak edinilen kültürün ışığı altında diğeri insanların davranışlarını yorumlayan birey, ona göre bir davranış şekli tutturur. Böylece, bulunduğu kültürün bir parçası olur. Her kültür, varlığını sürdürebilmek için, bireyleri kendi ortamına uyabilecek bir biçimde yaşama hazırlar. Söz konusu uyum, yavaş yavaş gerçekleşir ve ömür boyu sürer. Bireyin, yaşadığı kültürdeki özellikleri kazanmasına ve ait olduğu kültüre uyum sağlamasına *kültürlenme* denir. Aynı süreç, toplum ya da kültür açısından düşünüldüğünde, yani bireye, bulunduğu kültürün aktarılması söz konusu olduğunda, *kültürleme* ile karşı karşıya kalınır. Kültürlenme, kültürleme sürecinin edilgen biçimidir (Engin, 1990, s. 168).

İnsan, beşikten mezara kadar olan yaşamsal süreçte, içinde bulunduğu kültür ortamından kazandığı bilgi, beceri ve davranışlar sonucunda elde ettiği kültürel kimlik ile yaşamını sürdürmektedir. Sürekli olarak bulunduğu ortama ya da çevreye uyum göstermek durumundadır. Bireyin bulunduğu topluma, ait olduğu kültür çevresine uyumunu sağlayan ve ona kimlik kazandıran olgular, kültürel süreçleri oluşturur. Kültürel süreçler aracılığıyla kültürlenmiş birey, ait olduğu kültür alanında, kazandığı davranış, düşünce şekli ve dünya görüşü ile kendisini etkiler. İnsan, yaşamı boyunca kültürlerden etkilenmektedir. Buna bağlı olarak kültürleme ve kültürlenme süreçlerinin incelenmesi, bireyin beşikten mezara kadar kazanmış olduğu yaşam biçimini nasıl kazandığını ve bunun nasıl aktarıldığı sorularına yanıt bulmamızı sağlayacaktır (Engin, 1990, s. 169).

Folklor

Halk, belli bir gelenek içinde oluşmuş yaratma sayesinde birbirine bağlanan, bir ürünü kendisine ait kabul eden bireylerden oluşan topluluktur. Bu topluluğun bütün üyeleri tarafından bilinen ve tanınan halk bilgisi ürününün ne olduğu ise, yine o ürünün kendi metnine, kendi yapısına ve oluşturduğu çevre şartlarına, yani bağlama bağlı olarak ortaya çıkan estetik ve sanat kaygısı gibi maddi ve manevi olgularda aranır (Ekici, 2018, s. 8).

“Folk” kelimesi halk, “lore” kelimesi ise bilim anlamına gelmektedir. Halk bilimi yani “Folklor” terimi ilk defa 22 Ağustos 1846 yılında İngiltere’de “The Athenaeum” dergisi’nde William John Thoms tarafından yayınlanmıştır. Uluslararası Folklor kongresinde 1891 yılında Folklor terimi bir bilim adı olarak kabul görmüş ve yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. İlk defa 1846’da William J. Thoms tarafından ortaya atılan ve “popüler antikler”, “popüler edebiyat” kavramını karşılamak için kullanılan “Folklore” terimi, Türkçe’de “halkiyat, halk bilgisi, hikmeti avam, halkbilim, halk bilimi ve halk kültürü” olarak tanımlanmaktadır (Ekici, 2018, s. 2).

Folklor terimi; halkın geleceğe bağı maddi ve manevi kültürünü kendine özgü metotlarla derleyen, araştıran, sınıflandıran, çözümleyen ve halk kültürü üzerinde değerlendirmeler yapan bir bilimdir. Türkçeye “halk bilgisi”, “halk bilimi” olarak çevrilmiş, halk bilimi karşılığı benimsenmiştir (Tan, 2000, s. 5).

Folklor, benzer bir tanımlamayla; bir ülke veya belirli bir bölge halkının maddi manevi kültürel ürünlerini konu edinen ve bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen ve yorumlayan ve son aşamada da bir birleşime vardırma amaçlayan bir bilim dalıdır (Büyükyıldız, 2015, s. 91).

Folklor, insanların kolektif alt bilinçlerinin sözcüsüdür. Bu anlamda da ana işlevi, insanların aşklarını, evlilik ve ölüm ritüellerini, hayatlarında meydana gelen acı veya tatlı olayları gündelik hayatlarındaki olayları sanatsal bir form içerisinde aktarmasıdır (Balkılıç, 2009, s. 114).

Folklor dendiği zaman, bilimin yanında halk kültürü malzemesi de anlaşılmaktadır. Ülkemizde folklor teriminin halk oyunları, halk müziği karşılığında kullanılması alışkanlığı, folklorun tanınmasıyla yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır (Tan, 1985, s. 7).

Türk Halk Müziği

Türk Halk müziği, oluşumu ve oluşturduğu ürünler açısından, Türk Halkı’nın doğumundan ölümüne kadar olan süreçte başından geçen, deneyimlediği tüm olayların söz ve müzikle anlatımıdır. Türküler bizi bize anlatır ve geleceğe anlatmaya devam edecektir.

Halk türkülerini sözel kültürün ürünleridir; bu sayede toplumsal hafızada baki kalırlar. Türkülerin bu aktarımı sırasındaki değişimleri bozulma olarak nitelendirmek halk kültürünün en önemli özelliklerinden birini yadsımak demektir (Balkılıç, 2009, s. 180).

Halk müziği, müziğin içinde ayrı coğrafyaların, ayrı kültürlerin renklerini taşıyan, bir toplumun özelliklerini yansıtan bir türdür. Kültürel mirası, kuşaklardan kuşaklara taşıyan sanatsal bir iletişim kanalıdır (Büyükyıldız, 2015, s. 11).

Türk Halk Müziği, Türk duygu ve düşüncesinin Türk ruhu ve toplumsal yaşamının tarih içindeki olaylar doğrultusunda, coğrafi konum ve göçlerin de etkisiyle yaratılan biçimlenen olaylardır. Türk Halk Müziğinin büyük kaynağı aşıklar ve türkü yakıcılarıdır. Türk Halk

Müziği; kahramanlık türküleri, ağıtlar, esnaf türküleri, tarımla ilgili türküler, tarihsel büyük olayları işleyen türküler, aşk türküleri, ilahiler, nefesler, çocuk türküleri, dağ, ova, yayla havaları vb. Şekilde geniş konu alanına sahiptir (Özgül, 1996, s. 36).

Türk halkının ulusal müziği olan halk müziğimiz yörelere göre halkın genel yaşam tarzı yanında, tarihi, coğrafi, dil bilimsel ve sosyal unsurları bünyesinde bulundurmasıyla ulusal kültürümüzün yapı taşlarından birini oluşturmaktadır (Büyükyıldız, 2015, s. 18).

Türk halk müziği yapı bakımından uzun hava ve kırık hava olmak üzere ikiye ayrılır. Kırık hava; belirli bir dizisi olan ve bu dizi içerisinde belirli bir usulle seyreden ezgilerdir. Kırık havalar, anlatım ve söyleniş biçimi gibi çeşitli unsurlara göre “zeybek”, “bengi”, “bar”, “horon” vb. gibi değişik isimler alırlar. Uzun hava; belirli bir dizisi olan ve bu dizi içerisinde belirli seyri bulunup, serbest bir ağızla söylenen ezgilerdir. Gurbet havası, bozlak, maya, hoyrat, divan gibi biçimlere ayrılırlar (Çoşkun Elçi, 1997, s. 83).

Uzun havalar; Halkın ölüm, aşk, ayrılık, gurbet, hasretlik gibi duygularını belirli kalıplar içinde serbest bir şekilde dile getiren sözlü ezgiler olarak tanımlanır. Muzaffer Sarısözen:

“Ölçü ve ritmi serbest olan, dizisi bilinen ve dizi içindeki seyri belli kalıplara bağlı bulunan ezgilerdir.” diye tanımlamaktadır. Sadi Yaver Ataman ise;

Türk Halk müziği’nin her türü için “Tamamen serbest, yani söyleyenin kendi arzu ve zevkine göre nağmeleri uzatıp kısaltması” şeklinde bir tanımlama yapmıştır (Erdem, 2011, s. 23).

Uzun havaların biçimlerine örnek olarak: Bozlak, Maya, Garip, Kerem, Hoyrat, Divan, Kesik, Yanık, Müstezat, Aydos, Egin, Türkmeni, Ağıt gibi biçimler örnek gösterilmektedir. Kırık Havalar ölçü ve ritmi belli olan ezgilerin tümüne verilen isimdir.

Sözlü Kırık Havalar: Türkü, Sözsüz Kırık havalar: Oyun Havası olarak bilinir (Erdem, 2011, s. 67). Başka bir ifade ile;

Kırık Havalar Neşeli havalar olarakta bilinmektedir. Ölçü ve ritmi belli olan ezgilerdir. Türk Milleti’nin dünya görüşünü, hayatı anlayış tarzını belirtir. Gönüllerimize enginlik veren bu kültürün dile ve tele dökülmesi, gene Türk milletinin üstün kabiliyetinin bir mahsulüdür (Uçar, 1993, s. 11).

Türkü Nedir?

Türküler Anadolu insanı ile yoğrulup bütünleşen, toplumsal barışın en önemli ögesi ve insanlar arası ilişkilerin en sağlam köprüsüdür. Günümüze kadar özgürlüğün, barışın, hoşgörü ve sevginin en önemli temel taşlarından biri olmuştur. Türkü'yü genel bir tabir ile Türk halk kültürünün aynası olarak tanımlamak kısa ve öz bir açıklama olacaktır. Bu sebeple türkü başlığı ele alınmış ve türkü konusu ile ilgili yapılan çeşitli araştırmacıların tanımlarına yer verilmiştir.

Kökeni, dinî ve sihrî Kam törenlerine dayanan, zaman içinde, içeriği ve anlamı bakımından değişen, şekillenen ve gelişen; Türk Müziği bünyesinde geleneğe bağlı olarak çeşitli mahfillerde üretilen; “Kırık-Kıvrak”, “Uzun”, “Sözlü”, “Sözsüz”, “Oyun Havası”, “Ağıt”, “İlahî” ve “Nefes”, “Tekerleme” ve “Sayışmaca” gibi bütün müzik eserlerine “Türkü” denir (Eroğlu, 2017, s. 89).

Türk Halk edebiyatı ve müziğinin en yaygın türlerinden biri Türkü'dür. “Türkü” sözünün kökeni “Türk” kelimesine, Arapça ilgi (nispet) ekinin getirilmesi ile de “Türk’e has”, “Türk’e özgü” anlamına gelen “Türki” kelimesinin halk ağzında ki şekline dönüşmüştür (Ekici, 2011, s. 43).

Halk Şiirinin türlerinden biri veya nazım biçimi olarak tanımlanan “Türkü” nün diğer halk şiiri türlerinden farkı, ezgisel oluşudur. Türkü, sözlü halk geleceğinde oluşan, çağdan çağa ve bölgeden bölgeye içerik ve biçim değişikliklerine uğrayan ancak, kural olarak her zaman bir ezgiye koşulmuş olarak söylenen şiirlerdir. Halkın acısını, sevincini, özlemleri türkülere her zaman konu olmuştur (Çiçek, 2000, s. 159).

Türküler Anadolu toprağının hamuru, mayası gibidir. Yüzyılların ardından bugüne, bir çakıl taşı gibi arına arına, eksile çoğala, dilden dile, kuşaktan kuşağa aktararak gelirler. Sayısız uygarlıklara can veren bu topraklarda, insanlığın başlangıcından itibaren türküler vardır. Dünya'ya gelen çocuklar annelerinin ninnileri ile gözlerini açarlar. İlk müzik eğitimi bu şekilde başlar ve devam eder. Anadolu'yu öğrenmek, tanımak ve bilmek istiyorsak türkülerle kucaklaşıp onları can kulağı ile dinlememiz gerekir (Tanses, 2005, s. 9).

Türkülerin belli başlı işlevleri vardır. En önemlilerinden biri olan Eğitim işlevinin üzerinde durmak gerekmektedir. Bu özellik, türkünün bir kültür aktarıcısı olarak yöresel özellikleri belirtme, tarihsel olayları anlatma, önemli kişileri tanıtma şeklinde olabileceği gibi, içinde

taşıdığı daha küçük motiflerle Türk insanın sevgisini, aşkını, hoşgörüsünü, coşkusunu, üzüntüsünü, yiğitliğini ve bakış açısını da öğretir. Bu eğitimde, edebi sanat kullanımı ile sözlü yaratıcılık ve edebiyat eğitimi, ezgi kullanımı yoluyla da müzik eğitimi öğretilmektedir (Ekici, 2011, s. 48).

Türkü'nün kelimelerinin yüklendiği manaların öğrenciler tarafından bulunmasına çalışarak açıklanmalıdır. Dil öğretimi kültür aktarımı olduğu için kültürel değerlerimizden olan Türküler, Türkçe öğretimi açısından da önemlidir (Güzel, Torun, 2014, s. 482).

Türküler yaşadığı coğrafyadaki sosyal yaşama dair doğal ve toplumsal olayları, yalın ve samimi bir şekilde ele alıp aktardıkları için halkın her kesimi tarafından kolayca anlaşılırlar. Dolayısıyla iletişimin öğelerinden olan geniş bir “alıcı” kitlesine ulaşmış olurlar. Türküler, ezgilerinin yanı sıra, sözleri içerisinde bulunan mesajlardan dolayı da etkili bir eğitim aracıdır. Türkülerin geniş halk kitlelerine ulaşmalarını, tanımı ve özellikleri bağlamında ele almada yarar vardır (Kınık, 2011, s. 141).

“Türkü” bir şiir türü veya bir müzikal form değildir. Türk’e ait her şiir türünün “Türkü”ye söz olabildiği görülmektedir. Müzikal açıdan ise “Türkü” geleneksel özellik taşıyan farklı formlardan oluşmaktadır. “Türkü” başlıca bir müzikal form olarak tanımlanmalıdır (Eroğlu, 2017, s. 89).

Türkü, Yaygın Eğitim ve Hayat Boyu Öğrenme Yaklaşımı

Burada kastedilen, bireyin içine doğduğu kültür ortamında dinlediği türkülerde, hem kendi geleneğine dair kültür unsurlarını öğrenmesi, hem de kendi yöresi dışındaki türkülerde geçen sözler ile, başka yörelerin kültürlerine dair bilgi edinmesi durumudur. Bu bağlamda yaygın eğitim konu başlığı bilinen tanımlarının yanı sıra Hayat boyu öğrenme yaklaşımı ile birlikte ele alınacaktır.

Hayat boyu öğrenme yaklaşımı günümüzde giderek benimsenmeye başlamıştır. Kişinin doğumdan ölüme kadar olan süreçte kasıtlı veya tesadüfi olarak bilgi edinme sürecini tanımlamaktadır. Bir başka ifade ile;

Hayat boyu öğrenme: Sadece belirli bir ülkenin ya da uluslararası bir organizasyonun değil tüm dünyanın yoğun ilgi gösterdiği bir yaklaşımdır. Temel olarak “beşikten mezara kadar öğrenme” ile ifade edilen kavramdır (Aksoy, 2013, s. 23-48).

Eğitim: Kişinin zihni, bedeni, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının en uygun şekilde ya da istenilen bir doğrultuda geliştirilmesi, ona bir takım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümüdür. Kısaca, eğitim, öğretimi de içine alan çok geniş bir terimdir (Akyüz, 2008, s. 2). Bir başka görüş ile Eğitim;

Bilim, teknik ve sanatın her üçünü de kapsayan bir içerikle düzenlenerek bireyleri ve toplumları biçimlendirme, yönlendirme, değiştirme, geliştirme ve yetkinleştirmede etkili süreç niteliği kazanır. Böyle bir eğitim, bireyi biyopsişik, toplumsal ve kültürel boyutlarıyla, bedensel, bilişsel, duyuşsal ve devinişsel yapılarıyla dengeli bir bütün olarak, en uygun ve ileri düzeyde yetiştirmeyi amaçlar. Sanat eğitimi bu amaca dönük eğitim sürecinin üç ana boyutundan, üç ana bileşeninden biridir. Müzik eğitimi ise, çeşitli kollara ayrılan sanat eğitiminin başlıca dallarından birini oluşturur (Uçan, 1994, s. 23). Diğer yandan Eğitim ise:

Bireyin dış çevreden edindikleri ile kendi içsel dinamiklerinin bileşke davranışları biçiminde oluşan bilgi ve beceri birikimleriyle, karşılaştığı sorunları çözücü, çevreye uyum sağlatıcı, yaratıcı, üretici ve özgürleştirici etkileşimler bütünüdür (Günay, 2006, s. 87).

Yaygın Eğitim: Hayat boyu sürer; planlı ya da tesadüfi olabilir. Okul, okuma-yazma, ders araç gereçleri ile ve bunların dışında aile veya bir çevre içinde, kişisel yetiştirme vs. yollarıyla yapılan öğretme, öğrenme, bilgi aktarma, beceri kazandırma çalışmalarının tümünü kapsayan bu çabalara yaygın eğitim denmektedir (Akyüz, 2008, s. 2).

Günümüzde, halk eğitim merkezleri, akşam sanat okulları ve belediyelerin açtığı kurslar da örgün olmasına rağmen yaygın eğitim başlığı altında ele alınmakta ve Millî Eğitim Bakanlığında Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü organizasyonunda gerçekleştirilmektedir.

Halk Eğitimi, bir ülkede kültürün dengeli bir biçimde kalkınmasında, diğer dinamik organizasyon ve güçlerin yanında, toplumda bireyleri üretici duruma getirme ve onlara sorumluluk verme, yaşam kalitelerini artırma konularında yardımcı olabilecek eğitici insan gücünün aranıp bulunması veya yetiştirilmelerinde de önem kazanmaktadır. Kültürün, sürekli olarak değişen yaşam koşullarına ve yeni ihtiyaçlara göre biçimlendirilmesi, insanların da yeniliklere açık olarak eğitilmelerini gerektirmektedir. Bu koşullara ayak uydurabilmek için aile ve okul kadar Halk Eğitiminin de yardımına ihtiyaç vardır (Günay, 2006, s. 227).

Türkü ve Örgün Eğitim

Örgün eğitim: düzenli bir şekilde yapılan, öğrencilerin belirlenen zaman ve mekanlarda öğrenim gördüğü yüzyüze yapılan bir eğitim biçimidir. Bu eğitim formal eğitim olarak da adlandırılmaktadır. Profesyonel bir eğitim hizmetidir.

2014 yılından itibaren Millî Eğitim Bakanlığı Örgün Eğitim programlarında güncelleme çalışmaları başlatılmış ve söz konusu programlarda Türk Müziği konularına da önemli bir oranda yer verilmiştir.

Okul öncesi (Anaokulu) yıllık planında sesin algılanması, sesleri ayırt etme gibi temel ses konularına yer verilmiştir.

2018-2019 yılı *İlkokul Müzik Dersi Yıllık Planları* incelenmiş Türkü'lerin örgün eğitim programı içerisindeki yeri saptanmıştır. Yıllık planın içeriğinde *İlkokul* için Türkü konusuna ayrılan haftaların sayısı aşağıdaki gibidir;

1. Sınıfların yıllık planı müziğe giriş ve temel müzik eğitimi konuları hedef planlanmıştır. Türkü konusu yer almamaktadır.
2. Sınıfların kazanım ve etkinlik planında Türkü konusunun yıl içinde geçtiği hafta sayısı toplam 2 haftadır.
3. Sınıfların kazanım ve etkinlik planında Türkü konusunun yıl içinde geçtiği hafta sayısı toplam 3 haftadır.
4. Sınıfların kazanım ve etkinlik planında Türkü konusunun yıl içinde geçtiği hafta sayısı toplam 5 haftadır.

2018-2019 yılı *Ortaokul Müzik Dersi Yıllık Planları* incelemiş Türkü'lerin örgün eğitim programı içerisindeki yeri saptanmıştır. Yıllık planın içeriğinde *Ortaokul* için Türkü konusuna ayrılan haftaların sayısı aşağıdaki gibidir;

5. Sınıfların kazanım ve etkinlik planında Türkü konusunun yıl içinde geçtiği hafta sayısı toplam 6 haftadır.
6. Sınıfların kazanım ve etkinlik planında Türkü konusunun yıl içinde geçtiği hafta sayısı toplam 14 haftadır.
7. Sınıfların kazanım ve etkinlik planında Türkü konusunun yıl içinde geçtiği hafta sayısı toplam 17 haftadır.

2018-2019 yılı *Lise Müzik Dersi Yıllık Planları* incelemiş Türkü'lerin örgün eğitim programı içerisindeki yeri saptanmıştır. Yıllık planın içeriğinde *Lise* için Türkü konusuna ayrılan haftaların sayısı aşağıdaki gibidir;

9. Sınıfların kazanım ve etkinlik planında Türkü konusunun yıl içinde geçtiği hafta sayısı toplam 12 haftadır.

10. Sınıfların kazanım ve etkinlik planında Türkü konusunun yıl içinde geçtiği hafta sayısı toplam 19 haftadır.

11. Sınıfların kazanım ve etkinlik planında Türkü konusunun yıl içinde geçtiği hafta sayısı toplam 8 haftadır.

12. Sınıfların kazanım ve etkinlik planında Türkü konusunun yıl içinde geçtiği hafta sayısı toplam 13 haftadır.

Örgün eğitim kapsamında, 2018-2019 yılı Okul öncesi, İlkokul, Ortaokul ve Lise yıllık planları incelenerek Halk müziği ve Türkü eğitiminin yıl içerisinde kaç haftaya konu olduğu ile ilgili bir inceleme yapılmış, yıllık plandaki yeri saptanmıştır.

Türkülerde Söz

Halk müziğinde sözlü eserler sözsüz eserlere göre daha yaygın olarak görülmektedir. Bunun sebebi, halk müziğini oluşturan toplumun kültür birikimlerini söz ile anlatma ihtiyacıdır. Bir başka görüş ile ifade edildiğinde;

Türk halk müziğinde çoğu isimsiz olan besteciler, duygularını çoğunlukla söz ile anlatmışlardır. Hatta aşıklarda müzik ikinci plana düşmekte, çalgı ve ezgi sözün aktarılmasında bir araç olarak kullanılmaktadır. (Eroğlu, 2014:25) Başka bir görüş ise;

Söz açısından “Türkü”yü belirli bir nazım şekli olarak görmemek, halk şiirinin bütün tür ve şekillerini içine alan Bir kavram olarak görmek gerekir. Türk halk şiiri kapsamına giren anonim olan veya olmayan bütün şiirler Türkü’ye söz olabilmektedir (Eroğlu, 2014, s. 28).

Türküye söz olan şiir türleri

Ağıt

Eski Şamanist Türk toplumlarında ölen bir kişiyi toprağa vermeden önce “Yuğ” töreni düzenlenmekteydi. Bu törenlerde ozanlar tarafından, ölen kişinin kahramanlıkları, başarıları ve ölümünden duyulan acılar, “Sagu” denilen ölüm manzumeleri ile anlatılmaktaydı. Divan edebiyatında mersiye, halk şiirinde ağıt adıyla bilinen bu şiirler, eski Şamanist Türklerin “Yuğ” törenlerinde söylenen “Sagu”ların günümüzdeki devamıdır. Bu nedenle ağıtlar, Türk halk şiirinin en eski türlerinden biridir (Aslan, 2008, s. 155).

Ölüm veya benzeri bir felaket üzerine yakılan halk türküsüne ağıt denilir. Ağıt bir yas töreninin sözle ifade edilen parçasıdır. (Başgöz, 2008:76) Çoğunlukla serbest ritimli olarak söylenir. Ancak ritimli, kırık hava şeklinde söylenenleri de vardır. Bununla ilgili olarak Tokat türküsü olan “Hey Onbeşli” örnek olarak gösterilebilir.

Mâni

Halk edebiyatımızın en yaygın şiir türlerinden biridir. Mâni adı Arapça “mâna” (anlam) sözcüğünden gelmektedir. Ancak bu türe başka adlar da verilmektedir. Doğu Anadolu’da ve Azerbaycan’da mâni, “bayatı”, Urfa yöresinde, erkekler söylerse “hoayat” adını almaktadır. Mâni bağımsız dörtlüklerden oluşur. Ama bu değişmez kural olarak görülmemelidir. Mâni dörtlüklerinin uyak düzeni “a a b a” şeklindedir. Bu uyak düzeni maninin tayin edici özelliğidir. Mâni bu özellikle diğer halk şiirlerinden ayrılır (Başgöz, 2008, s. 105).

Halk şiirinin en eski ve küçük nazım biçimidir. Mana (anlam) sözcüğünün bozulmuş şeklidir. Mâni dizelerinin duygu ve anlam yüklü, manalı sözlerden oluşan bir şekil olması nedeniyle, mana / mâni biçiminde değişerek söylendiği anlaşılmaktadır. Halk şiirinin en eski, en küçük nazım şekli olan mâni, 7 veya 8 heceli ve dört dizeli tek dörtlükten oluşur. Manilerin uyku düzeni; birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri birbirleri ile uyaklı, üçüncü dizesi ise serbest uyaklıdır. (Arslan, 2008: 107)

Sunam sese mi geldin

Kadem basa mı geldin

Sağlığında gelmedin

Öldüm yasa mı geldin

Maniler uyak düzenine göre değişiklik göstermektedir. Düz mânî, Kesik mânî (cinaslı mânî), Artık mânî gibi. Düz mânî 7 bazende 8 heceli dört dizeden oluşur. Kesik mânî ilk dizesi 7 heceden az olan manilerdir. Artık mânî Dize sayısı 4'ten çok olan manilerdir.

Koşma

Eski Türk şiir türlerinden “koşuk”un Anadolu halk şiirindeki benzeri olan koşma, eklemek, katmak, bağlamak anlamındaki “koşmak” kökünden gelir. Anadolu halk şiiri geleneğinde, halk şairleri tarafından herhangi bir olaya, bir varlığa veya bir güzele türkü yakılır, türkü söylenir veya türkü koşulur. Başka bir ifadeyle koşma; sözü ve duyguları ezgi ile söyleme sanatıdır. Koşma'nın hece ölçüsü 6+5 veya 4+4+3 duraklı 11'li kalıbıyla söylenir (Arslan, 2008, s. 118).

Halk edebiyatı nazım türleri veya nazım şekilleri içinde en çok sevilen ve yaygın olanı koşmadır. Aşık edebiyatı denince ilk akla gelen tür de koşmadır. Koşma kelimesi koşak mastarının türevidir. “Güfteye beste ilavesi” anlamında kullanılmıştır (Güleç, 2012, s. 488).

Maya

Halk şiiri içerisinde “Maya” adlı bir tür veya manzume yer almamaktadır. Harput-Elazığ yöresinde halk müziği içerisinde anlam bakımından “Uzun hava” olarak anılmaktadır. Maya dörtlükleri şekil bakımından “Koşma” şekli ile görülmektedir (Eroğlu, 2014, s. 52).

Ninni

Anonim halk şiiri türlerindendir. Ninni veya nenni kelimesinin, Türkçede ne zamandan beri kullanıldığı bilinmemektedir. Ninniler, annelerin çocuklarını uyutmak için ezgi ile söyledikleri manzume veya mensur sözlerdir. Ninniler genellikle tek dörtlük halindedir ve genellikle yedi heceli ve mânî tipinde kafiyelenmişlerdir (Güleç, 2012, s. 36). Başka bir ifade ile;

Halk şiiri anonim türlerinden olan ninni, annenin çocuğunun ağlamasını susturmak veya daha çabuk uyutabilmek için beşik sallarken basit, yumuşak bir melodiyle söylediği

türkülerdir. Ninniler, daha önceden bilinen, ezberlenmiş sözler olabileceği gibi, söyleyici tarafından doğaçlama olarak da söylenebilir. Ninnilerin belli bir şekli ölçüsü yoktur. Çoğunlukla beş, yedi veya sekiz heceli dizelerden oluşur (Arslan, 2008, s. 117).

Semai

Semai kelimesi, Arapçadır. Halk şiirinde hece ve aruz ölçüsüyle yazılan iki türlü semai vardır. Hece ölçüsüyle yazılan semailer kafiye düzeni bakımından koşmaya benzer, aralarındaki fark mısralarındaki hece sayısıdır. Semailer hece ölçüsünün sekizli kalıbıyla yazılır. Dörtlük sayısı üç ile beş arasında değişir. Dörtlük sayısı beşi geçen semailerde vardır. Semailerin kendine özgü bir ezgisi, koşmaya göre de daha canlı ve kıvrak bir üslubu vardır. Semailerde daha çok sevgi, tabiat, ayrılık ve güzellik gibi konular işlenir. Semailer özel bir ezgiyle okunurlar (Güleç, 2012, s. 498).

İncecikten bir kar yağar
Tozar elif elif diye
Deli gönül abdal olmuş
Gezer elif elif diye (Karacoğlu)

Varsağı (Versak /Varsak)

Varsağı, koşma türünün özel bir ezgiyle söylenen biçimidir. Kafiye düzeni koşmanın gibidir. Dörtlük sayısı 3, 4, 5 kimi zaman daha fazla olabilir. Şekil ve vezin itibarıyla “Semai” ye benzer. Semai de, Varsağı da hece ölçüsünün 8’li kalıbıyla söylenir. Aralarındaki fark, makam, ezgi farkıdır (Güzel, Torun, 2014, s. 279).

Varsağı türü adını, Güney Anadolu Bölgesi’nde yaşayan Varsak Türkleri’nden almıştır. Varsağılarda yiğitçe bir hava vardır. Varsağılara mertçe bir hava katmak için “behey, bre, hey gidi” gibi ünlemler kullanılır. İçinde bu ünlemler bulunmayan varsağılar ise ezgilerinden anlaşılmaktadır (Güleç, 2002, s. 323).

Bre ağalar bre beğler
Ölmeden bir dem sürelim
Gözümüze kara toprak
Dolmadan bir dem sürelim (Karacoğlu)

Elezber (Arazbar)

Azerbaycan’da Arazbar adı verilen halk ezgisi türüdür. Cinaslı mâni sözleriyle söylenen bir uzun havadır. Serbest ritimli olmakla birlikte, eserin belirli bir melodik hattı bulunmaktadır. Hüseyini makamı ile seslendirilir. Genellikle mâni dörtlüklerinin kullanıldığı türkülerdir (Eroğlu, 2014, s. 60).

Destan

Destan sözcüğünün aslı “dâstân” olup Farsça bir kelimedir. Destanları, çeşitli Türk boylarında ozan, kam, şaman, bası gibi isimler verilen sanatçılar, ezbere bilmiş ve çeşitli vesilelerle kopuz eşliğinde seslendirmişler. Destanlar, umumiyetle tarihi hadiseler, savaşlar, kahramanlıklar için söylenmiştir ve topluluk hayatı ile ilgili konuları ele almaktadırlar (Güzel, Torun, 2014, s. 212).

Koşma şeklinin bir türü olan destan, ölçü, uyak örgüsü ve dış yapı özellikleri bakımından düz koşmaya benzer. Destanlarda yaygın olarak kullanılan ölçü, 6+5 veya 4+4+3 vurguya dayalı 11 hecedir. 8 ve 15 kalıbıyla yazılan destan örnekleri de vardır (Arslan, 2008, s. 121).

İlahi

Tanrıyı övmek, ona yalvarmak, istek ve dilekte bulunmak amacıyla yazılan ve özel bir ezgiyle okunan şiirlerdir. İlahi türündeki şiirlere Bektaşiler “nefes”, Mevleviler “âyin”, Halvetiler “durak”, Gülşeniler “tapuğ” demektedir (Arslan, 2008, s. 163).

Deyiş

Türkiye’de halk nezdinde deyiş denildiğinde Alevî-Bektaşî topluluklarının söyledikleri ezgili, tasavvufî şiirler akla gelmektedir. Manâsı derin koşuk türü, halk türküsü olarak bilinmektedir.

Nefes

Bektaşî şairlerin yazdıkları tasavvufî şiirlere nefes adı verilmektedir. Nefeslerde daha çok tasavvufun Vahdet-i Vücut teorisine yer verilir. Tasavvuf'taki ilahinin karşılığıdır. Nefeslerde lirik bir üslup da göze çarpmaktadır (Güleç, 2002, s. 509).

Tekerleme/Sayısmaca

Şekil, konu, muhteva ve işlevleri bakımından sınırları tam ve kesin olarak çizilememiş halk edebiyatı ürünleridir. Bu durum, müstakil bir tür özelliğinden ziyade bilmece, aşık şiiri, masal, ninni, oyun halk hikayesi, halk tiyatrosu gibi pek çok ürünün içinde yer almasından kaynaklanmaktadır. Diğer türlerle karmaşık ilişkisine rağmen şekil, muhteva ve anlatım özellikleri gibi birtakım özellikleriyle diğer türlerden ayrılmaktadır (Güzel, Torun, 2014, s. 164).

Türkü Sözü Olarak Aruzlu Şiirler

Gazel

Gazel “Beyit”lerle yazılır ve birinci beyti “Musarra”dır. Yani, dizeleri birbiriyle uyaklıdır. Öteki beyitlerin ikinci dizeleri birinci beytiyle uyaklıdır. İlk beyitten sonraki beyitlerin birinci dizeleri uyaksızdır. Gazelin ilk beyitine matla (doğuş yeri), son beyitine makta (bitiş yeri), şairin isminin geçtiği beyite taç beyit, en güzel beyitine de beytü'l-gazel veya Şah beyit de denilmektedir. Gazelerde genellikle, içki, kadın, aşk, muhabbet, güzellik konuları işlenmekle birlikte, zaman zaman tabiat, kahramanlık, ahlakî ve sosyal konulara yer verildiği görülmektedir (Eroğlu, 2014, s. 87).

Semai

Aruzun mefâilün/ mefâilün/ mafâilün/ mefâilün kalıbındaki şiirlere semai denir. Ayrı bir ezgi ile okunurlar. Gazel, murabba, muhammes, müseddes biçimlerinde yazılırlar. Kafiye düzenleri divan ve seliste olduğu gibidir. Semailer hece ölçüsünün 8+8 duraklı kalıbına da uyarlar (Güleç, 2002, s. 332).

Divan

Halk şairlerinin, divan şairlerinden etkilenerek aruz vezninin 3 fâilâtün, 1 fâilün kalıbıyla gazel, murabba, muhammes ve müseddes tarzında yazdıkları şiirlerdir (Arslan, 2008, s. 160).

Kalenderi

Halk şairlerinin aruzun mefûlü, mefâîlü, mefâîlü, fâûlün vezniyle gazel, murabba, muhammes ve müseddes tarzında oluşturdukları şiirlerdir. Özel bir ezgiyle okunmaktadırlar (Arslan, 2008, s. 161).

Selis

Saz şairlerinin aruzun 4 fâilâtün 1 fâilün kalıbına uyan şiirlere selis denir. Selis de divan gibi gazel örgüsündedir ya da murabbai muhammes, müseddes biçimindedir. Kafiye şeması divanın aynısıdır (Güzel, Torun, 2014, s. 316).

Müstezad

Gazel'in özel bir biçimine müstezat denmektedir. Uzun dizelerin ardından kısa bir dize gelmesiyle oluşur. Eklenen kısa dizenin adına "Ziyade" denmektedir. Uzun dizeler Mef'ûlü, Mefâ'îlü, Mefâ'îlü,, Fa'ûlün 'dür. Ziyade dizesinin kalıbı ise Mef'ûlü, Fa'ûlün'dür. Ziyadelerin, asıl dizenin anlamını tamamlar nitelikte olması gerekmektedir (Eroğlu, 2014, s. 97).

Satranç

Halk şairleri, meslektaşlarından daha üstün olduklarını orataya koymak için anlam, vezin, uyak, tür veya şekilde değişik ve yeni arayışlara girer, çeşitli sanat oyunların başvururlar. Halk şairlerinin aruz veznini kullanarak yazdıkları bu tür şiir türlerinden biri de satrançtır. Uyaklı ve dört kısımdan oluşan beyitler halinde yazılır. Halk şiirimizde çok az sayıda satranç örneği bulunmaktadır (Arslan, 2008, s. 161).

Tokat Tarihi ve Coğrafi Yapı

Tokat (Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi), uygarlıkların merkezi olan Anadolu’ da, zengin doğal kaynakları, jeostratejik konumu nedeni ile, beyliklerin, devletlerin ve imparatorlukların yaşama ve fetih alanı olmuştur. Orta Karadeniz dağlarından güneye, Anadolu’nun içlerine doğru, değişik rakımlarda dizi dizi yaylalar, ovalar, bağ ve bahçeler içindeki akarsularıyla, Dünyada benzeri az olan, canlı ve zengin tarihinin izlerini bugün de yaşatmaktadır (<http://www.tokat.bel.tr>).

Tokat yöresi 5000 yıllık bir tarih içerisinde, 14 devlete ve aynı zamanda birçok beyliğe ev sahipliği yapmıştır. Bugüne kadar Tokat şehir adının kökeninin tespiti hususunda ciddi bir araştırma yapılmamıştır. Bazı eserlerde bu konuya dolaylı olarak temas edilmiş ve Tokat’ın Togayıt Türkleri tarafından kurulduğu ve bu oymak adının zamanla şehre âlem olduğu veya Tok-kat “surlu şehir” ya da Tok-at “besili at” anlamına geldiği gibi, yalnız benzetmelere dayanan fikirler ileri sürülmüş ve bunlar bütün ansiklopedi ve el kitaplarına, birbirlerinden nakledilmek suretiyle aynen girmiştir (Erdem, 1987, s. 11). Bazı tarihçiler Tokat’ın bulunduğu yerde, eskiden Dokia-Dokea adlı bir şehrin bulunduğunu ve Tokat adının buradan kaynaklandığını da öne sürmektedir. Araştırmacı Paul Wittek bir başka ifadeyle;

Tokat şehrinin “etrafı teperlerle çevrili çukur yer” ve “çanak memleket” anlamında kullanılan “Dokeia” adı ile anıldığını ifade etmektedir. (Erdem, 1987:16) Tokat adının tarihi ile ilgili diğer bilgiler ise şu şekildedir.

Komana (Antik Bizans), Evdoksia, Dokia (Antik Bizans), Dokat (Arap), Kah-Cun (İran), Darün-Nusret (Selçuk), Sobaru (Moğol), Dar ün-Nusret (Selçuk), Sobaru (Moğol), Dar ün Nasr (Yıldırım Beyazıt, Osmanlı Devleti) (<http://www.tokat.bel.tr>).

Anadolumuzun en eski ve önemli şehirlerinden biri olan Tokat’ın Hititler’in merkezi bölgesinde olduğunu ve sonra da Asurlular, Hurriler, Kimerler ve İskitler idaresinde kaldığı bilinmektedir. Büyük İskender’in ölümünden sonra ise, Kapadokya ve Rum Pontos Krallıkları arasında uzun mücadelelere sahne olmuş, daha sonra Roma İmparatorluğu’nun egemenliğine girmiş ve Doğu Roma’nın (Bizans) önemli kalelerinden biri olmuştur. Malazgirt’ten sonra (1071), Türkler’in eline geçmiştir (1074). Tokat ve yöresi, Danişment Gazi tarafından Danişmentli topraklarına katılmış ve daha sonra da Anadolu

Selçukluları'na geçmesiyle (1175) o devirde en önemli kalelerimizden biri olmuştur (Üçer, 1987, s. 217).

Tokat'ta Kültür ve Sanat

6000 yıllık tarihi boyunca üzerinde barındırdığı medeniyetlerin izlerini taşıyan Tokat; çok çeşitli ve zengin bir kültürel yapı ile yoğrulmuştur. Hititlerden günümüze kadar üzerinde yaşamış tüm medeniyetlerin izlerini bulmak mümkündür. Maşat höyükteki Hitit şehri, Roma, Bizans döneminden kalma Sebaptopolis yerleşim bölgesi, Tokat Kalesi, Taşhan, Beysokağı, Hıdırlık köprüsü, Alipaşa hamamı ve Ali Paşa Camii gibi daha birçoğu bulunan tarihi ve kültürel zenginliği bol bir ildir. Yüzyıllardır bozulmadan günümüze ulaşan gelenek ve görenek, yemek kültürü, giyim kültürü, folklorik değerler, bakırcılık, yazmacılık, halı kilim ve kumaş dokumacılığı günümüzde de aynı disiplin ve aynı hevesle yapıla gelmektedir. Reşadiye'de bulunan Selemen Yayla Pazarında hala değiş tokuş usulü alışveriş yapılmaktadır.

Halkın sevincini, hüznünü, sıkıntılarını, mutluluğunu motif motif işleyen folklorik değerler, Omuz halayı, Geyik oyunu, Ellik halayı, Çekirge oyunu, Tokat ağırlaması, Maşat Halayı ve Semah oyunu gibi daha onlarcası bulunan oyunların her birinin arkasında bir sosyal olgu yatmaktadır. Orta Asya Türk giyim kültürünün hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmesi ve bu kültürün bazı köylerde hala devam etmesi Tokat'a bir ayrıcalık katmaktadır. Bindallı, Şalvar, Çarşaf, Yazma, Çorap Tokat kadın kıyafetlerinin en önemlileridir. Kadife atlas üzerine gümüş tellerle işlenmiş belden yukarısı dar alt kısmı geniş Bindallı denilen boy elbisesine özellikle kırsal kesimlerde sık sık rastlamak mümkündür. Bele takılan gümüş kemer bu kıyafetin bir aksesuarıdır.

Tokat'ın mahalli erkek kıyafetlerinde en çok dikkat çeken cepkendir. Önceleri gündüz kıyafeti olarak, sonraları düğünlerde ve özel günlerde giyilen cepken yelek boyunda önü düğmesiz etrafı sarma ve ortası kasnak işi ipek ile süslü altına gömlek giyilen bir kıyafettir. Ayrıca yakasız gömlek, pantolon ve bele sarılan kuşak, Tokat'lı erkeklerin mahalli giyim şeklidir.

Tokat'ta yemek kültürü de oldukça zengin ve iştah açıcıdır. Tokat Kebabı, etli dolma, bakla dolması, keşkek, gendüme çorbası, bacaklı çorba, cevizli çörek, bezli sucuk, bat gibi

yemeklerin yanında Tokat şarabı da sofralara ayrı bir renk katmaktadır. Özellikle dünyada sadece Tokat'ta üretilen Mahlep şarabının içimi ayrı bir zevktir.

Tokat türküleri tüm ülkede zevkle dinlenen türkülerdir. Bu türkülerde aşkı, hüznü, kederi, neşeyi, felaketi, hoşgörüyü kısacası halkın tüm yaşam şeklini bulmak mümkündür. “Sabahın seherinde ötüyor kuşlar”, “Hey onbeşli onbeşli”, “Burçak tarlası”, “Tokat yaylası” vb. gibi türküler ülkemiz folkloründe önemli bir yer tutmaktadır.

Günümüzde yeni bir teknoloji ve şehir kültürünün hızla gelişmiş olduğu çağımızda, ilimizde hala orta Asya kültürünün gelenek ve göreneklerinin bozulmadan devam ediyor olması önemli bir olgudur. Düğün geleneği, oda oyunları, maniler, orta oyunları, batıl inançlar, sosyal ve toplumsal dirliğin ayakta kalmasını sağlayan ahlaki ve insani adetler hala Tokat'ın sosyal hayat yaşamına yön vermeye devam etmektedir (<http://www.tokat.gov.tr/tokat-kultur-ve-sanat>).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve verilerin analizi bölümlerine yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma niteliksel bir araştırma olup, kaynak taramasına dayalı betimsel bir çalışmadır. Betimsel araştırmalar, olayı olduğu gibi araştırmaya ve var olan durumu belirlemeye çalışan araştırmalardır. Tarama (Survey) betimsel araştırmalarda kullanılan yaygın yöntemlerin başında gelmektedir. Bu nedenle betimsel araştırmalar genellikle tarama (Survey) araştırmaları olarakta bilinmektedir (Erkuş, 2005).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'ndaki (TRT), Türk Halk Müziği (THM) Repertuvarındaki Tokat türküleri, örneklemine ise yöreden derlenmiş bulunan 101 adet türkü oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırmadaki veriler kaynak tarama yöntemi ile elde edilmiş olup kütüphane ve internet ortamından faydalanılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın alt problemleri doğrultusunda; Tokat'tan derlenen türkü sözlerinde, bulunan folklorik (halk bilimsel)   ğelerin neler olduğu, türkü sözlerinde bulunan kültür öğelerindeki eğitici ifadeler, türkü sözlerinde bulunan kültür öğelerinde açık ve gizli anlamlarının neler olduğu ve ne anlama geldiği, Tokat'tan derlenen türkü sözlerinin bir eğitim aracı olarak değerlendirilebilme durumu, türkülerin yaygın ve örgün eğitimde kullanılabilirliği gibi başlıklar ele alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Türkü sözlerinde bir bakışta herkesin anlayabileceği kelimeler, kavramlar, atasözleri bulunabileceği gibi; yörelere has kelimeler, deyimler, kavramlar, isimler de bulunabilir. Ayrıca söz konusu kelime, deyim, kavram v.b. sözlerin gizli (Batınî) anlamları da olabilir.

Örneğin:

Hacı Bektaş Veli'nin “Eline, Diline, Beline sahip ol” ifadesindeki açık anlam; Eline sahip ol ki elinle kimseye kötülük etme, vurma, darp etme! Diline sahip ol ki kimseye kötü söz söyleme, gıybet etme, dedikodu yapma. Beline sahip ol ki kimsenin namusuna göz dikme gibi anlamlar görülmektedir. Bu öğreti ifadesi gizli anlam bakımından incelendiğinde ise;

Türk kültüründe il (El) devlet demektir. İline sahip ol ifadesi devlete sahip ol anlamını, diline sahip ol ifadesi lisanına (Türkçene) sahip ol anlamını, beline sahip ol ifadesi ise yörene, beldene sahip ol anlamını içermektedir. Dolayısıyla Tokat'tan derlenen türkü sözlerindeki kelimelerin anlamları ve folklorik bulguları bu bakış açısı ile incelemeye alınmıştır.

Tokat'tan Derlenen Türkü Sözlerindeki Kelimelerin Folklorik Bulguları

Türkü No: 1

Türkü adı : Akşam Oldu Gün Dolaşmaz

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Âşık Veli Aydın

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Akşam oldu gün dolaşmaz
Sabah oldu Ülker açmaz
(Ah) Benim yârim benden geçmez

(Bağlantı)

Niye doğdun sarı yıldız
Yıldız, yıldız, yıldız, yıldız
Yıldız, yıldız, yıldız ey
Kanlı moldun kenli moldun
Niye doğdun evler yıkan beller büken
Zalım ayrılık dön, dön, dön, dön, dön

Parmağında hatem yüzük
Kolunda altın bilezik
Sevilmeyen kızada yazık

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Gün: Güneş

Gün Dolaşmaz: Akşam olmasına rağmen günün batmadığını ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Halk kültüründe halk takvimi konusuna girmektedir.

Hatem Yüzük: Sözlük anlamı mühür, damga, mühürlenene demektir. Dini mecralarda, hadislerde yüzük kelimesi hatem kavramıyla ifade edilmektedir. Hatem yüzük, eskiden kişilerin imza yerine kullandıkları üzerinde damga özelliği bulunan yüzükleride işaret etmektedir. Halk kültüründe “süs, süslenme” konuları kapsamında incelenmektedir.

Ken: Türküde geçen “Kanlı moldun, kenli moldun” dizesindeki “Ken” kelimesi Farsça kin anlamına gelmektedir.

Sarı Yıldız: Türkü’de bahsedilen Ülker yıldızı, Sarı yıldız olarak bilinmektedir. Sarı yıldız ise Çoban yıldızı, Zühre yıldızı, Kanlı yıldız olarak anılmaktadır. Ticaret ile uğraşan eski kavimler, kervanlar ile yola çıkarken zamanlarını yıldızlara, yıldız saatlerine göre ayarlamışlardır. Güneşten iki veya üç saat önce doğan Sarı yıldız göre yola çıkan

kervanların, eşkıya baskınlarına uğrayarak ve soyuldukları bilinmektedir. Bu olaylar Venüs yıldızının aynı zamanda da Kanlı yıldız olarak bilinmesine neden olmuştur. Eşkivalardan korunmak için gece seyahat etmek istemeyen kervanların, Sarı yıldızın parlak ışığı sebebiyle gün doğumunun yakın olduğunu düşünmeleri ve ardından yola çıkmalarına neden olmaktadır. Kervanların gün doğumunun gerçekleştiğini düşünerek yola çıktıkları ve eşkıya baskınlarına uğradıkları bilinmektedir. Sarı yıldız söylemi buradan ileri gelmektedir.

Ülker: Gökbilim terimidir. Ülker veya Süreyya adlarıyla anılır. Boğa takım yıldızında bulunan bir açık yıldız kümesidir. Halk kültüründe bulunan halk takvimine ve gökbilim anlayışına ilişkin ifadelerden biridir (Özbek, 2009: 72).

Yukarıda ifade edilen konular halk meteorolojisi alanına girmektedir. Türkü'nün sözlerinde sevgi, aşk konusu işlenmiştir. Halk kültüründe yer alan “Töre”ye dayalı ifadeler görülmektedir. Hem halk takvimine ilişkin öğelere, hem de halk inanışında önemli yeri olan gök cisimlerinin, halk muhayyilesinde nereye koyulduğuna yönelik içerik görülmektedir.

Türkü No: 2

Türkü adı : Armuttan Kayacağım

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Zileli Halil

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Armuttan kayacağım

Sallan gel bakacağım

Yârime nazar değmiş

Nazarlık takacağım

(Bağlantı)

Ah niçin hanımda niçin

Ah niçin hanım canım niçin

Öldüm yâr yâr senin için

Armut dalda bir sıra
Yârim gitmiş Mısır'a
Koyun olsam yayılsam
Yârimin ardı sıra
(Bağlantı)
Ah niye hanımda niye
Ah niye hanım canım niye
Öldüm yâr yâr diye diye

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Nazar: Türkçe'de bakış anlamına gelen Arapça kökenli bir kelimedir. Bakışlarında zararlı güç bulunan bazı insanların, bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla canlı üzerinde hastalık, sakatlık, hatta ölüme neden olacağı düşünülmektedir. Eskilerin nazar ifadesi “isabeti ayn” şeklindedir (Çıblak, 2004: 12).

Nazarlık: Nazarı uzaklaştırdığına ve etkisiz kıldığına inanılan mavi boncuk, yedi delikli boncuk kendiliğinden delinmiş taş, sarımsak kartal pençesi, hurma çekirdeği, yumurta kabuğu, kurban gözü geyik boynuzu, çörek otu vb. nesnelere verilen genel addır (Akalın, 1993: 247). Nazarlıkların bir kısmı hayvanlara bağlanmakta bazısı da evlere veya bağ-bahçeye tarlaya asılmaktadır. Ayrıca, günümüzde otomobillere, çocuklara ve hatta yetişkinlere takılmaktadır. Nazar ve nazarlık olgusu halk kültüründe “İnanç ve İnanışlar” adı altında incelenmektedir.

Yayılmak: Otlamak; hayvanın dolaşarak yerdeki ot, çimen, yaprak vb. şeyleri yemesi yayılması durumudur. Bu konu halk kültürü araştırma konuları içinde “Tarım ve Hayvancılık” başlığı altında incelenmektedir.

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Sallan gel bakacağım” dizesinde; Sevdiğinin sallanarak yani salına salına geldiği, bu şekilde ifade edilmektedir. Sallan gel ifadesi aşağı tarafa doğru gel anlamına da gelmektedir.

Türkü'nün sözlerinde; sevgi, aşk konusu işlenmiştir. yâre duyulan aşk anlatılırken “nazar, nazarlık” gibi geleneksel inanışlar ile birlikte, tutum ve davranışlara ilişkin bilgiler de görülmektedir.

Türkü No: 3

Türkü adı : Aşağıdan Gelen Elin Galdursun

Yöresi : Tokat Artova Büvet Köyü

Kaynak Kişi : İsmail Tüccar

Derleyen : Talip Özkan

Türkü'nün Sözleri

Aşağıdan gelen elin galdursun (aman aman ey)

Vefalı yâr ise bana bildirsin

Benim yârim beni varsın öldürsün (aman aman ey)

Şurda bir divane yârim vardeyi

Aşağıdan gelir tozunan toprak (aman aman ey)

O yâr bize göndermiş gülünen yaprak

Düşer mi şanına yalnız durmak (aman aman ey)

Al beni yanına gurban olduğum

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Divane: 1.Çılgın, aşırı deli (kimse). 2.Bir şeye aşırı ölçüde düşkün olan.

Şan: 1.Ün, şöhret. 2. Gösteriş.

Vefa: Sözünde durma, dostluğu sürdürme veya Sevgi bağlılığı. (Tdk.gov.tr)

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Vefalı yâr ise bana bildirsin” dizesinde; yârinin vefalı olduğunu kendisine göstermesi, yani ispatlaması istenmekte ve/veya beklenmektedir.

“Benim yârim beni varsın öldürsün” dizesinde söyleyen ağzın; yârine olan sevgisi sebebiyle ölümü bile göze alabileceği, ölse dahi sevgisinden vazgeçmeyeceği bilgisi görülmektedir.

“Düşer mi Şanına Yalnız Durmak” dizesinde; Toplumun genel görüşünü yansıtan bir deyişle, yalnızlığın genel olarak olumlu bir durum olmadığı, bahsi geçen kişiye yalnızlığın yakışmadığı ve yalnız kalan kişiden iyi bahsedilmeyeceği durumunun bilgisi görülmektedir.

Türkü'nün sözlerinde; sevgi konuları üzerinde durularak insani duyguların ve sosyal bakış açısının işlendiği görülmektedir. Türkü sözlerinde geçen yukarıdaki ifadeler, halk bilimi araştırma konuları içinde töreye ilişkin uygulamalar ile toplum hayatı ve kalıp davranışlara ilişkindir.

Türkü No: 4

Türkü adı : Al Elmanı Yedin mi

Yöresi : Tokat Çamlıbel Akpınar

Kaynak Kişi : -

Derleyen : Mansur Kaymak

Türkü'nün Sözleri

Al elmanı yedin mi (ağlama kara gözlüm ağlama)
Sırrın ele dedin mi (ağlama dududu dillim ağlama)
Bir kere öpmeyinen (ağlama kara gözlüm ağlama)
Ağzın dilin yedim mi (ağlama dududu dillim ağlama)

Al elma soyulur mu (ağlama kara gözlüm ağlama)
Güzele doyulur mu (ağlama dududu dillim ağlama)
Güzel seven yiğidin (ağlama kara gözlüm ağlama)
Kolları yorulur mu (ağlama dududu dillim ağlama)

Al elmanın dördünü (ağlama kara gözlüm ağlama)
Sev yiğidin merdini (ağlama kara gözlüm ağlama)
Seversen bir güzel sev (ağlama kara gözlüm ağlama)
Çekme kötü derdini (ağlama kara gözlüm ağlama)

Türkü Sözlerinde İncelenen Folklorik Unsurlar

Dudu dil: Konuşkan, tatlı dilli kadın anlamının yanı sıra; “Dudu” kelimesinin, “Tûti” yani Papağan kelimesinden dönüştüğü görülmektedir. İslâm peygamberi Hz. Muhammed'in bir lakabı da “Tûti”dir. Yani kendine öğretileni nakleden, kendinden bir şey uydurmayan,

yalan-yanlış bir şey söylemeyen, dürüst güvenilir kişi demektir. Bu bakımdan “Dudu Dil” kelimesinin gizli anlamlar içerdiği görülmektedir.

Mertlik: Yiğitlik, erkeklik, sözünün eri güvenilir kimse (tdk.gov.tr).

Yiğit: 1.Güçlü ve yürekli, kahraman, alp. 2. Genç erkek, delikanlı (tdk.gov.tr).

Türkü’nün sözlerinde geçen;

“Sırrın ele dedin mi” dizesinde sırların yabancılarla paylaşılmaması gerektiği düşüncesinin altı çizilerek bir önceki dize ile kafiye oluşturulur.

“Al elma soyulur mu” dizesinde, olmuş kırmızı renkte olan elmanın soyulmadan kabuğu ile yenmesi gerektiğini vurgulamak amacıyla, soru cümlesi kurularak bu düşünce aktarılmaktadır.

“Sev yiğidin merdini” dizesinde Mert olan insanın özelliklerinden ileri gelen bir sebeple toplumun ahlaki bakış açısı bu dize ile görülmektedir.

Türkü’nün sözlerinde geçen “Güzel” kelimesi ile güzel kadın tanımlanmaktadır. Bahsi geçen güzel kelimesi sadece fiziki güzellik değil manevi güzellik de vurgulanmaktadır.

“Güzel seven yiğidin kolları yorulur mu” dizesinde “Güzel” insan ile (fiziki güzellik, huy, davranış güzelliği vb.) her türlü zorluğun aşılabacağı, güzel bir eş ile olduğunda daha güçlü olunacağı gibi anlamlar ifade edilmektedir.

Türkü’nün sözlerinde bu Türkü’de; sevgi, aşk, konusu işlenmiştir. Sosyal yaşam, “Mertlik, Yiğitlik, Güzellik” kavramları ile ahlaki bakış açısı, “Al elma soyulur mu” dizesinden ve analizinden yola çıkarak sosyal deneyimlerin yer aldığı görülmektedir. “Dudu dil” kalıbı incelendiğinde; Çok konuşkan, tatlı dilli kadın anlamının yanı sıra; “Dudu” kelimesinin, “Tuti” yani Papağan kelimesinden dönüştüğü görülmektedir. İslâm peygamberi Hz. Muhammed’in bir lakabı da “Tûtî”dir. Yani kendine öğretileni nakleden, kendinden bir şey uydurmayan, yalan-yanlış bir şey söylemeyen, dürüst güvenilir kişi demektir. Bu bakımdan “Dudu dil” kelimesinin gizli anlamlar içerdiği görülmektedir. Türkü sözlerinde geçen yukarıdaki ifadeler, halk bilimi araştırma konuları içinde töreye (geleneğe) ilişkin uygulamalar ile toplum hayatı ve kalıp davranışlara ilişkindir.

Türkü No: 5

Türkü adı : Aşağıdan Gelen Yaylı Makine

Yöresi : Tokat Çamlıbel Akpınar

Kaynak Kişi : Başaran Yıldız

Derleyen : Ümit Tokcan

Türkü'nün Sözleri

Aşağıdan gelen yaylı makine

Bırakın gır atı girsin ekine

Atın benim sevdiğimi terkime

Gır at yorulur da gönül yorulmaz

Dere kenarında yayılan gazlar

Uzatmış boynunu sılayı gözler

Gız ekmek yediğim gelinler kızlar

Gelin birer birer helallaşalım

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Helalleşmek: Alışverişte ya da uzun sürecek bir ayrılış sırasında birbirine hakkını helal etme durumu.

Kırat: 1. Beyaz ile az miktarda siyahın karışımından oluşan renk ve bu renkte olan at. 2. Köy yerinde asalet göstergesi.

Sıla: 1. Bir süre ayrı kaldığı bir yere veya yakınlarına kavuşma. 2. Gurbetteki bir kimse için doğup büyüdüğü ve özlediği yer (tdk.gov.tr).

Terki: Eyerin arka bölümü. 2. Anlamıyla heybe.

Yaylı makine (Fayton): Tek körüklü, dört tekerlekli, genellikle çift atlı binek arabası (tdk.gov.tr).

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Gır at yorulur da gönül yorulmaz” cümlesinde Sevginin gücü gırat (kırat) ile kıyaslanarak, var olan sevginin büyüklüğü vurgulanmaktadır.

“Dere kenarında yayılan kazlar” cümlesinde türkünün ait olduğu bölgede kaz yetiştiriciliği yapıldığı ve kazların dere kenarı gibi sulak alanlarda yetiştirildiği bilgisine ulaşılmaktadır.

Türkü’nün sözlerinde; sevgi, aşk konusu işlenmiştir. “Yaylı makine (Fayton)” ve “Terki” kelimeleri ile araç-gereç bilgisi, “Kırat”, “Sıla” ve “Helalleşmek” kelimeleri ile de halk dilinde kullanılan tanımlamalar görülmektedir.

Türkü sözlerinde geçen yukarıdaki ifadeler, halk bilimi araştırma konuları içinde helalleşmek gibi töreye ilişkin uygulamalar ile toplum hayatı, kalıp davranışlar ve yerel adlandırmalarla ilgilidir.

Türkü No: 6

Türkü adı : Abdal Olsam

Yöresi : Tokat Zile

Kaynak Kişi : Murtaza Kurt

Derleyen : Arif Meşur

Türkü’nün Sözleri

Abdal olsam şallar giysem ağnime

Gezen abdallara (da anam) eş deli gönül

Ta ezelden aşıkların kalbine

Değer iragipten (anam) taş deli gönül

Bir hüsnü güzele (anam) meylim verdim

Kalbimde İkrârımda (anam) dilimde verdim

Ben dostu gördükçe (anam) artıyor derdim

Aksın gözlerimden (anam) yaş deli gönül

(Yeldirme)

(Ey dost) Sen özümü erenlerden ayırma

Zamane halkına sırrın duyurma

Âlem sele gitmiş yanıp kayırma

Sen kendi sevdana coş deli gönül

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Abdal: Gezgin derviş. Tasavvufta manevi üst rütbe.

Ağnime: Bedenime.

Eğin (Ağın): Arka, Sırt. Beden vücut.

Ezel: Eski, Başlangıcı belli olmayan öncesizlik.

Gaip (İragip): Görünmez âlem.

Hüsn (hüsün): Güzellik. İyilik. Eksiksizlik.

İragip: Rakip.

İkrâr: 1. Söylemek, söz vermek (Özbek, 2009:265). 2. İnanılan, kabul edilen bir şeyi söylemek, itiraf etmek anlamına gelmektedir. Alevilik- Bektaşilikte bu anlamına bağlı olarak “Muhammed-Ali yolu” na girmeyi ifade eder.

Özüm: Kendim.

Sele gitmek: Gereksiz yere telef olmak.

Türkü'nün sözlerinde; sevgi, aşk konusu işlenmiştir. “Abdal”, “Gaip”, “Ezel” kelimeleri ile manevi bakış açısına göre yapılmış tanımlamalar yer almaktadır. “Sele gitmek” söz kalıbı ise halk dilinde boşa gitmek, telef olmak anlamında kullanılan bir kalıptır. Bu söz kalıbının günümüz kullanımı nadiren görülmektedir ve eskimiştir. “Hüsün” kelimesi ile güzelliğin, iyiliğin, eksiksizliğin tanımı yapılmış olup eskiden halk dilinde yaygın kullanıldığı görülmektedir. “İkrâr” kelimesi ise diğer kelimelere göre daha yaygın kullanılsa da eskimekte olan bir kelimedir. “Özüm” kelimesi bir kimsenin benliğini, kendi manevi varlığını tanımlamakta olan bir kelimedir. Türkü'nün sözlerinde manevi olarak ortaya çıkmış kültür öğeleri ile birlikte, halk dilinde kullanılan ve eskimiş sözcükler de bulunmaktadır. Günümüzde halen kullanılmakta olan sözcüklerin kullanıldığı görülmektedir.

Türkü sözlerinde geçen yukarıdaki ifadeler, halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi, deyimler, kalıp sözler ve yöresel kelimeler ile töreye ilişkin uygulamalar ve toplum hayatı ve kalıp davranışlara ilişkindir.

Türkü No: 7

Türkü adı : Aşıp Aşıp Garlı Dağlar Gelirsin (Sarı Durna)

Yöresi : Tokat/ Zile

Kaynak Kişi : Sadık Keşan ve Yusuf Taş

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Aşıb aşıb garlı dağlar gelirisin
(Sarı da durnam gelirisin allı sunam gelirisin)
Eylen durnam eylen haber sorayım
(Beyler beyler sorayım telli sunam sorayım)

Bizim elden ne haberler bilirsin
(Sarı da durnam bilirsin allı sunam bilirsin)
Eylen durnam eylen haber sorayım
(Beyler beyler sorayım telli sunam sorayım)

(Ey) Ela gözlerini sevdiğim dilber
(Sarı da durnam yâr dilber allı sunam yâr dilber)
Ben senin derdinden yanar ağlarım
(Beyler beyler ağlarım telli sunam ağlarım)

Kime arzeyleyim garip halimi
(Sarı da durnam halimi allı sunam halimi)
Eylen durnam eylen haber sorayım
(Beyler beyler sorayım telli sunam sorayım)

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Dilber: Çok güzel alımlı kadın.

Suna: 1. Erkek ördek. 2. Halk ağzından göl ördeği. 3. Boyu bosu düzgün, ince, güzel ve yakışıklı kimse: Suna boylu.

Turna: Avrupa’da ve Kuzey Afrikada, büyük açık alanlarda toplu olarak yaşayan, kuzey bölgelerinden güneye büyük, uzun diziler halinde göç eden, iri bir kuş.

Türkü’nün sözlerinde geçen;

“Eylen Durnam eylen haber sorayım” dizesinde, Türk kültüründe yeri olan Turna kuşunun, haber getiren, haber götüren ve kendileri ile dertleşilen yönlerinin ele alındığı görülmektedir.

Türkü’nün sözlerinde; özlem konusu işlenmiştir. Doğadaki canlıların halk muhayyilesindeki yerini ele alan bir içerik görülmektedir. “Dilber” kelimesi ise halk dilinde kullanılan eskimiş bir kelimedir. Yukarıdaki ifadeler, halk bilimi araştırma konuları içerisinde kelime hazinesi ve yöresel kelimeler adı altında incelenmektedir.

Türkü No: 8

Türkü adı : Biner Atın Eyisine

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Mahmut Sağlam

Derleyen : Ankara Devlet Konservatuarı

Türkü’nün Sözleri

Biner atın eyisine

Gider yolun gıyısına

Çağırın gelsin dayısına

(Bağlantı)

Şen anam babam evin şen olsun

Gidiyom ben haberin olsun

Elimi soktum dastara

Elimi kesti ustura

Allah’ım şirin göstere

(Bağlantı tekrar)

Atımın kuyruğu düğüm
Sineme vurdular döğün
Ayrılık günleri bugün

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Dastar: 1.Başörtüsü. 2. Örtü. 3.Erkeklerin kışın soğuktan korunmak için başlarına sardıkları örtü.

Döğün: 1.Yakı, dağlayarak açılan yara. 2. Vücudun bir yerine iğneler batırarak şekil yapıldıktan sonra üzerine çivit, barut gibi şeyler dökülmekle deri üzerinde meydana gelen iz döğme.

Şirin: Sevimli, cana yakın, tatlı, hoş (tdk.gov.tr.).

Sine: 1.Göğüs. 2.Gönül, yürek.

Türkü'nün sözlerinde; ayrılık konusu işlenmiştir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde eskimiş sözcüklerin çoğunlukla yer aldığı görülmektedir. Yukarıdaki ifadeler, halk bilimi araştırma konuları içerisinde kelime hazinesi, ve yöresel kelimelerler adı altında incelenmektedir.

Türkü No: 9

Türkü adı : Bugün Ben Bir Güzel Gördüm

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : İbrahim Karataş

Derleyen : Mustafa Hoşsu

Türkü'nün sözleri

Bugün ben bir güzel gördüm
Bakar cennet sarayından
Kamaştı gözümün nuru
O'nun Hüsn-ü cemalinden

Salındı bahçaya girdi
Çiçekler selama durdu
Mor menekşe boyun eğdi
Gül kızardı hicabından

Bahçanın kapısını açtım
Sanırsın cennete düştüm
Sevdim coştum helallaştım
Buse aldım yanağından

Bahçanın kapısı güldür
Dalında öten bülbüldür
Emrah da bir edna kuldur
Bağışla geç günahından

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Buse: Öpücük.

Bülbül: Küçük hoş sesli bir kuş olan bülbül, Türk Halk kültüründe sevgiliye duyulan büyük aşkı simgeler.

Cemal: Yüz, çehre, sima, surat.

Edna: Kötü, Çok aşağı en alt düzeyde.

Hüsn: Güzellik.

Hüsn-ü Cemal: Yüz güzelliği.

Hicap: Utanma, sıkılma.

Türkü'nün sözlerinde; sevgi konusu işlenmiştir. “Çiçekler selama durdu, mor menekşe boyun eğdi, gül kızardı hicabından” dizelerinde insana özgü kavramların doğaya aktarılmasıyla duyguların ifade edildiği görülmektedir. “Bakar cennet sarayından” cümlesinde Türkü'nün konusu olan güzelin sevdiği kişinin en güzel yerde bulunduğu düşüncesi işlenir. Bahçanın kapısı güldür, dalında öten bülbüldür” dizelerinde “Bülbül ve Gül” hikâyesine değinildiği görülmektedir. Yukarıdaki sözlerde geçen ifadeler, halk bilimi

araştırma konuları içinde kelime hazinesi ile töreye ilişkin uygulamalar ve anlayışları içermektedir.

Türkü No: 10

Türkü adı : Bülbül Ne Ötersin

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Âşık Veli Aydın

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Bülbül ne ötersin virandır bağın
Yıkılsın şehrin de çöl kalsın dağın
Tükendi fitilim kalmadı yağım

(Bağlantı)

Yâr senin derdine ben yana yana
Kurulu yayıdım bende açıldım
Dolu badeyidim de indim eksildim
Ekmekden aşdan da sudan kesildim

(Bağlantı)

Yâr senin derdine ben yana yana
Deryadan bölünmüş sellere döndüm
Vakitsiz açılan da güllere döndüm
Ateşi kararmış küllere döndüm

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bade: Şarap, içki.

Bülbül: Küçük hoş sesli bir kuş olan bülbül, Türk Halk kültüründe sevgiliye duyulan büyük aşkı simgeler.

Kurulu yay: Atılmaya hazır okun bulunduğu gerilmiş, kurulmuş yayı anlatır.

Viran: Yıkılıp dökülmüş, bağımsız kalmış, yıkık (yapı ve yer için) (tdk.gov.tr).

Türkü'nün sözlerinde; sevgi konusu işlenmiştir. “Vakitsiz açılan güllere döndüm” dizesinde benzetme aracılığı ile Gül'ün gelişim evreleri bilgisini kullanarak benzetme yapılmaktadır. Türkü'de doğaya özgü kavramlar ile benzetme yapılarak duyguların ifade edildiği görülmektedir. Türkü sözlerinde geçen yukarıdaki ifadeler, halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi, deyimle ve kalıp sözler konuları adı altında incelenmektedir.

Türkü No: 11

Türkü adı : Bülbülü Suladım Altın Tasınan

Yöresi : Tokat / Niksar

Kaynak Kişi : Hüseyin Aarsal

Derleyen : Ankara Devlet konservatuvarı

Türkü'nün Sözleri

Bülbülü suladım altın tasınan

Kız ben seni sevdim ne havasınan (ah bülbül divane bülbül)

Ömrümü geçirdim kara yasınan

Başın pınar ayakların göl olsa (ah bülbül divane bülbül)

Bülbül yuva yapmış gülün üstüne

Ben kara giyemem alın üstüne (ah bülbül divane bülbül)

Ela gözlerini sevdiğim Dilber

Ben güzel sevmedim senin üstüne (ah bülbül divane bülbül)

Bülbül ağlar seher vakti ekseri

Akar gözüüm yaşı deler mermeri (ah bülbül divane bülbül)

Sen ağlarsın yoktur gülün haberi

Yazıktır ömrüne divane bülbül (ah bülbül divane bülbül)

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bülbül: Küçük hoş sesli bir kuş olan bülbül, Türk Halk kültüründe sevgiliye duyulan büyük aşkı simgeler.

Divane: 1.Çılgın, aşırı deli (kimse). 2.Bir şeye aşırı ölçüde düşkün olan.

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Sen ağlarsın yoktur gülün haberi” dizesinde Türk Halk kültüründe bilinen “Bülbül ve Gül”ün hikayesine atıfta bulunulmuştur.

“Bülbül ağlar seher vakti ekseri” dizesinde Bülbül'ün genellikle sabah vaktinde öttüğü bilgisi görülmektedir.

“Yazıktır ömrüne divane bülbül” dizesinde Bülbül'ün Gül'e olan aşkını vurgulanmaktadır. Yine Bülbül ve Gül hikayesine atıfta bulunulduğu görülmektedir.

Türkü'nün sözlerinde; sevgi konusu işlenmiştir. Halk kültüründe yeri olan “Bülbül ve Gül”ün hikayesini merkez alarak sevgiyi, aşk acısını bu hikaye üzerinden anlatmaktadır.

Türkü No: 12

Türkü adı : Başındaki Yazmayı da Sarıya mı Boyadın

Yöresi : Tokat / Reşadiye

Kaynak Kişi : Mihrican Bahar

Derleyen : Yücel Paşmakçı

Türkü'nün Sözleri

Başındaki yazmayı da

Sarıya mı boyadın

Neden sararıp soldun da

Sevdaya mı uğradın

Tokat'tan mı geliyon da

Yâr sen Almus'lu musun

Ben sana varacağım da

Söyle namuslu musun

İçliğimin yakası da
Sıra sıra nakış yâr
Gurban olam boyuna da
O ne biçim bakış yâr

Yola yolladım seni de
Yollar yormasın seni
Hızır elinden tutsun da
Bana yollasın seni

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Hızır: İslam geleneklerinde yeri olan, Kuranda adı geçen, ölümsüz olduğuna ve darda kalanların yardımına koştuğuna inanılan bir ulu, kutsal kişi.

Namus: Toplum içerisinde onur, ahlak kurallarına sıkı sıkıya bağlılık. Doğruluk, dürüstlük, erdemlilik.

Türkü'nün sözlerinde; sevgi konusu işlenmiştir. “Hızır”, “Namus” kelimeleri ile hem dini açıdan hem de ahlaki anlamda toplumun bakış açısı görülmektedir. “ Sarıya mı boyadın”, “Neden sararıp soldun” dizelerinde ise üstü kapalı bir tabirle veya herhangi bir nedenle, hastalığa ya da “Sevda” adı ile adlandırılan hastalığa yakalanıp yakalanmadığı sorulur. Türk kültüründe Sarı renginin, Sarılık hastalığını işaret etmek için kullanıldığı görülmektedir.

Türkü sözlerinde geçen yukarıdaki ifadeler, halk bilimi araştırma konuları içinde töreye ilişkin uygulamalar ve inanışlar adı altında incelenmektedir.

Türkü No: 13

Türkü adı : Bir Seher Uğradım Göl Kenarına

Yöresi : Tokat / Turhal (Kelit Köyü)

Kaynak Kişi : Mehmet Aslan (Dağdeviren)

Derleyen : Nurettin Çamlıdağ

Türkü'nün Sözleri

Bir seher uğradım göl kenarına
Aslı'm beni gördü yüzmeye durdu
Çalındı çırpındı geçti karşıma
Elâ gözlerini süzmeye durdu

İstedim kendimi şu göle atam
Kolumu uzatıp yavruyu tutam
Bir hayal eyledim sarılıp yatam
Elâ gözlerini süzmeye durdu

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Aslı: Kerem ile Aslı hikayesinin kız kahramanı, Aslıhan (Özbek, 2009: 72).

Seher: Sabah, gün doğumu. Tan yeri ağarmadan biraz önceki vakit (Özbek, 2009: 416).

Türkü'nün sözlerinde geçer;

“Çalındı çırpındı geçti karşıma” dizesinde gölden çıktıktan sonra üstünü başını düzelttiği anlatılmaktadır.

“Bir seher uğradım göl kenarına” dizesinde ise yörenin coğrafi bilgisinin bu dize ile işlendiği görülmektedir.

Türkü'nün sözlerinde; sevgi konusu işlenmiştir. Topluma mâl olan, kahraman olarak anılan belli başlı isimler arasında yer alan “Kerem ile Aslı” hikayesinden bahsedildiği görülmektedir. Bu durum Halk bilimi araştırma konularından anlatılar başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 14

Türkü adı : Bu Kadar Cevretme

Yöresi : Tokat / Turhal (Kelit Köyü)

Kaynak Kişi : Mehmet Aslan

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Bu kadar cevretme hey dost aziz sultanım
Ne olur insafa hey dost gel bazı bazı
Lütfu ihsan eyle hey dost çeşmi meralım
Yaralı gönlümü sar bazı bazı

Coşkun sular gibi hey dost çağlayıp akma
Aşkın hançerini hey dost sineme çakma
Noksanım var ise hey dost kusura bakma
Bildiğinden şaşar kul bazı bazı

Sefil Kemter eydür hey dost lebi balımsın
Canımın cananı hey dost servi dalımsın
Sen bir merhametli hey dost gönlü ganisin
Bendelere selam sal bazı bazı

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Cevretmek: Eziyet etmek.

Çeşm-i meral: Ceylan gözlü.

Gönlü gani: Gönlü bol.

İhsan etmek: Bağışta bulunmak, bağışlamak.

Kemter: 1.Daha aşağı, daha değersiz.2.Tam olmayan, eksik.

Lebi bal: Tatlı dil, bal dudak.

Sine: 1. Göğüs. 2. Gönül, yürek.

Türkü'nün sözlerinde; sevgi konusu işlenmiştir. Halk kültüründe sıkça kullanılan “Çeşm-i meral”, “Lebi bal” gibi kalıplaşmış sözlerin kullanıldığı görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde eskimiş sözcükler de yer almaktadır. Halk kültürü araştırma konuları içinde kelime hazinesi adı altında incelenmektedir.

Türkü No: 15

Türkü adı : Bir Güzeli Methedeyim

Yöresi : Tokat/Zile

Kaynak Kişi : Sadık Doğanay ve Kangallı Ahmet Başar

Derleyen : Ali Ekber Çiçek

Türkü'nün Sözleri

Bir güzeli methedeyim bari âlem yanmasın
Pervaneler gibi herdem can-u âlem yanmasın
Hüsnüne mağrurlanırsın yusuf-u kenanımsın
Mah yüzüne bir nikap tut ben yandım el yanmasın

Ebruların şemine yanmaktadır pervaneler
Al yanağın gamzesine dizilmiş durdaneler
Zülcelalin hikmetinden ne doğurur anneler
Mah yüzüne bir nikap tut ben yandım el yanmasın

Gözlerin inkâra benzer ebrular keman olur
Her kaçan yüzüne baksam katlime ferman olur
Yüzünü görse bir kafir şüphesiz iman bulur
Mah yüzüne bir nikap tut ben yandım el yanmasın

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Durdane (Dürdane): İnci tanesi. 2.sevgili, kıymetli.

Ebru: Kaş.

Keman Kaş: Kaşları keman yayı gibi güzel ve biçimli olan.

Mah: Aydınlık.

Methetmek: Övmek.

Nikap: Yüzü örten şey, peçe.

Pervane: Geceleri ışığa koşan ve ışık çevresinde dönüp duran küçük bir kelebek.

Semin: Pahalı, kıymetli.

Yusuf-u Kenan: Hz.Yusuf.

Zülcelal: Tanrı, Ulu.

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Mah yüzüne bir nikap tut ben yandım eller yanmasın” dizesinde kendini düşünmeyi bırakıp “eli” yani bir başkasını düşündüğü gibi bir anlam çıkarılabilir ise de aslında onu başkalarının görmesini istememesi durumu söz konusudur. Bu anlatı, toplumun sosyolojik bakış açısının, başka insanların iyiliğini de düşünme yönünde olduğunu göstermekle birlikte kıskançlık, sahiplenme, benimseme duygusunun da yoğun olarak hissedilip davranışlarda ön planda olduğunu göstermektedir.

Türkü'nün sözlerinde; sevgi konusu işlenmiştir. Dini bakış açısı ile yapılmış betimlemeler görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk kültürü araştırma konuları içinde kelime hazinesi ve inanç-inanışlar başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 16

Türkü adı : Bir Güzelin Hasretinden Ahından

Yöresi : Tokat/Zile

Kaynak Kişi : Sadık Doğanay

Derleyen : -

Türkü'nün Sözleri

Bir güzelin hasretinden ahından (canan ahından)

Tutuştı her yanımda yandı ha yandı

Aşık oldum onun mah cemâline (mah cemâline)

Tutuştı her yanımda yandı ha yandı

Benim derdim senin derdine taydır
Bir güzel sevmişem kaşları yaydır
Saatim gün geçer her günüm aydır
Üçyüz atmış beş günüm de yandı ha yandı

Sıtkı'yam çekmişem gayet zarı ben
Dilerim ki muradıma erem ben
Bir hayırsız yâr elinde kaldım ben
Ağzımda dillerim yandı ha yandı

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Gayet zarı: Büyük zorluk.

Kaşları Yay: Düzgün, biçimli kaş.

Mah cemal: Ay yüzlü.

Sıtkı: Asıl adı Zeynelabidin olan bir şairdir. Mahlas olarak Sıtkı veya Pervane isimlerini kullanmıştır.

Tay: Eşit, Denk, Eş.

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Saatim gün geçer, her günüm aydır” dizesinde zamanın, sevdiği ile kavuşamaması, hasret çekmesi nedeniyle yavaş geçtiği anlatılmaktadır.

“Üçyüz atmış beş günüm de yandı ha yandı” dizesinde her günün yâr ateşiyle (aşkı ile) yanmakla geçtiği ifade edilmektedir.

Türkü'nün sözlerinde; sevgi konusu işlenmiştir. Fiziki güzelliği anlatmak için sıkça kullanılan “Mah cemâl”, “Yay Kaş” gibi söz kalıpları kullanılmıştır. Kavuşamamayı, tek taraflı olan sevgiyi anlatırken yaşadığı zorluğu anlattığı görülmektedir. Bu bulgular, Halk kültürü araştırma konuları içinde kelime hazinesi ve deyim-kalıp sözler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 17

Türkü adı : Ben Yârimi Gördüm Aşk Pınarında

Yöresi : Tokat Zile (Bacul)

Kaynak Kişi : Sadık Uluişik

Derleyen : Ankara Devlet Konservatuarı

Türkü'nün Sözleri

Ben yârimi gördüm aşk pınarında
Civan yârin mah cemali sararmış
Ben gönlümü verdim onun yoluna
O da bencileyin beni ararmış

Kömür gözlüm hiç mi gelmem aklına
Aktı didem yaşı doldu koynuma
Ezel ayrılığı ben kınar idim
Demirden yay oldu geçti boynuma

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bencileyin: Benim gibi.

Civan: Genç, taze.

Didem yaşı: Göz yaşı.

Ezel: Eski, Başlangıcı belli olmayan öncesizlik.

Mah cemal: Ay yüzlü.

Türkü'nün sözlerinde; ayrılık konusu işlenmiştir. Toplumun sosyal ve ahlaki bakış açısı görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk kültürü araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 18

Türkü adı : Cemekeanın İçinde de Ayna mısın Cam mısın

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Kemal Birsen Sarısözen

Derleyen : Kemal Birsen Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Cemekeanın içinde de
Ayna mısın cam mısın
Ayrılamam ben senden de
Ayrılacak can mısın

(Bağlantı)

Kaldır kollarını yavrum
Oynat parmaklarını
Ben sana kurban olurum da
Sevsem yanaklarını

Cemekeanın içinde de
Hem aynayım hem camım
Ben de ayrılamam senden de
Kurban olsun bu canım

(Bağlantı)

Desinler yâr desinler de
Dilin dışın yesinler
Kaymakamın önünde de
Kız oynatmış desinler

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Desinler yâr desinler de dilin, dişin yesinler” dizesinde Toplumdaki diğer insanların, özenme, kıskanma duyguları bu dize ile ifade edilmektedir.

Türkü'nün sözlerinde; sevgi konusu işlenmiştir. Karşılıklı söylenen dörtlükler mevcuttur. Bağlantı kısmından hemen sonra cevap niteliğinde olan diğer dörtlüğün geldiği görülmektedir.

Türkü No: 19

Türkü adı : Caminin Ezanı Yok

Yöresi : Tokat/Reşadiye (Kızılcaören Köyü)

Kaynak Kişi : İsmail Çoban

Derleyen : Hayrettin Koyuncu

Türkü'nün Sözleri

Caminin ezanı yok

(Dudum ey dudum aman canım ey canım aman)

İçinde gezeni yok

Şu köylerin içinde yârimden güzeli yok

Çarığımın bağları

(Dudum ey dudum aman canım ey canım aman)

Duman aldı dağları

Kalk gidelim sevdiğim

Kaba kuşluk çağları

Derelerden sel gelir

(dudum ey dudum aman canım ey canım aman)

Deste deste gül gelir

Varman kızlar çobana

Ayda yılda bir gelir

Pencereden kuş uçtu
(dudum ey d udum aman canım ey canım aman)
Yandı yürek tutuştu
Yanma yüreğim yanma
Ayrılık bize düştü

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Dudu dil: Konuşkan, tatlı dilli kadın anlamının yanı sıra; “Dudu” kelimesinin, “Tûti” yani Papağan kelimesinden dönüştüğü görülmektedir. İslâm peygamberi Hz. Muhammed’in bir lakabı da “Tûti”dir. Yani kendine öğretileni nakleden, kendinden bir şey uydurmayan, yalan-yanlış bir şey söylemeyen, dürüst güvenilir kişi demektir. Bu bakımdan “Dudu Dil” kelimesinin gizli anlamlar içerdiği görülmektedir.

Çarık: İşlenmemiş deriden yapılan, ayağa bağlanarak giyilen pabuç.

Kaba kuşluk: Öğleden birkaç saat önceki zaman.

Türkü’nün sözlerinde geçen:

“Varman kızlar çobana ayda yılda bir gelir.” dizesinde toplumun çobanlık mesleğine karşı olan bakış açısı görülmektedir.

Türkü’nün sözleri mâni şeklindedir. Sevgi konusu ağırlıklı olarak görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk kültürü araştırma konuları içinde kelime hazinesi ve halk meteorolojisi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 20

Türkü adı : Çay Aşağı Gurd İzi (Uy uy yârim)

Yöresi : Tokat Artova Büvet Köyü

Kaynak Kişi : -

Derleyen : Talip Özkan

Türkü’nün Sözleri

Uy uy yârim eylen

Çay aşağı gurt izi
Düşman çevirdi bizi
Çeviren düşman olsun
Mevlam kayırdı bizi

Çay aşağı çim tutar
Çaydan al kanlar akar
Kara gözün üstüne
Nice bin canlar düşer

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Türkü'nün sözlerinde geçen;
“Çeviren düşman olsun, Mevlam kayırdı bizi.” dizesinde Mevla (yaratıcı, Tanrı) tarafından düşmana karşı galip olunduğu, korunduğu bilgisi görülmektedir.
“Kara gözün üstüne, nice bin canlar düşer” dizesinde Kara gözlü sevgilinin uğruna bin canın feda olduğu anlatılmaktadır.

Türkü No: 21

Türkü adı : Çamlar Altına
Yöresi : Tokat
Kaynak Kişi : Selim Önder
Derleyen : Ahmet Yamacı

Türkü'nün Sözleri

Çamlar altına aman aman
Çamlar altına
Giyin de kuşan gel Naciye'm
Güller altına

Mavi de destim var aman aman
Mavi de destim var

Çok sallanma hovarda Naciye'm
Benim de dostum var

Tren de yoluna aman aman
Tren de yoluna
Tren de yolları kalabalık Naciye'm
Gel gir koluma

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Desti: Geniş gövdeli, dar boğazlı kulplu toprak kap.

Türkü sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir.

Türkü No: 22

Türkü adı : Derdinden Del Oldum

Yöresi : Tokat /Zile

Kaynak Kişi : Mustafa Küçük

Derleyen : TRT Müzik Dairesi Başkanlığı-THM Şube Müdürlüğü

Türkü'nün Sözleri

Derdinden del oldum inan vallahi
Ne yaman mestane bakar gözlerin
Derdi veren dermanını vermez mi
Ab-u revan olmuş akar gözlerin

Bazan güler bazan bu gönül gamda
Sen güler oynarsın sevdan var bende
Zühre yıldızının nişanı sende
Korkarım cihanı yakar gözlerin

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Ab-ı revan: Akar su, akıp giden su. Kalpteki ferahlık.

Del olmak: Deli olmak, Akıl sınırlarının dışında olma durumu.

Gam: Kaygı, tasa, kasvet, üzüntü.

Mestane: Kendinden geçmiş durumda olma.

Zühre yıldızı: Çoban Yıldızı, Merkürden sonra güneşe en yakın gezegen olan Venüs'tür.

Venüs, Güneş ve Ay'dan sonra Dünyadan görülen en parlak 3 gezegendir.

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Gökbilim teriminin kullanıldığı görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler de yer almaktadır. Halk kültürü araştırma konularında halk astronomisi adı altında incelenmektedir.

Türkü No: 23

Türkü adı : Dere Geliyor Dere

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Âşık Veli Aydın

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Dere geliyor dere (sevdiğim)

Kumunu sere sere (güloğlan)

Al beni götür dere (güloğlan)

Yârin olduğu yere (güloğlan)

Çayır ince biçilmez (güloğlan)

Su bulanık içilmez (güloğlan)

Çayır ince biçilmez (güloğlan)

Bana yârdan geç derler (sevdiğim)

Yâr tatlıdır geçilmez (güloğlan)
Yaylaya gidiyorum (sevdiğim)

Yollara kona kona (güloğlan)
Canım kurban ben kurban (sevdiğim)
Yârimin yollarına (güloğlan)

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Çayır ince biçilmez” ve “Su bulanık içilmez” cümlesinde toplumun deneyim yoluyla edindiği bilgi aktarımları görülmektedir.

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Sosyal, tabî, doğal yaşama ilişkin ve deneyim yoluyla edilmiş bilgilere yönelik ifadeler yer almaktadır.

Türkü No: 24

Türkü adı : Deymen Benim Gamlı Yaslı Gönlüme

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Abbas Öz

Derleyen : Mehmet Erenler

Türkü'nün Sözleri

Deymen benim gamlı yaslı gönlüme
Ben bir Selvi boylu yârdan ayrıldım

Evvel bağban idim dostun bağında
Talan vurdu ayva nardan ayrıldım

Kumru gibi gökyüzünde dönende
Baykuş gibi viran yurda konanda

Çok ağladım Ferhat gibi çöllerde
Şirin gibi Zülf-ü yârdan ayrıldım

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bağban: Bahçıvan.

Gam: Kaygı, tasa, üzüntü.

Selvi Boy: Uzun Boy.

Talan: Yağma, çapul, yağmalama.

Zülf-ü yâr: Yârin perçemi.

Türkü sözlerinde geçen:

“Talan vurdu ayva nardan ayrıldım” dizesinde eskiden dostu ile güzel günler geçirdiğini fakat dostu ile ayrıldıktan sonra Bağına talan vurduğu, bağdaki ayva, nardan ayrıldığı ifade edilmektedir.

“Kumru gibi gökyüzünde dönende, Baykuş gibi viran yurda konanda” dizesinde benzetme yoluyla üzüntü ve ayrılık konusunun işlendiği görülmektedir.

Türkü'nün sözlerinde ayrılık konusu işlenmiştir. Doğaya özgü kavramların, benzetme yoluyla insan özelliği gibi aktarıldığı görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi ve kalıp ifadeler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 25

Türkü adı : Düşünün Halini Darda Kalanın

Yöresi : Tokat/Çamlıbel (Aktepe Köyü)

Kaynak Kişi : Ayhan Çabuk

Derleyen : TRT Müzik Daire Başkanlığı-THM Şube Müdürlüğü

Türkü'nün Sözleri

Düşünün halini darda kalanın

Derdim üstüne dert ekleyenim var

Aldırma diyorlar nasıl aldırmam

Memleketten haber bekleyenim var

Gurbetin yoluna düştükten sonra
İşim ters gidiyor ağlarım zarı
Nasıl bulacağım ben nazlı yârı
Benden gizli gizli saklayanım var

Ayhani'yem elbet dertli olurum
Kim bilir belki de düşer ölürüm
Nasip kısmet olur dostu olurum
Çok dolandım dostlar ağlayanım var

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Ayhanî: Şairin/Âşığın mahlası.

Zarî (Zarî): İnleyerek, feryad ederek perişan bir şekilde ağlamak.

Türkü'nün sözlerinde ayrılık konusu işlenmiştir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır.

Türkü No: 26

Türkü adı : Dağdan Davar Aşdımı

Yöresi : Tokat Kavaklı

Kaynak Kişi : Aşık Veli Aydın

Derleyen : Ankara Devlet Konservatuvarı

Türkü'nün Sözleri

Dağdan davar aşdı mı
(Yavrum) Yârim burdan geçdi mi
Nazlımın saç bağları
(Yârim) Boynuna dolaşdı mı

Garafil destesiyim
(Yavrum) Ben yârin hastasıyım
Gül sineler eğilmiş
(Yârim) Ben onun ustasıyım

Garşıdaki garımış
(Yavrum) Günden yanı erimiş
Otuziki meyvanın
(Yârim) En datlısı yâr imiş

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Davar: Koyun ve keçiye verilen ortak ad.

Sine: 1. Göğüs. 2. Gönül, yürek.

Türkü sözlerinde geçen:

“Ben yârin hastasıyım” dizesinde yâre olan aşk, sevda vurgulanmaktadır.

“Garşıdaki garımış günden yanı erimiş” dizesinde gar(kar)’ın güneş alan kısmının eridiği ifade edilmektedir.

“Gül sineler eğilmiş ben onun ustasıyım” dizesinde fizik anlamda göğüsleri tasvir ederek veya soyut anlamda gönü ifade ederek, sevgi vurgulanmaktadır.

Türkü’nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır.

Türkü No: 27

Türkü adı : Dereler Gölgeledi

Yöresi : Tokat /Reşadiye

Kaynak Kişi : Mıhrıcan Bahar

Derleyen : İstanbul Radyosu-THM Şube Müdürlüğü

Türkü'nün Sözleri

(Ah) Dereler gölgelendi
Güzeller suya indi
Bugün ben yâri gördüm
Gene can tazelendi

(Bağlantı)
Altın tabakta bal var
Oğlan anneme yalvar
Eğer annem vermezse
El aç allaha yalvar

(Bağlantı)
(Ah) Dereler salkım saçak
Alçak boylusun alçak
Benim yârim çok küçük
Bunun sonu nolacak

(Bağlantı)
(ah) Dereler katar oldu
Baş başa çatar oldu
Ela gözlü sevdiğim
Gözümde tüter oldu

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Dereler gölgelendi” dizesinde, iklimsel açıdan suya girilebilecek derecede hava sıcaklığının arttığı bilgisi görülmektedir.

“Gene can tazelendi” dizesinde, yârine olan sevgisi sebebiyle oluşan yaşama sevinci ve heyecan duygusu ifade edilmektedir.

“Benim yârim çok küçük bunun sonu ne olacak” dizesinde, yârinin küçük yaşta olmasından dolayı kavuşmalarının engel olduğu ifade edilmektedir.

Türkü’nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. “Benim yârim çok küçük bunun sonu ne olacak” dizesinde toplumun sosyal bakış açısı yönünde bir düşünce görülmektedir. “Dereler gölgelendi” dizesinde ise yörenin ikliminden yola çıkarak deneyimler yoluyla edinilmiş coğrafi bilgi ifade edilmektedir.

Türkü No: 28

Türkü adı : Dinyabanın Daşları

Yöresi : Tokat/Reşadiye

Kaynak Kişi : Âşık İhsan

Derleyen : Melih Duygulu

Türkü’nün Sözleri

Dinyabanın daşları da düzgün öter guşları
Dolanıyor boynuma da şemsi gızın saçları
Dinyabaya vardın mı da Şemsi de gızı da gördün mü
Ah Şemsi gızı görünce de Saçlarını da ördün mü
Şemsi de gızı görünce de Saçlarını da ördün mü
Dinyaba’nın deresi de hayli de çeker arası
Ah hiç kimseye benzemez de Şemsi de gızın da yâresi
Kimselere benzemez de Şemsi de gızın yâresi

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Yâre (Yâr): 1.Yâra 2.gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Dinyaba: Tokat ilinin Reşadiye ilçesine bağlı Çevrecik kasabasının eski adıdır.

Şemsi: Güneş, güneş ile ilgili.

Türkü’nün sözlerinde geçen:

“Dinyaba’nın deresi de hayli de çeker arası” dizesinde uzaklık ifade edilmektedir.

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır.

Türkü No: 29

Türkü adı : Dostun Bahçesine Bir Hoyrat Girmiş

Yöresi : Tokat/Reşadiye

Kaynak Kişi : Fikriye Meşhur

Derleyen : Arif Meşhur

Türkü'nün Sözleri

Dostun bahçesine bir hoyrat girmiş
Korudur da benli dilber korudur
Gülünü dererken dalını kırmış
Kurudur da benli dilber kurudur

(Bağlantı)

Neredesin de dudu dillim nerede
Neredesinde kömür gözlüm nerede

Bu meydanda serilir postumuz
Çok şükür mevlâya gördük dostumuz
Bir gün kara toprak örter üstümüz
Çürüdür de benli Dilber çürüdür

Pir Sultan Abdal'ım başımdan başlar
İyisini korda kemini taşlar
Bin çiçekten bir kovana bal işler
Arıdır da benli Dilber arıdır

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Dilber: Çok güzel, çok alımlı (kadın).

Dudu dil: Konuşkan, tatlı dilli kadın anlamının yanı sıra; “Dudu” kelimesinin, “Tûti” yani Papağan kelimesinden dönüştüğü görülmektedir. İslâm peygamberi Hz. Muhammed’in bir lakabı da “Tûti”dir. Yani kendine öğretileni nakleden, kendinden bir şey uydurmayan, yalan-yanlış bir şey söylemeyen, dürüst güvenilir kişi demektir. Bu bakımdan “Dudu Dil” kelimesinin gizli anlamlar içerdiği görülmektedir.

Hoyrat: Kaba hırpalayıcı.

Kem: Kötü, kötü amaçla bakmak.

Türkü’nün Sözlerinde geçen;

“Bin çiçekten bir kovana bal işler” dizesinde tabiata dair bilgi verildiği görülmektedir.

Türkü’nün sözlerinde; ayrılık konusu işlenmiştir. Deyiş türündedir. Özlü, anlamlı dizeler görülmektedir. Pir Sultan Abdal’a ait olan bu türkü sözlerinde Hak’ka atıfta bulunulmuş olup Hakkın yüceliğine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Türkü No: 30

Türkü adı : Darı Koydum Ambara (Emine’m)

Yöresi : Tokat/Reşadiye

Kaynak Kişi : Mehmet Keleş

Derleyen : Hayrettin Koyuncu

Türkü’nün Sözleri

(Emine’m) Darı goydum ambara

(Emine’m) Darıldın mı sen bana

(Emine’m) Darıldılsan var darıl

(Hop Emine’m) Yalvaranlar var bana

(Emine'm) Çıktım çıtır elmaya
(Emine'm) Yaprğını yolmaya
(Emine'm) Yıllarca ben bekledim
(Hop Emine'm) Muradımı almaya

(Emine'm) Ak güvercin uçtu mu
(Emine'm) Gün ardıca düştü mü
(Emine'm) Ardıç dalına gurban
(Hop Emine'm) Yâr buradan geçti mi

(Emine'm) Gömleğin yan değil mi
(Emine'm) Golları dar değil mi
(Emine'm) Giyme el fistanını
(Hop Emine'm) Bu bana ar değil mi

(Emine'm) Çarşıda at harlıyor
(Emine'm) Gundurası parlıyor
(Emine'm) Sanki yâri yok gibi
(Hop Emine'm) Bana mendil sallıyor

(Emine'm) Goyun güderim goyun
(Emine'm) Taktım keleklerimi
(Emine'm) Seni gavurun gızı
(Hop Emine'm) Yaktın yüreklerimi

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Kelek: Koyun, keçi gibi hayvanlara takılan tenekeden yapılmış çan.

Yâre (Yâr): 1.Yara 2. Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Çıktım çıtır elmaya” dizesinde elmanın türü hakkında bilgi verilmiştir.

“Gün ardıca düştü mü” dizesinde ardıç ağacının gölgesinden bahisle akşam olup olmadığı bilgisi sorulmaktadır.

“Giyme el fistanını bu bana ar değil mi” dizesinde yabancı bir kimsenin (El’in) davrandığı gibi davranılmaması gerektiği düşüncesi ifade edilerek toplumun, ahlaki bakış açısı görülmektedir.

“Sanki yâri yok gibi bana mendil sallıyor” dizesinde yâri olan birinin başkasına yaklaşmaması gerektiği düşüncesi ifade edilmektedir.

Türkü’nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Eleştirel bir dil kullanılarak yaşamsal deneyimler aktarılmıştır. Dizelerde, coğrafi bilgiler, toplumun ahlaki bakış açısı hakkındaki düşünceler ve yorumlar görülmektedir.

Türkü No: 31

Türkü adı : Depe Başı Kirezler (Hoynar)

Yöresi : Tokat/Reşadiye (Tinyaba)

Kaynak Kişi : Zeynel Aslan

Derleyen : TRT Müzik Daire Başkanlığı-THM Müdürlüğü

Türkü’nün Sözleri

(Hoynar Hoynar) Depe başı kirezler

Niçin meyva vermezler

Kör olasıca kızlar

Bekâr hali bilmezler

(Hoynar Hoynar) Depe başı gürgenlik

Ne hoş olur ergenlik

Ergenliği sorarsan

O da bir bezirgenlik

(Hoynar Hoynar) Derede duttum guşu

Çıkamadım yokuşu

Dut elimden sevdüğüm

Olursun cennet guşu

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bezirgenlik: Bezirgana yakışır davranış.

Ergenlik: Çocukluk çağı ile yetişkinlik çağı arasındaki geçiş dönemi.

Kirez: Kiraz.

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Kör olasıca kızlar bekâr hali bilmezler” dizesinde bahsi geçen kızların, bekâr olan kişiler tarafından beklenen davranışları sergilememe durumları eleştirel bir dil ile ifade edilmektedir.

“Dut Elimden sövdüğüm olursun cennet guşu” dizesinde, sevdiğiyle birlikte oldukları takdirde, sevdiğinin çok rahat ve mutlu bir hayat geçireceği bilgisi ifade edilmektedir.

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Sosyal yaşama dair deneyimsel bilgiler ifade edilmektedir. Dini öğelerin dizelerde yer alması nedeniyle toplumun dini bakış açısına sahip olduğu görülmektedir.

Türkü No: 32

Türkü adı : El Çek Tabip Sinem Üstünden

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Abbas Öz

Derleyen : Mehmet Erenler

Türkü'nün Sözleri

El çek tabip sinem üstünden

Sen benim derdimi bile bilmezsin (Dertliyim vay)

Yârem yürektendir yoktur ilacın

Sen benim yâremi sarabilmezsin (Dertliyim vay)

Yüzün güleçtir içerin hayın

Çeken bilir bu sevdanın yayın (Dertliyim vay)

Yıktın viran ettin ömrüm sarayın

Sen onun bir taşın örebilmezsin (Dertliyim vay)

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Hayın: 1. Kötü huy. 2. Yaramaz davranış.

Sine: Göğüs. 2. Gönül, yürek.

Viran: Yıkılıp dökülmüş, bağımsız kalmış, yıkık (yapı ve yer için). (tdk.gov.tr)

Yâre (Yâr): 1. Yâra 2. gönül, kalp, 3. Sevgili (Kişi). (Bu türküde 1. anlamı kullanılmıştır.)

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Yârem yürektendir yoktur ilacın sen benim yâremi sarabilmezsin” dizesinde hekimlere atıfta bulunulmuştur. Seveda yarasına ilaç bulunamadığı, yarasının tabipler tarafından sarılamayacağı ifade edilmektedir.

Türkü'nün sözlerinde ayrılık konusu işlenmiştir. Seveda yolunda çekilen acı, ızdırap konu edilmektedir. Toplumun sosyal, ahlaki bakış açısı görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 33

Türkü adı : Erkilet Var Pazar Var

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Kemal Birsal Sarısözen

Derleyen : Melih Duygulu

Türkü'nün Sözleri

Erkilet var pazar var da

Yârim sende nazar var

Erkilet'in içinde de

El değmedik güzel var

(Bağlantı)

Hopa şina şinanay şinanay nay

Şinanay yavrum şinanay nay

Erkilet yolu bayır da
Yanıyom cayır cayır
İki gözüm kör olsun da
Senden bana yok hayır

Erkilet'ten kız alma da
Arustak'tan toz alma

Erkilet'in kızları da
Gönül verip göz salma

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Erkilet: Tokat'ın Pazar ilçesi merkez semtinde bulunan Erkilet mahallesi.

Nazar: Türkçe'de bakış anlamına gelen Arapça kökenli bir kelimedir. Bakışlarında zararlı güç bulunan bazı insanların, bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla canlı üzerinde hastalık, sakatlık, hatta ölüme neden olacağı düşünülmektedir. Eskilerin nazar ifadesi “isabeti ayn” şeklindedir. (Çıblak, Nilgün, 2004), “Halk kültüründe Nazar, Nazarlık inancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar.”

Pazar: Tokat ilinde yer alan ilçe.

Yâre (Yâr): 1.Yara 2. Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Türkü'nün Sözlerinde geçen;

“El Değmedik Güzel Var” dizesinde, kimseyle temas etmemiş kızların makbul olduğu görüşü ifade edilmektedir.

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Toplumun sosyal ve ahlaki bakış açısı görülmektedir. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi ile inanışlar başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 34

Türkü adı : Evleri İki Katlı

Yöresi : Tokat (Almus)

Kaynak Kişi : Eşref Tombuloğlu

Derleyen : Ümit Tokcan

Türkü'nün Sözleri

Evleri iki katlı

Yâr geliyor kıratlı

Almus'tan bir kız sevdim

Hem güzel hem kıymatlı

(Bağlantı)

Harmandan gel harmandan

Kız kaçalım ormandan

Sevdanı çeke çeke

Ben kesildim dermandan

Evini konak yapmış

Tülünü duvak yapmış

Yâr bizi davet eder

Yemeye kaymak yapmış

Evleri düzde yârim

Ver bana müjde yârim

Bastığın topraklara

Kılayım secde yârim

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Harman: 1.Biçildikten sonra tahıl demetlerinin üzerinden düven geçilerek tanelerin başaklarından ayrılması işi. 2.Herhangi bir şeyin toplu halde bulunduğu, işlendiği veya satıldığı yer (tdk.gov.tr).

Kırat: 1. Beyaz ile az miktarda siyahın karışımından oluşan renk ve bu renkte olan at. 2. Köy yerinde asalet göstergesi.

Yâre (Yâr): 1. Yara 2. Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Bastığın topraklara kılayım secde yârim” dizesinde, dini bir bakış açısı ile sevgisinin büyüklüğünün ifade edildiği görülmektedir.

Türkü'nün sözlerinde bu Türküde; sevgi konusu işlenmiştir. Sosyal yaşama dair deneyim yolu ile edinilmiş bilgiler ifade edilmektedir. Toplumun dini, ahlaki bakış açısı görülmektedir.

Türkü No: 35

Türkü adı : Evlerinin Önü Pazara Yakın (Taşkıran)

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Muzaffer Sarısözen

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Evlerinin önü pazara yakın

Pazardan geliyor (yâr yâr) boyuna bakın

Sağına soluna hamaylı takın

(Bağlantı)

Hilal de kaşlı Taşkıran'ım uğurlar olsun

Yediğimiz kebablar lop lop et olsun

İçtiğimiz şaraplar afiyet olsun

Evlerinin önü üzüm asması

Taşkıran'ın geydiği (yâr yâr) hürriyet basması
Taşkırın'da olmuş beyler yosması

(Bağlantı)

Evlerinin önü yüksek kaldırım
Kaldırımdan düştüm (yâr yâr) beni kaldırım
Taşkırın'ın uğruna beni öldürün

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Hamaylı: Askısı bir omuzdan koltuk altına doğru geçirilen muska. 2. Kılıç kayışı.

Hilal Kaş: İnce ve düzgün kaş.

Hürriyet Basması: Cumhuriyetin ilk yıllarında kullanılan kumaş.

Taşkıran: Tokat ilinin, Zile ilçesine bağlı bir köy adı. (Taşkırın yer adı ama burada isim gibi kullanılmış).

Yâre (Yâr): 1.Yara 2. Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Yosma: Şen, güzel, fettan (genç kadın) (tdk.gov.tr).

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Toplumun dini, sosyal ve ahlaki bakış açısı görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi ve inanç-inanış başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 36

Türkü adı : Evleri Görünüyor

Yöresi : Tokat (Erbaa)

Kaynak Kişi : İbrahim Karataş

Derleyen : TRT İzmir Radyosu-THM Şube Müdürlüğü

Türkü'nün Sözleri

Evleri görünüyor
Gönüldür yeriniyor
Çekilecek dert değil
Mevlam sabır veriyor bir tanem

Evleri karşımızda
Sevdası başımızda
Bu nasıl sevdayımış
Gencecik yaşımızda bir tanem

Evleri uçta yârim
Ver bana müjde yârim
Bastığın topraklara
Kılayım secde yârim bir tanem

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Yerinmek: 1.Acınmak, üzülmek. 2.Yaptığı bir işin yanlış ya da uygunsuz sonuç verdiğini görerek pişman olmak.

Mevla: Özel isim, Tanrı.

Yâre (Yâr): 1.Yara 2. Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Toplumun dini, sosyal ve ahlaki bakış açısı görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır.

Türkü No: 37

Türkü adı : Ekin Ektim Çöllere

Yöresi : Reşadiye

Kaynak Kişi : Mahalli Ekip

Derleyen : Muzaffer Erdem

Türkü'nün Sözleri

Ekin ekim çöllere de
Biçtirmedim ellere
On beşimde yâr sevdim de
Ondan düştüm dillere

Hopla da sevdiğim hopla da
Ekini sıkça topla
Kesme de kekül altına da
Beni de bile sakla

Ekine firaz derler de
Güzele beyaz derler
Yârenden ayrılana da
Yana yana gez derler

Parmağındaki yüzükler
Yüzükler oynamıyor.
Nedense oynamıyor
Yâr senden gayrısına da
Hiç canım gaynamıyor

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Firaz: Yeni çıkmaya başlayan ekin. Farsça yukarı, yüksek, üst, yokuş.

Kekül (Kâkül): Perçem, alınının üzerine düşen kısa kesilmiş saç.

Yâre (Yâr): 1.Yara. 2.Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“On beşimde yâr sevdim de ondan düştüm dillere” dizesinde erken yaşta birini sevmiş olma durumunun toplumca olumlu karşılanmayacağı, arkasından konuşulacağı durumu anlatılmaktadır.

“Güzele beyaz derler” dizesinde toplumun güzellik anlayışına göre beyaz tenin daha makbûl olduğu, bu yüzden güzelin beyaz tenli olarak tanımlandığı görülmektedir.

“Ekini sıkça topla” dizesinde ekinin sıklıkla toplanması gerektiği vurgusu görülmektedir.

Türkü’nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Sosyal yaşama dair deneyim yoluyla edinilmiş bilgiler ifade edilmektedir. Dizelerde, coğrafi bilgiler, toplumun ahlaki bakış açısı hakkındaki düşünceler ve yorumlar da görülmektedir.

Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 38

Türkü adı : Ela Gözlerini Sevdığım Güzel

Yöresi : Tokat/Reşadiye (Sazak Köyü)

Kaynak Kişi : Âşık İhsan

Derleyen : Melih Duygulu

Türkü’nün Sözleri

Ela gözlerini sevdiğim güzel
Bekle yollarımı gelene kadar
Ben seni severim can ile candan
Bize ayrılık yok ölene kadar

(Bağlantı)

Seni muhannet seni hayırsız seni divane seni
Üç aşağı beş yukarı salla mendili
Kız ben seni tanımadım tanıt kendini

Bizim köyde er ekerler soğanı
Keklik için de beslerlermiş doğanı
Bu dünyada çifte güzel seveni
O dünya da sorgu sual yoğunmuş

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Candan sevmek: Canı gibi sevmek. Çok güçlü bir sevgiyle bağlanmak.

Divane: 1.Çılgın, aşırı deli (kimse). 2.Bir şeye aşırı ölçüde düşkün olan.

Doğan: Kartalgillerden, sırtı kül rengi ve enine çizgili, küçük kuş. Fare vb. İle beslenen ve alıştırılarak kuş avında kullanılan yırtıcı bir kuş (tdk.gov.tr).

Keklik: Sülüngiller familyasından bıldırcından büyük bazı kuş türlerine verilen ad. (tdk.gov.tr.).

Muhannet: Alçak, korkak, namert.

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Üç aşağı beş yukarı salla mendili” dizesinde ortalama anlamına gelen “üç aşağı beş yukarı” deyimini kullanılmıştır.

“Bizim köyde er ekerler soğanı” dizesinde erken bir vakitte soğanların ekildiği ifade edilerek coğrafi açıdan bilgi verildiği görülmektedir.

“Keklik için beslerlermiş doğanı” dizesinde yırtıcı bir kuş olan doğanı alıştırdıkları ve avlanmak için kullandıkları bilgisi ifade edilmektedir.

Türkü'nün sözlerinde ayrılık konusu işlenmiştir. Sosyal, doğal yaşama dair deneyim yoluyla edinilmiş bilgiler ifade edilmektedir. Dizelerde, coğrafi bilgiler, toplumun ahlaki bakış açısı hakkındaki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 39

Türkü adı : Ellik Baba Gidelim

Yöresi : Tokat/Reşadiye (Sazak Köyü)

Kaynak Kişi : Şengül Erdoğan

Derleyen : Hayrettin Koyuncu

Türkü'nün Sözleri

(Ah Ah) Ellik baba gidelim
Yolda bayram edelim
(Ah Ah) Fakirin kızını gurt yemiş
Köye haber edelim

(Bağlantı)
Ellikten yâr ellikten
Bir yâr sevdim döllükten

(Ah Ah) Altın yüzük ver bana
Hayın baktı yâr bana
(Ah Ah) Ettiğinden sen utan
Eksik değil yâr bana

(Ah Ah) Gitmiyon mu o yana
Bakmıyon mu bu yana
(Ah Ah) Yat kolumun üstüne
Dön o yana bu yana

(Ah Ah) İşliğini giysene
Bize doğru gelsene
(Ah Ah) İşmar etsem el duyar
Bakışından bilsene

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Döllük: Tokat ilinin Reşadiye İlçesinde bulunan bir Köy adı.

Hayın: Kötü bakış, Yaramaz davranış.

İşmar etmek: İşaret etmek.

Yâre (Yâr): 1. Yara 2. Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“İşmar etsem el duyar bakışından bilsene” dizesinde üstü açık bir şekilde, bakıp gizli bir işaret vereceği bilgisi görülmektedir.

Toplunun örf ve âdetlere uygun davranış biçimleri ve ahlaki bakış açıları görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde, kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 40

Türkü adı : El Vurup Yâremi İncitme Tabip

Yöresi : Tokat/Zile

Kaynak Kişi : Sadık Doğanay

Derleyen : Ali Ekber Çiçek

Türkü'nün Sözleri

El vurup yâremi incitme tabip
Bilmem sıhhat bulmaz hicraneler var.
Dest vurup da yârem eylersin derman,
Her can kabul etmez virâneler var.

Bağlantı)

Vay dünya dünya yalansın dünya
Yalan ile yalan olansın dünya
Can ile cananı alansın dünya
Aşk ile pervane dönersin dünya yalansın dünya

Dert ehli olanlar dergaha gelir
Elbette arayan dermanın bulur
Sadık der ki kimde ne var kim bilir
Geçt-i Güzâr ettim elde neler var

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Dest: Farsçada el.

Dergâh (Tekke): Eskiden, bir tarikattan olan kimselerin toplanıp birlikte tapındıkları, törenler düzenledikleri, barındıkları yapı. Dergâhta tarikat ilkeleri öğretildiği gibi saz, koşuk eğitimi ve öğretimi de yapılmıştır (tdk.gov.tr).

Fani: Ölümlü.

Geşt: Seyretme, dolaşma, gezme.

Geçt-i güzar: Gezip tozmak, gezmek.

Hicran: Keder, acı.

Pervane: Fırıldak, çark, döngü. Tasavvuf edebiyatının sembollerinden birisi pervane (kelebek) dir. İslam edebiyatlarının ortak metinlerinden olan şem u pervane (Mum ve kelebek) hikâyesi ünlüdür. Pervane, tıpkı bülbül gibi, aşığı temsil eder. Sadece bülbülü mü? Hayır, Mecnûn ve Ferhat gibi âşıkları da hatırlatır. Fakat pervanenin bunlardan bir farkı vardır; sevgilisinin (mum) uğruna hayatını feda eder.

Tahmül (Tahamül): Dayanma, direnme gücü.

Virane: Yıkılmış, terkedilmiş yer.

Yukarıdaki bulgular, Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde dini kuruluşlar, tasavvuf gibi başlıklar altında incelenmektedir.

Türkü No: 41

Türkü adı : Elinde Düldül Aman

Yöresi : Tokat/Zile

Kaynak Kişi : Sırrı Sarısözen

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Elinde düldül (aman)
Geliyor müdür (amman)
Kıratın terkisinde
Ötüyor bülbül (amman)

(Bağlantı)

Hey milli dost milli dost
Yetmiş iki dilli dost
Yüze güler oynarsın
Kalbi düşman dili dost

Yandım kaşı karadan
Ölmem ben bu yaradan
Hiç kimseden pervam yok
Benim arkam yaradan

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bülbül: Küçük hoş sesli bir kuş olan bülbül, Türk Halk kültüründe sevgiliye duyulan büyük aşkı simgeler.

Düldül: İslam halifesi Hz. Ali'nin katıdır. Kır veya beyaz renkte olan düldül Hz. Muhammed tarafından Hz. Ali'ye hediye edilmiştir.

Kırat: 1. Beyaz ile az miktarda siyahın karışımından oluşan renk ve bu renkte olan at. 2. Köy yerinde asalet göstergesi.

Perva: Çekinme, korkma, sakınma, korku.

Yâre (Yâr): 1.Yara. 2.Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Yüze güler oynarsın kalbi düşman dili dost “ dizesinde yüzüne gülündüğü ama arkasından iş çevrildiği, samimi davranılmadığı bilgisi ifade edilmektedir.

“Yetmiş iki dilli dost” dizesinde geçen “yetmiş iki dil” söyleminin Babil kulesi adında öyküsü bulunmaktadır. Bu öyküde Babil kulesi Hz. Nuhun oğulları tarafından gökyüzüne ulaşmak için yaptırılmış büyük bir kuledir. Bunu engellemek amacı ile yaratıcı tarafından bu kulede çalışanlar yetmiş iki farklı dile ayrılmıştır ve kule tamamlanamamıştır. “Yetmiş iki dil” söylemi de bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde deyimler ve kelime hazinesi gibi başlıklar altında incelenmektedir.

Türkü No: 42

Türkü adı : Ezel Bahar Geldi (Semah)

Yöresi : Tokat/Zile

Kaynak Kişi : -

Derleyen : Arif Meşhur

Türkü'nün Sözleri

Ezel bahar geldi haydin gidelim
Ayrılık çetindir nasıl edelim
Gelin hey erenler seyran edelim
Bugün neşvesi var benli bülbülün
Gül bitince o da bile bitiyor
Güle âşık olmuş yanıp tütüyor
Seher vakti garip garip ötüyor
Ne güzel sesi var benli bülbülün

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bülbül: Küçük hoş sesli bir kuş olan bülbül, Türk Halk kültüründe Bülbül'ün, Gül'e olan aşk hikayesi ile anılmaktadır. Bülbül'ün Gül'e olan aşkı, sevgiliye duyulan büyük aşkı simgelemektedir.

Erenler: 1.Benliğinden sıyrılmış, öz varlığından geçmiş, kendini Allah'a adanmış kimseler. 2. Gönül gözüyle gerçekleri gördüğüne inanılan kimseler. 3. Allah yolunda sırlara ermiş tarikat uluları.

Seyran: Gezinme, gezme.

Seyran etmek: Türk İslam tasavvufunda hakka ulaşmak için yapılan yolcuğu ifade etmektedir.

Neşve: Sevinç, keyif.

Türkü'nün sözlerinde ayrılık konusu işlenmiştir. Dizelerde halka mâl olmuş hikayeler, söylemler bulunmaktadır. Toplumun dini, ahlaki ve sosyal bakış açısı yönünde yapılmış yorumlar ifade edilmektedir. Alevi, Bektaşî toplulukların müzik eşliğinde döndüğü; öğretinin, inancın ibadetin oluşturduğu bir tür törensel halk dansı olan “Semah” türü görülmektedir. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde dini kuruluşlar, tasavvuf gibi başlıklar altında incelenmektedir.

Türkü No: 43

Türkü adı : Fırın Üstünde Kürek (Zöhre)

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Mustafa Yolcu

Derleyen : Ankara Devlet Konservatuarı

Türkü'nün Sözleri

Fırın üstünde kürek

(Yavrum) Gine ah etti yürek

Her dertlere dayandın

(Zöhrem) Buna da dayan yürek

(Bağlantı)

Mestettin hanım zöhrem mestettin

Sen kendini el oğluna dost ettin

Ata binmiş gezeler

(Yavrum) Dökülüyor mezeler

Verin yârîmi bana
(Zöhrem) Kesiliyor nizalar

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Ah etmek: Acı ile içini çekmek (tdk.gov.tr).

Mest etmek: Kendinden geçmek (tdk.gov.tr).

Niza: Çekişme, bozuşma, kavga (tdk.gov.tr).

Yâre (Yâr): 1.Yara, 2.gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Sen kendini el oğluna dost ettin” dizesinde yabancı kimseler ile dostluk kurulması durumunun, olumsuz bir bakış açısıyla eleştirildiği görülmektedir.

Türkü'nün sözlerinde dert konusu işlenmiştir. Toplumun ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi-deyimler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 44

Türkü adı : Geçti Ömrüm Yine Sensiz Neyleyim

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Kemal Birsal Sarısözen

Derleyen : Ali Canli

Türkü'nün Sözleri

Ah vay vay vay vay

Geçti ömrüm yine sensiz neyleyim

Öl desen de kurbanın olam öleyim

(Bağlantı)

Söyle aşkın neymiş ben de bileyim

Ah yârim güzelim sevdiğim meleğim meleğim

Ah vay vay vay vay

Sırma saçın burma burma öreyim

Gül yüzüne hasret kaldım göreyim

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Kurban olmak: Bir kimse, bir ülkü ya da bir şey için kendini feda etmek.

Sırma: 1. Altın yaldızlı veya yaldızsız ince gümüş tel. 2. Sarı parlak saç.

Yâre (Yâr): 1. Yara, 2. Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır.

Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi-deyimler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 45

Türkü adı : Gel Benim Esme Yârim

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Aşık Veli Aydın

Derleyen : TRT Müzik Dairesi-THM Müdürlüğü

Türkü'nün Sözleri

Gel benim esme yârim (gız aynalım aynalım)

Ezelden yosma yârim (gız sürmelim sürmelim)

Aramız uzak düştü (gız sürmelim sürmelim)

Selamı kesme yârim (gel sürmelim sürmelim)

Dağ ağacı guşlara da
Dolan da gel uşlara
Yâr olduğun bileyim de
Hesap verme düşmana

Gara gara gazanlar da
Sarı kağıt yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar
Güllüm güle gidelim
Eğlen bile gidelim
Güllüm güle hırılanmış da (darılmış da)
Bizim güle gidelim

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Dağ ağacı: Dağdağan ağacı.

Esme: İsim.

Ezel: 1.Başlangıcı belli olmayan zaman, öncesizlik. 2. Eski, daha öncesi.

Hırılanmak: Sinirlenmek, kızmak.

Sarı kâğıt: Eskide bilinen devlet evrakı tasviri.

Sürme: Göz kapaklarına ve kirpiklere sürülen ara boya. Sürme çekmek “sünnet-i saniye” olarak bilinmektedir.

Uş (uç): Yakın bir yer.

Yosma: Şen, güzel, fettan (genç kadın) (tdk.gov.tr).

Toplumun dini ve sosyal bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi-deyimler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 46

Türkü adı : Gel Ellikten Ellikten (İş Halayı)

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Kemal Bilsel Sarısözen (Bağlama), Talip Arslan(Kaval)

Derleyen : TRT Müzik Dairesi-THM Müdürlüğü

Türkü'nün Sözleri

(Ah ah) Gel ellikten ellikten

Su gelir mezerlikten

Sararmışsın solmuşsun

Besbelli güzellikten

(Ah ah)Ellik üstü şıkırdım

Bülbül gibi okurdum

Ne dedimde darıldın

Duvar gibi yıkıldım

(Ah ah)Ellik yârim uyumaz

Cilvesine doyulmaz

Lira verdim almıyor

Çeyrek şimdi bozulmaz

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bülbül: Küçük hoş sesli bir kuş olan bülbül Türk Halk kültüründe sevgiliye duyulan büyük aşkı simgeler.

Ellik: Ekin biçerken sol elin parmaklarına geçirilen eldiven şeklinde tahtadan yapılan bir araç. (TRT repertuarı nota arşivinden alınmıştır.)

Sararıp solmak: Sarı olmak, sarıya dönmek. Korku üzüntü, coşku vb. sebeplerle yüzün renginin solması (tdk.gov.tr). Çoğu zaman sarılık hastalığına yakalanmış olma durumunun ifade ediliş biçimi.

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Lira verdim almıyor, çeyrek şimdi bozulmaz” dizesinde altın bozdurmanın eskiden de günümüzde de zorunda kalınmadıkça yapılmayan, kuru takip edilen düşük fiyat üzerinden dönüştürülecekse yükselmesi beklenen bir varlık birimi olduğu bilgisi ifade edilmektedir.

Sosyal, doğal yaşama dair deneyim yoluyla edinilmiş bilgiler, isimler ifade edilmektedir. Dizelerde, toplumun sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi-deyimler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 47

Türkü adı : Gidiyom Ağlasana

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Sadık Kesen

Derleyen : Ankara Devlet Konservatuvarı

Türkü'nün Sözleri

Gidiyom ağlasana

(haydi) Zülfünü bağlasana (oy)

Zülfün gonca gül ise

(haydi) Bir gül ver eylesene (oy)

Dabancamın bağları

(haydi) Duman aldı dağları (oy)

Ben yârime gavuştum

(haydi) Gaba guşluk da çağları (oy)

Gidiyom dur diyen yok

(haydi) Kebap oldum yiyen yok

Ayrılık göyneğini

(haydi) Benden başka giyen yok

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Ayrılık Göyneği: Başına ayrılık gelme durumu.

Gaba guşluk: Halk ağzından; öğleden birkaç saat önceki zaman, kuşluk.

Yâre (Yâr): 1. Yara, 2. Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Zülûf: Şakaklardan sarkan saç lülesi. (tdk.gov.tr)

Türkü'nün sözlerinde ayrılık konuları işlenmiştir. Hem halk takvimine ilişkin öğeler, hem de sosyal, doğal yaşama dair deneyim yoluyla edinilmiş bilgiler ifade edilmektedir. Dizelerde, toplumun sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi-deyimler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 48

Türkü adı : Garşı Dağın Başında

Yöresi : Tokat/Niksar

Kaynak Kişi : Hüseyin Aرسال

Derleyen : TRT Müzik Dairesi-THM Müdürlüğü

Türkü'nün Sözleri

Garşı dağın başına

(Yavrum aman) Arka verdim daşına (oy)

Yıkılasın gurbet el

(Yavrum haydi de) neler geldi başıma (ey)

(Bağlantı)

Gelme acel üç gün ara ver

Bir mektup yazdırayım ali beye ver

Garşı dağın yolları

(Haydi aman) Dönüm gidiyor dönüm (oy)

Goydular sala beni

(Yavrum Haydi) Ölüm gidiyor ölüm (ey)

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Acel (Ecel): Yaşamın sonu ölüm zamanı. Türkü sözlerinde “Gelme acel üç gün ara ver” geçen acel/ecel kelimesi ölüm meleği olarak bilinen Azrail’i kastetmektedir.

Gurbet el: Doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer, gurbetlik.

Sal: Halk ağzında tabut anlamına gelmektedir.

Türkü’nün sözlerinde ayrılık konusu işlenmiştir. Toplumun dini ve sosyal bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görölmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi-deyimler ve inanç- inanış başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 49

Türkü adı : Gül Yüzlüm Gül Destem (Semah)

Yöresi : Reşadiye

Kaynak Kişi : Mihrican Bahar

Derleyen : Nida Tüfekçi

Türkü’nün Sözleri

Gül yüzlüm gül destem nemden incindin

Arada söz olur da eldir efendim

Ben kulunum da hak-i payına geldim

Aradan noktayı da kaldır efendim

(Bağlantı)

Kaldır kollarını da vâî git postumdan
Selam mı getirdin de benim dostumdan

Dost dostu bir pula satar mı böyle
Yad ellerde gönül katar mı böyle
Usul usul diye de atar mı böyle
Bazı kusur olur da kuldur efendim

Uzun olur uzun da yolun cılgası
Durmayıp geliyor gönül olgası
Senin gibi muhanetin dalgası
Karlı dağlar olsa da ilazım değil

(Bağlantı)

Yârenim ne diyon da yârim
Ne diyon gülüm ne diyon

Sallan güzel sallan da aslını bilmem
Varıp her kötüye de meylim vermeme
Merdoğlu merdim ben de sözümde dönmeme
Karlı dağlar olsa da ilazım değil

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bir pula satmak: Bir kimseyi çıkar uğruna harcamak (tdk.gov.tr).

Cılga: İnce, dar, taşlı, yol, patika (tdk.gov.tr).

Gönül katmak (koymak): Küsmek, darılmak, kırılmak.

Gül yüz: Gül gibi güzel yüzlü kimse.

Hak-i Pay: Ayak toprağı, ayak tozu (Türkülerin Dili, Özbek, Mehmet 2009).

Mertlik: Yiğitlik, erkeklik, sözünün eri güvenilir kimse (tdk.gov.tr).

Muhannet: Alçak, vefasız, kalleş, namert, korkak. (Türkülerin Dili, Özbek, Mehmet 2009)

Post: Tüylü hayvan derisi. Azla yetinen, kanaatli insanların tüm vakitlerini üstünde geçirdikleri yaygı. Tarikatlarda şeyhlik makamı. (Türkülerin Dili, Özbek, Mehmet 2009).

Usul: 1.Alçak sesle.2.Yavaş bir biçimde.

Yad eller: 1.Baba ocağından uzak yerler, gurbet. 2. Yabancı kimseler, yabancılar (tdk.gov.tr).

Yâre (Yâr): 1.Yara. 2.Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Yâren: Arkadaş, yakın, dost.

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Sallan güzel sallan da aslını bilmem” dizesinde geçen “aslını” kelimesi anlam olarak özünü, içini, kelimeleri ile anlamları ile aynı anlamda kullanılmaktadır.

Türkü'nün sözlerinde ahlâk konuları işlenmiştir. Toplumun dini, ahlaki ve sosyal bakış açısı yönünde yapılmış yorumlar ifade edilmektedir. Alevi, Bektaşî toplulukların müzik eşliğinde oynadığı, öğretinin, inancın ibadetin oluşturduğu bir tür törensel halk dansı olan “Semah” türü görülmektedir. Yukarıdaki bulgular Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi-deyimler ve inanç inanışlar başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 50

Türkü adı : Güpürüm Göçüceksin

Yöresi : Tokat/ Reşadiye

Kaynak Kişi : Mihrican Bahar

Derleyen : Mihrican Bahar

Türkü'nün Sözleri

Güpürüm gücüceksin de

Beşliyi ne edeceksin de beşliyi ne edeceksin

Gaymakamın önünde

Ne Cevap vereceksin de ne cevap vereceksin

Güpür bereketlidir de
Hani bilmem nereli de hani bilmem nereli
İkisi de bir boyda da
Başlıkları sırmalı da başlıkları sırmalı

Güpür geliyor güpür de
On iki uşak ile de on iki uşak ile
Gelme imamın Ömer
Vururum fişek ile de vururum fişek ile

Çaldarı'nın başına da
Yazı yazdım taşına da yazı yazdım taşına
Akıllanmadık Halil de
Neler geldi başına da neler geldi başına

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Beşli: İçinde veya kendinde bir şeyden beş tane bulunan ya da beş parçadan oluşan şey.

Gücücek: Kısa boylu, minyon tipli.

Güpür: Türküde ismi geçen erkek kişi.

Uşak: Çocuk.

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Güpür geliyor Güpür de oniki uşak ile” dizesinde Güpür'ün oniki arkadaşıyla birlikte geldiği bilgisi ifade edilmektedir.

“İkisi de bir boyda da başlıkları sırmalı” dizesinde Güpür (Ömer) ile arkadaşı Halil'den söz edilmektedir.

“Gelme İmamın Ömer vururum fişek ile” dizesinde Ömerin aile büyüğünün (babası, dedesi) imam olduğu, Türkü'nün hikayesinden ileri gelen sebeple köye geldiği vakitte vurulacağı bilgisi ifade edilmektedir.

“Güpür bereketlidir de” dizesinde Güpür'ün Tokat ili Reşadiye ilçesine bağlı Bereketli kasabasından olduğu görülmektedir.

“Gaymakamın önünde ne cevap vereceksin” cümlesinde geçen “Gaymakam” kelimesinde devlet büyüğünden veya bulunduğu bölgenin idari yetkiye sahip herhangi bir kolundan bahsetmektedir.

Türkü’nün bilinen hikayesi: Osmanlı Devleti 1.Dünya Savaşı’nda yenildikten sonra eli silah tutan herkes Milli Mücadeleye çağırılır (seferberlik). Seferberliğe katılmak istemeyenler asker kaçağı sayılır. Güpür ve arkadaşları bu kaçaklar arasındadır. Asıl adı Ömer olan Güpür. Aslen Bereketli’lidir. Fakat, Taşlıca köyüne içgüveyi gelmiş ve buraya yerleşmiştir. Güpür kendisi gibi olan kaçaklarla bir çete kurmuştur. Bu kaçaklardan oluşan çete grubu, çevrelerinde acımasız olarak bilinir. Bu yıllarda Baydarlı Kasabası yakınlarında Yaylıcı Rumlari’ndan Kara Yorgi’nin de bir çetesi vardır. Bu çete üyeleride zaman içerisinde birbirleriyle çatışmaya girmektedir. Güpür ve çetesi Çal dağında barınır. Çetenin içinde yiğitliği ile tanınan Halil bir gün Çal dağında askerlerce yakalanıp Sivas cezaevine götürölür. Bir süre sonra kaçar Çal dağına gelir ve tekrar yakalanıp hapishaneye götürölürken affedildikleri öğrenilir serbest bırakılır. Güpür ve arkadaşları için kim tarafından söylendiğı bilinmeyen bu türkü yakılmıştır (reşadiye.bel.tr).

Türkü’nün yaşanmış bir olayı konu aldığı görölmektedir. Dizelerde halka mâl olmuş hikayeler ve söylemler bulunmaktadır. Toplumun dini, ahlaki ve sosyal bakış açısı yönünde yapılmış yorumlar ifade edilmektedir. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde olaya istinaden çıkan türküler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 51

Türkü adı : Gonaklar Yaptırdım (Deli Şükrü)

Yöresi : Tokat/ Reşadiye (Kızılcaören Köyü)

Kaynak Kişi : İsmail Çoban

Derleyen : Hayrettin Koyunlu

Türkü’nün Sözleri

Gonaklar yaptırdım da yâr yâr uzun çarşıya

Camlı pencereler de canım garşı garşıya

Haber anlatamadım da yâr yâr Reşit paşaya

(Bağlantı)

Gelme emmim gelme de gelme dönmem geriye
İşte ben gidiyom da Nazlım bilmem nereye
Ağla anam ağla da ağla kaderim böyle
Benden selam olsun da Nazlım bizim ellere

Kıratım da kişir kişir kişiyor
Beş bacım var evde de canım nakış işliyor
Bilmem hamdi gardaşım da ne işliyor

Kıratı çektim de yâr yâr binek taşına
Elim yetişmiyor da canım eğer kaşına
Benden Selam Olsun da yâr yâr fakirdaşıma

Deli şükrü derler de yâr yâr namım varıdı
Mağrıptan Maşrubaya da canım şanım varıdı
Bahar geldi de yâr yâr karlar eridi

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Binek Taşı: At veya arabaya binmek için üstüne çıkılan yüksekçe taş (tdk.gov.tr).

Eğer Kaşı: Eyerlerin ön ve arka taraflarındaki çıkıntılı bölüm.

Kırat: 1. Beyaz ile az miktarda siyahın karışımından oluşan renk ve bu renkte olan at. 2. Köy yerinde asalet göstergesi.

Mağrip: Batı yönü.

Maşrık: Doğu yönü.

Şan: 1.Ün, şöhret. 2. gösteriş.

Yâre (Yâr): 1.Yara. 2.Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Türkü'nün Sözlerinde geçen;

“Beş bacım var evde de canım nakış işliyor” dizesinde sosyal yaşama dair bilgi verildiği görülmektedir.

“Mağrıptan Maşruba da canım şanım varıdı” dizesinde Doğu’dan Batıya kadar bilindiği, şöhretinin olduğu ifade edilmektedir.

“Bahar geldi de yâr yâr karlar eridi” dizesinde doğa olayları ile ilgili bilgi verildiği görülmektedir.

Türkü’nün sözlerinde ayrılık konusu işlenmiştir. Bir olayın anlatıldığı görülmektedir. Dizelerde, coğrafi bilgiler ve toplumun ahlaki bakış açısı hakkındaki düşünceler ve yorumlar ifade edilmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Yukarıdaki bulgular Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi-deyimler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 52

Türkü adı : Gönül Gel Varalım Gülşen Bağına

Yöresi : Tokat/ Zile

Kaynak Kişi : Sadık Doğanay

Derleyen : Ali Ekber Çiçek

Türkü’nün Sözleri

Gönül gel varalım gülşen bağına
Meramın yâr ise bir tane yeter
Dünya fâni değil hikmetine bak
Havâ-i cehl ile efsane yeter

Turabi özünü payimal eyle
Gahi erenlerden Kesb-i kâr eyle
Hele şu dünyayı bir hayal eyle

Gelip konan göçtü nişane yeter
Hele şu dünyayı bir hayal eyle
Ârif’lere bir söz bahane yeter

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Arif: Anlaması, kavraması, sezgisi güçlü, anlayışlı (kimse) (tdk.gov.tr).

Bahane: Neden, sebep.

Gülşen bağı: Gül bahçesi (tdk.gov.tr)

Hava-i Cehl: Cehalet havası, bilinmezlik.

Kisb-i Kâr (Kesb-i Kâr): Kazanç sağlamak, kazanmak.

Meram: İstek, amaç gaye, maksat (tdk.gov.tr).

Payimal: Çiğnenmiş; ayak altında kalmış.

Turabi: Topraktan Yaratılmış.

Yâre (Yâr): 1.Yara. 2.Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Türkü dinî tasavvufî bir yapıdadır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde dinî-tasavvufî halk edebiyatı ile inanca dayalı türküler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 53

Türkü adı : Güzel Seni Sevdim Anca Dünyada

Yöresi : Tokat/ Zile

Kaynak Kişi : Murtaza Kurt

Derleyen : Arif Meşhur

Türkü'nün Sözleri

Güzel seni sevdim anca dünyada

Yüzüne baktığım kâr bana yeter

Dolaştırma beni Şem-a ziyada

Bu kadar yandığım yâr bana yeter

Hublarınan menzil engin göreceksin

Dost elinden bade olsa içersin

Beni görüp gaşın yıkar geçersin

Bir kez hatırımı sor bana yeter

Katibi'yem candan sadakatim var
Muhabbet yolunda seyahatim var
Bilirim Ulu'sun kanaatim var
Sineni sineme sar bana yeter

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bade: Şarap, içki.

Hublarınan: Göbeklerinden (Azeri dilinde).

Katibi: 1. Yazan, yazıcı, kitabet eden, usta yazıcı. 2. Âşığın mahlası.

Menzil: 1. Yolculukta dinlenmek amacıyla durulan yer, konak. 2. Bir merminin ulaşabildiği uzaklık.

Sine: 1.Göğüs. 2.Gönül, yürek.

Şem-a ziya: Aydınlık gökyüzü.

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Beni görüp gaşın ykar geçersin” dizesinde kişiyi gördüğünde görmezden gelindiği veya gördüğüne hiç memnun olmadığı durumunu kaşlarını, gözlerini devirerek (mimik yaparak) gösterdiği ifade edilmektedir.

Bu mısranın tasavvufî anlamda kullanıldığı da düşünülebilir.

“Bilirim Ulu'sun kanaatim var dizesinde”ki ulunun hem erişilmez olduğu, hem de Hak'kı çarıştırdığı düşünülebilir.

Türkü dinî tasavvufî bir yapıda olduğu düşünülmektedir. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde dinî-tasavvufî, halk edebiyatı ile inanca dayalı türküler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 54

Türkü adı : Gam Gasavet Bugün Başa Gelindi

Yöresi : Tokat/ Zile (Kervansaray)

Kaynak Kişi : Sadık Özdaşdemir

Derleyen : Ankara Devlet Konservatuvarı

Türkü'nün Sözleri

Gam gasavet bugün başa gelindi
Alam başım taştan taşa vuram yâr
Hoyrat eller güllerime dokunma
Sevdiceğim gurbet ele verildi
(Bağlantı)

Şimden geri gözden ayırmam Dilberi
Gurbet bülbülleri de zar eyledi

Gamdan hisar çektim yolum bağlandı
Yârdan ayrı düştüm sinem dağlandı
Ben o yârdan ayrı olamam dedim
Durulmuş deryalar birden bulandı

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bülbül: Küçük hoş sesli bir kuş olan bülbül Türk Halk kültüründe sevgiliye duyulan büyük aşkı simgeler.

Dilber: Çok güzel, çok alımlı (kadın).

Gam/ Gasavet (Kasavet) : Kaygı, tasa, üzüntü.

Gurbet el: Doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer, gurbetlik.

Hisar: Bir şehrin veya önemli bir yerin korunması için taştan yapılmış, yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale, kermen, germen. (tdk.gov.tr)

Hoyrat: Kaba, kırıcı ve hırpalayıcı.

Sine: 1.Göğüs. 2. Gönül, yürek.

Yâre (Yâr): 1.Yara. 2.Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Zar eylemek: Ah etmek.

Türkü'nün sözlerinde ayrılık konuları işlenmiştir. Toplumun ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır.

Türkü No: 55

Türkü adı : Alacada Çorap Öremedim de (Gıymat Gız)

Yöresi : Reşadiye

Kaynak Kişi : Aslan Kurt

Derleyen : Arif Meşhur

Türkü'nün Sözleri

Alacada çorap öremedim de
Ayağıma da geysmedim
Çok güzeller sevdim amma
Kıymet gibi de görmedim

(Bağlantı)

Hoppa ninna ninanay, ninanay, ninanay
Yandım nina ninanay, ninanay, nay...

Ala çorap nakışı
Kıymet kıza yakışı
Çoklarını öldürür de
Kıymet kızın bakışı

Kiraz koydum sepete
Yâr oturur tepede
Kıymet kızın gözleri
Şan oldu memlekete

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Ala çorap: Tokat yöresine özgü çorap modeli.

Kıymet: Türkü'ye konu olmuş özel ismi (kadın ismi).

Şan: 1.Ün, şöhret. 2. Gösteriş.

Yâre (Yâr): 1.Yara. 2.Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Kıymet kızın bakışı da çoklarını öldürür” dizesinde Kıymet kızın bakışlarının görüldüğünde Sevda'dan (Sevda hastalığı) öldürecek kadar güzel olduğu söylenmektedir.

Türkü'nün sözlerinde güzellik konusu işlenmiştir. Toplumun ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Türkü dinî tasavvufî bir yapıdadır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde giyim kuşama dair konular bulunduğu görülmektedir.

Türkü No: 56

Türkü adı : Her Sabah Her Sabah

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Aşık Veli Aydın

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Her sabah her sabah cümbüşa gelir (el aman)

Dağlar daşlar dostun adını çağırır (he dost hey el aman sevdiğim)

Bülbülde gül için figâna başlar (el aman)

Çağlar çağlar dostun adını çağırır (ya gel dost dost)

Derdimi söylesem uçan guşlara (el aman)

Bakmıyon mu gözümdeki yaşlara (he dost hey el aman sevdiğim)

Sular başın vurur taştan taşlara (el aman)

Çağlar çağlar yârin adın çağırır (ya gel dost dost)

Gitmez oldu yâre giden yollarım (el aman)

Felek kırdı kalkmıyor ki kollarım (he dost hey el aman sevdiğim)

Bir gün olup sussa bile dillerim (el aman)

Söyler söyler yârin adın çağırır (ya gel dost dost)

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bülbül: Küçük hoş sesli bir kuş olan “Bülbül” Türk Halk kültüründe sevgiliye duyulan büyük aşkı simgeler.

Felek: 1.Gök, gökyüzü, sema. 2.Dünya, kâinat; kâinatı yâratmış olmasından dolayı Tanrı. 3.Talih, baht, şans, kader, kısmet.

Yâre (Yâr): 1.Yara. 2.Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Türkü dinî tasavvufî bir yapıdadır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde dinî-tasavvufî halk edebiyatı ile inanca dayalı türküler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 57

Türkü adı : Hey Onbeşli

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Hamdi Tüfekçi

Derleyen : Nida Tüfekçi

Türkü'nün Sözleri

Hey onbeşli onbeşli

Tokat yolları taşlı

Onbeşliler gidiyor

Kızların gözü yaşlı

(Bağlantı)

Aslan yârim kız senin adın hediye

Ben dolandım sen de dolan gel gediye

Fistan aldım endazesini on yediye

Giderim elinizden

Kurtulam dilinizden

Yeşil baş ördek olsam

Su içmem gölünüzden

Gidiyom gidemiyom
Sevdim terkedemiyom
Sevdiğim pek gönüllü
Gönlünü edemiyom

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

El: Türkü'nün sözlerinde geçen "El" kelimesi gizli anlamıyla; belde, yöre, yurt anlamında kullanılmıştır.

Endaze: Eskiden kullanılan, altmış beş santimetre boyunda bir uzunluk ölçüsüdür.

Fistan: Tek parça kadın giysisi (tdk.gov.tr.).

Gedi: Bir yer adı.

Gönüllü: Gönül koyan, hassas kişi.

Onbeşli: Çanakkale Savaşında askere çağrılan 1315 doğumlu gençlerin Hey On beşli Türkü'sünde geçen adıdır.

Hey On Beşli Türkü'sünün Hikayesi:

Çanakkale Savaşı zamanında seferberlik ülkenin dört bir yanından gençleri savaşa çağırırken sıra 1315 doğumlulara kadar geliyor. 18 yaşındaki gençler evlerini, ailelerini arkada bırakıp savaşa gidiyorlar. Hüseyin'de bu gençlerden biri, geri dönmek üzere nişanlısı Hediye'ye veda ediyor. Yıllar geçiyor, Hediye nişanlısını bekliyor ama Hüseyin'den hiçbir haber gelmiyor. Genç kızı, nişanlısının ölmüş olduğunu düşünerek 60 yaşında Emin Efendi'ye veriliyor. 1 yıl sonra Emin efendide vefat ediyor ve Hediye dul kalıyor. Hediye'nin dul kaldıktan sonraki süreçte eşkıyalar tarafından kaçırıldığı ve adının kötüye çıktığı söyleniyor. Bir gün Hüseyin köyüne geri dönüyor ve köyünde her yerde Hediye'yi arayıp soruyor. Hediye'nin başına gelenleri anlatıp gittiğini söylüyorlar ve duyduklarından kısa bir sonra Hüseyin'de ortalıktan kayboluyor.

Türkü olaya istinaden yakılan türkülerdendir. Toplumun sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Türkü dinî tasavvufî bir yapıdadır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde olaya istinaden yakılan türküler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 58

Türkü adı : Hamam Yaptım Tasına

Yöresi : Tokat/Reşadiye (Bereketli)

Kaynak Kişi : Osman Öztürk

Derleyen : Ankara Devlet Konservatuvarı

Türkü'nün Sözleri

Hamam yaptım tasına (nar nar nazlı da yâr)
Yârimin tafrasına (vay gülüm Ayşe'm bize gel)
Kırdın güzel gönlümü (nar nar nazlı da yâr)
Haber ver ustasına (vay gülüm Ayşe'm bize gel)
Terekte sekiz elma (nar nar nazlı da yâr)
Dördün al dördün alma (vay gülüm Ayşe'm bize gel)
Sakladım yârim için (nar nar nazlı da yâr)
Canım al birin alma (vay gülüm Ayşe'm bize gel)

Hamam durur suyu yok (nar nar nazlı da yâr)
Su gelir de tası yok (vay gülüm Ayşe'm bize gel)
Gelmez yârin haberi (nar nar nazlı da yâr)
Bekledim postası yok (vay gülüm Ayşe'm bize gel)

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Gönül: Kalpte oluşan duyguların kaynağı; Sevgi, istek, düşünüş, anma, hatır vb.

Taфра: Kendisini olduğundan büyük gösterip böbürlenme, yüksekten atma.

Terek: Evlerde veya dükkanlarda bulunan yüksekçe bir raf.

Yâre (Yâr): 1. Yara. 2. Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Kırdın güzel gönlümü haber ver ustasına” dizesinde gönlünü sevdiği kişinin kırdığı ve sadece sevdiği kişinin gönlünü alabileceği ifade edilmektedir. Dizede geçen usta kelimesi ile sevdiğinden bahsedilmektedir. Dizelerde, toplumun sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki

düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır.

Türkü No: 59

Türkü adı : Hatırına Düşmez Sormaz Halimden (Yâreli Durna)

Yöresi : Tokat/ Zile

Kaynak Kişi : Mahmut Salan

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Hatırına düşmez sormaz halimden

Kirpikleri siyah kâlem kaşlı yâr (durnam durnam yâreli durnam allıdır sunam ey)

Fikrin zikrin çıkmaz oldu aklımdan

Kendi melül melül gözü yaşlı yâr

Gönül aşk atına binip yarışmaz

Gam-ı hicran devranına karışmaz

Çoktan beri küsülüüz barışmaz

Benim ilen mercimeği taşlı yâr

Dertli ser-i sefil gurbet ellerde

Bir zaman şöhreti gezer dillerde

Yârim gelir deyi gözü yollarda

Anadan gülmedik garip başlı yâr

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Devran: 1. Dünya yeryüzü. 2. Kader.

Gam-ı Hicran: Bir kimseden ya da bir yerden ayrılmanın veya ayrılığın verdiği acı.

Kâlem kaşlı: İnce ve düzgün kaşlı (kimse).

Melül melül: Üzgün, boynu bükük bir şekilde durmak veya bakmak.

Ser-i Sefil: Çok perişan, üzgün veya Sefil yoksul bir biçimde olma durumu ya da olan kimse.

Yâre (Yâr): 1.Yara. 2.Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Türkü'nün sözlerinde özlem konusu işlenmiştir. Dizelerde, toplumun sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır.

Türkü No: 60

Türkü adı : Her Sabah Her Sabah Gülşen İçinde

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Zileli Sadık Doğanay

Derleyen : Nida Tüfekçi

Türkü'nün Sözleri

Her sabah her sabah gülşen içinde
Ne firkatli düştüm (canım canım) çare bülbülem
Sen de benim gibi devran içinde
Bulmadın derdine çare bülbülem

Türlü sevdalara saldın bu başı
Dinmedi âlemde çeşmimin yaşı
Titretir yâremi kavim kardeşim
Garip düştüm bu diyare bülbülem (canım canım gülüm gülüm yörü)
Kalmıyasan geri

Sıtkı'nın dertleri dilde müşküldür
Bu aşkın elinden (gülüm gülüm) gözlerim seldir
Senin arzumanın bir gonca güldür
Benim arzumanım dosta bülbülem

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Âlem: 1. Bayrak 2. Minare, Kubbe, sancak direği gibi şeylerin tepesinde bulunan, ay yıldız ya da lale biçiminde metal tepelik (tdk.gov.tr).

Arzuman (Arzu): 1.İstek, Dilek, 2. Eğilim, heves.

Bülbül: Küçük hoş sesli bir kuş olan bülbül, Türk Halk kültüründe sevgiliye duyulan büyük aşkı simgeler.

Çeşm: Göz yaşı.

Devran: 1.Yeryüzü, dünya. 2. Kader (tdk.gov.tr).

Firkat: Ayrılık acısı, üzüntüsü veya ayrılış, ayrılma durumu.

Garip düşmek: Kimsesiz olmak, zavallı görünmek veya aileden uzakta, gurbette yaşamak, doğduğu yerden ayrı düşmek.

Gonca gül: Açmamış gül. (Türkü'nün içerisinde geçen Gonca gül ismi ile “bülbül ve gül hikayesi”ne atıfta bulunulmuştur.)

Gülşen: Gül bahçesi.

Kavim kardeş: Aynı milletten, Tanıdık veya Akraba kimseler.

Müşküldür: 1.Çetin, güç, zor. 2. Engel, güçlük, zorluk.

Sevda: 1.Güçlü sevgi, aşk. 2. Aşırı ve güçlü tutku, istek (tdk.gov.tr).

Sıtkı: Asıl adı Zeynelabidin olan bir şairdir. Mahlas olarak Sıtkı veya Pervane isimlerini kullanmıştır.

Yâre (Yâr): 1.Yara. 2.Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Dizelerde halka mâl olmuş bir hikâye olan “Bülbül ve Gül” hikayesine atıfta bulunulmuştur. Toplumun dini tasavvufî bakış açının yanı sıra, sosyal ve ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar da görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır.

Türkü No: 61

Türkü adı : Hak Muhammet

Yöresi : Tokat/Zile (Kervansaray)

Kaynak Kişi : -

Derleyen : Ankara Devlet Konservatuvarı

Türkü'nün sözleri

Hak Muhammet Ali göndermiş
Hünkar Hacıbektaş Veli göndermiş
Şu dünyada can da tene bir konuk
Muhammet meydanı kabul et isteyince

Şu dünyada ben istemem durmaktan
Muhammede kendi verdi parmaktan
Cennet-i âlemde akan ırmaktan
Güzel benlerini sevdiğim Dilber

Kömür gözlüm yollarımı gözlermiş
Bekleme yolumu gelemem Dilber
Eşim dostum yâranlarım özlermiş
Büküldü bellerim gelemem Dilber

Şu dünyada ben usandım durmaktan
Altın yüzük şûle verir parmaktan
Cennet-i alâda kevser ırmaktan
Ben sensiz içemem sevdiğim Dilber

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Dilber: Çok güzel, çok alımlı kadın.

Kevser ırmak: Cennette bulunan Kutsal su. (Sütten ak, kaymaktan yumuşak, baldan tatlı, kardan soğuk olduğuna ve içenin bir daha susamadığına inanılmaktadır.)

Kömür Göz: Koyu, siyah gözlü anlamında kullanılır.

Şûle: Işık, Parıltı, Alaz, Alev, Yalım.

Yâran (yâren): Arkadaş, yakın, dost.

Türkü'nün sözlerinde özlem konusu işlenmiştir. Toplumun dini, sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Esasen, Türkü dinî tasavvufî bir yapıdadır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde dinî-tasavvufî halk edebiyatı ile inanca dayalı türküler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 62

Türkü adı : İzzetli Hürmetli Bilirim Seni

Yöresi : Tokat/Zile

Kaynak Kişi : Sadık Doğanay

Derleyen : İstanbul Radyosu-THM Şube Müdürlüğü

Türkü'nün Sözleri

İzzetli hürmetli bilirim seni

Erin ere yolu düş gelir böyle

Kişi sevdiğini (hey dost) tenhada bulsa

Dostun dostu huyu hoş gelir böyle

Zengiyi zengiye vurup eşince

Lokmalar hal olur çiğler pişince

Badeler pas tutar sazlar coşunca

Gerçek âşıklara coş gelir böyle

Sefil kemter hayal seni gezdirir

Er olanlar çifte kantar kaldırır

Ulu dergah bulup bulup kabın doldurur

Arifler elinden iş gelir böyle

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Arif: Anlayışlı, anlaması, kavraması, sezgisi güçlü kimse.

Bade: 1. Şarap, içki. 2. Hak şarabı, içkisi.

İzzet: Büyüklük, ululuk, yücelik.

Kantar: 1. Ağırlık sıfırken yatay duran bir kaldıraç koluna dik olarak tutturulmuş bir ibrenin sapmasıyla kütleleri tartan araç. 2. Tartı aleti, el kantarı. 3. Baskül. 4. 56,452 kg ağırlığında veya kırk dört okkalık bir ağırlık ve sığa birimi.

Kemter: 1. Fakir, Aciz, İtibarsız. 2. Aşağı olan, eksik.

Kemter: Kemter Baba olarak bilinir. Sivasa bağlı emlek bölgesi olarak anılan kızılırmak havzasındandır. Bu bölgede yetişen ilk ozan olarak bilinir. Şairlerin mahlaslarında “Sefil kemer”, “Dertli kemer” vb. gibi isimlerle yer almaktadır.

Türkü’nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Dizelerde, toplumun dini, tasavvufi bakış açısının yanı sıra sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar da görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde dinî-tasavvufî halk edebiyatı ile inanca dayalı türküler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 63

Türkü adı : Karşıdan Aşık Gider

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Aşık Veli Aydın

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü’nün Sözleri

Karşıdan aşık gider

Yükünen kaşık gider

Sevdiğimi almazsam

Gözlerim açık gider

(Esmer diley diley yosmam diley diley)

Tokat içi minare
Keklik konu pınara
Yâr elinen konuşur
Ben olurum divane

Altından sinimolur
Güzelin dinimolur
Görsem yârın yüzünü
Dünyalar benim olur

(Yeldirme Bölümü)
Armut daldan düşer mi
Günden yanı pişer mi
Sevip sevip ayrılmak ta
Şanımıza düşer mi

Mavilim diyemedim de
Al yeşil giyemedim
Gaybetine vuruldum da
Yüzüne diyemedim

Armut dalda yüz dirhem de
Yüzlerin dürem dürem
Senin sevdan değil mi de
Beni böyle gezdiren

Evleri ırak yârim de
Yolları kurak yârim
Sen orada ben burda da
Sabredek durak yârim

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Al Yeşil giymek: 1. Çok sevinçli olmak. 2. Süslü giyinmek.

Divane: 1.Çılgın, aşırı deli (kimse). 2.Bir şeye aşırı ölçüde düşkün olan.

Dirhem: Eskiden kullanılmış olan, küçük bir ağırlık ölçüsü. (1 dirhem: 3.2 gramdır).

El: Yabancı kimse.

Gaybet (Gıyabında): Kendi yokken, kendi bulunmadığı bir sırada, arkasından konuşma durumu.

Irak: Uzak.

Pınar: 1. Yerden kaynayarak çıkan su. 2. Kaynak, suyun çıktığı yer, memba.

Sini: 1.Göğüs. 2. Gönül, yürek.

Şan: 1.Ün, şöhret. 2. gösteriş.

Yâre (Yâr): 1.Yara 2. Gönül, kalp. 3. Sevgili (Kişi).

Yosma: Şen, güzel, fettan (genç kadın). (tdk.gov.tr)

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Armut daldan düşer mi günden yanı pişer mi” dizesinde; armutun güneş gören kısmının olgunlaştığı bilgisi ifade edilmektedir.

“Sevip sevip ayrılmak şanımıza düşer mi” dizesinde; Toplumun içinde bulunduğu ve benimsediği ahlak kurallarına uygun davranış sergileme durumuyla ilgili bilgi verdiği görülmektedir.

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Dizelerde, toplumun sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Yukarıdaki bulgular Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 64

Türkü adı : Koyuna Bak Koyuna

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Necati Başaran

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Koyuna bak koyuna (da)

Bak güzelin boyuna (da)

Zekiye'min saçları (tini nannam)

Dökülüyor boynuna

Irmaktan geçemiyom (da)

Düş gördüm seçemiyom (da)

Sen benden geçtin amma

Ben senden geçemiyom

Irmağın geçeleri (de)

Kız kaldır peçeleri (de)

Bu güzellik sendeyken

Öldürün niceleri (tini nannam)

(Bağlantı)

Tini nana nani nam tinini nan nam tini nannam

Tini nana nani nam tinini nan nam tini nannam

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Geçe: 1. Irmağın üzerindeki geçitler. 2. Kenar, kıyı.

“Bu güzellik sendeyken öldürdün niceleri” dizesinde fiziki güzelliğe vurgu yapıldığı görülmektedir. Güzelliği sebebiyle birçok kişiyi kendine aşık ettiği bilgisini bu dize ile ifade edilmiştir.

Türkü'nün sözlerinde güzellik konuları işlenmiştir. Dizelerde, toplumun sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır.

Türkü No: 65

Türkü adı : Kaşın Kara İken Ezelden Kare

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Necati Başaran

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Kaşın kara iken ezelden kare
Sürme çekmeyinen kaş kare olmaz
Yâr iki büyüğe sor sual eyle
Bir yol öpmeyinen yüz kare olmaz

(Bağlantı)

Haleyrim leyrim de sar yörü yörü
Saramazsan dön geri geri

Üç güzel geliyor karşı bağlardan
Kaşın değil gözün beni ağlatan
Satın mı aldın güzelliği Mevla'dan
Gider bu güzellik sana da kalmaz

Türkü Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Ezel: 1. Başlangıcı belli olmayan zaman, öncesizlik. 2. Eski, daha öncesi.

Sürme: Göz kapaklarına ve kirpiklere sürülen kara boya. Sürme çekmek “sünnet-i saniye” olarak bilinmektedir.

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Kaşın kare iken ezelden kare, sürme çekmeyinen kaş kare olmaz” dizelerinde bahsi geçen kişinin kaç biçiminin, doğuştan kare biçiminde olduğu, sonradan herhangi bir boya ile çizilse dahi kalıcı ve doğal hali gibi güzel olmayacağı ifade edilmektedir.

“Yâr iki büyüğe sor sual eyle, bir yol öpmeyinen yüz kare olmaz” dizesinde toplumun ahlâk kurallarına göre ters düşen bir eylemi sevdiğinden beklediği görülmektedir. Başka bir bakış açısı ile de; kişinin bir kere öpülmesinin, yüzünü kare (kara) yapmayacağı yani toplum kurallarına göre de utanılacak veya yüz kızartacak bir davranış olmayacağı savunulmaktadır.

“Satın mı aldın güzelliği Mevla’dan, gider bu güzellik sana da kalmaz.” cümlesinde bahsi geçen güzel kişinin, her ne yaparsa yapsın güzelliğini, yaşlandıkça kaybedeceği ifade edilmektedir.

Türkü’nün sözlerinde güzellik konuları işlenmiştir. Dizelerde, toplumun dini, sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Yukarıdaki bulgular Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 66

Türkü adı : Karanfilin Filfili

Yöresi : Tokat/ Erbaa

Kaynak Kişi : İbrahim Karataş

Derleyen : Hulki Rıza İpek

Türkü’nün Sözleri

Karanfilin filfili

Nerden aldın bu dili

Bu dil buranın değil

İstanbul’un bülbülü

(Bağlantı)

Haydi de yavrum şimdi olmaz

Şirin dillerin durmaz

Şirin dillerin dursa

Saran kolların durmaz

Karanfili budarlar
Işkın vermesin diye
Beni köyden kovarlar
Güzel sevmesin diye

Karanfilsin tarçınsın
Niye böyle hırçınsın
Ne büyüksün ne küçük
Tamam benim harcımsın

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Filfil: Kırmızı.

Işkın: 1.Otsu bir ravent türü. 2. Bitkinin filizlenmesi, tomurcuklanması anlamında ışkın vermek denilmektedir.

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Bu dil buranın değil İstanbul'un bülbülü” dizesinde bahsi geçen kişinin şivesinin, bulunduğu yere ait olmadığı, İstanbul şivesi ile konuştuğu ifade edilmektedir.

“Şirin Dillerin Durmaz.” dizesinde kişinin konuşmasından, tatlı dilinden söz edilmektedir.

“Ne büyüksün ne küçük tamam benim harcımsın” dizesinde toplumun gelenekteki evlilik çağına atıfta bulunulmuştur. Eş edinme eş seçme biçimi, bu konudaki algısı ve bakış açısı bu dizelle görülmektedir.

“Karanfili budarlar ışkın vermesin diye” dizesinde biyolojik açıdan bilgi verdiği görülmektedir. Bitkinin filizlenmesini önlemek amacı ile budandığı ifade edilmektedir.

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Sosyal, doğal yaşama dair deneyim yoluyla edinilmiş bilgiler, isimler ifade edilmektedir. Dizelerde, toplumun sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 67

Türkü adı : Kalenin Bedenleri

Yöresi : Tokat/ Niksar

Kaynak Kişi : Hüseyin Arsal

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Kalenin bedenleri (yâr yâr yâr yandım)

Koyverin gidenleri (ninanay canım ninanay nay)

İpek bürük bürünmüş (yâr yâr yâr yandım)

Niksar'ın fidanları (ninanay canım ninanay nay)

(Bağlantı)

Hoppa nina ninanay ninanay nay ninanay canım da ninanay

Hoppa nina ninanay ninanay nay ninanay canım da ninanay

Kaleden iniyorum (yâr yâr yâr yandım)

Çağırsan dönüyorum (ninanay canım ninanay nay)

Aşkından kibrit oldum (yâr yâr yâr yandım)

Üfürsen yanıyorum (ninanay canım ninanay nay)

Entarisi aktandır (yâr yâr yâr yandım)

Ne gelirse haktandır (ninanay canım ninanay nay)

Benzimin sarılığı (yâr yâr yâr yandım)

Yâre ağlamaktadır (ninanay canım ninanay nay)

Türkü'nün Sözlerindeki folklorik unsurlar

Beden: Duvar.

Bürük: Kadınların tesettür amacıyla baştan aşağıya örtündükleri siyah renkli örtü.

Niksarın Fidanları: Niksarın kızları.

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Ne Gelirse Haktandır” dizesinde toplumun inançlı olduğu bilgisi ve olaylara karşı olan bakış açısı görölmektedir.

Türkü’nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Dizelerde, toplumun dini, sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görölmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır.

Türkü No: 68

Türkü adı : Minarede Taşmolur

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Ahmet Diker, Ahmet Camcı

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü’nün Sözleri

Minarede taşmolur

Bundan ince kaşmolur

Bundan ince kaş olursa

Cümle âlem başmolur

Sarmaşık bülbülleri

Severim o dilleri

Açtı yeşil yapraklar

Tam muhabbet günleri

Türkü’nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bülbül: Küçük hoş sesli bir kuş olan bülbül, Türk Halk kültüründe sevgiliye duyulan büyük aşkı simgelemektedir.

Cümle âlem: Herkes.

Türkü’nün sözlerinde geçen;

“Cümle âlem başı olur” dizesinde toplumun âhlak anlayışına uygun davranış sergilenmemesi durumunda, gıyabında olumsuz yönde konuşulacağı durumu bu dize ile ifade edilmektedir.

“Açtı yeşil yapraklar tam muhabbet günleri” dizesinde yaprakların açması, baharın gelmesiyle birlikte, bir arada oturup muhabbet edebileceklerini belirtmek amacıyla iklimle bağdaştırma yapıldığı görülmektedir.

“Bundan ince kaş mı olur, bundan ince kaş olursa, cümle âlem baş mı olur.” dizesinde türkünün ait olduğu toplumun, kaş inceliğiyle ilgili düşüncesi, bakış açısı görülmektedir. İnce kaşlı olan kişilerle ilgili olumsuz düşünüldüğü, arkasından konuşulduğu gibi bilgilere bu cümle ile ulaşmak mümkündür.

Bulgular Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi, güzellik anlayışı ve sevgi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 69

Türkü adı : Mavi Çuha Giymiş

Yöresi : Tokat/ Artova

Kaynak Kişi : Mustafa Tuzcu

Derleyen : Talip Özkan

Türkü'nün Sözleri

Mavi çuha geymiş konakta gezer
Ne kadar methetsem o kadar güzel
Benim öpmelere kıyamadığım
Beni de bırakmış yâdınan gezer

Yaylalar başında bir top kar idim
Esti rüzgâr yağdı yağmur eridim
Eskiden sevdiğin aman ben idim
Şimdi uzaklardan bakan ben oldum

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Çuha: İnce sık ve dokunmuş, tüysüz yün kumaşa verilen isim.

Methetmek: Övgüyle bahsetmek.

Yâd: El, yabancı. (Yâd eller: yabancı kimseler)

Türkü'nün Sözlerinde geçen;

“Yaylalar başında bir top kar idim, esti rüzgar yağdı yağmur eridim.” dizesinde doğa olaylarına örnek gösterilmektedir.

Türkü'nün sözlerinde sevda ve ayrılık konuları işlenmiştir. Sosyal, doğal yaşama dair deneyim yoluyla edinilmiş bilgiler, ifade edilmektedir. Bulgular Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 70

Türkü adı : Mavi Yeleğin Oğlan

Yöresi : Tokat/Erbaa

Kaynak Kişi : İbrahim Karataş

Derleyen : İbrahim Karataş

Türkü'nün Sözleri

Mavi yeleğin oğlan da

Nedir dileğin oğlan

Ben sevdim sen sevmedin de

Yansın yüreğin oğlan

Mavilim diyemedim de

Al yeşil giyemedim

Eller almış o yâri de

Benimsin diyemedim

Atan iniyom attan da

Bürüğün yedi kattan

Seni alıp kaçarım da
Korkarım hokümattan

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Al yeşil giymek: 1. Çok sevinçli olmak. 2. Süslü giyinmek.

Bürük: Kadınların tesettür amacıyla baştan aşağıya örtündükleri siyah renkli örtü.

El: Yabancı kimse.

Hokümat: Hükümet: Devlet, yasa (Buradaki anlamı ile; yasa)

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Seni alıp kaçarım da korkarım hokümattan” dizesinde bahsi geçen “hükûmet” devlet veya yasa anlamında kullanılmaktadır. Devletin yasalarına aykırı davranmaktan korktuğu için, kaçırma eylemini gerçekleştirmediği ifade edilmektedir.

Türkü'nün sözlerinde karşılıksız sevgi işlenmiştir. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 71

Türkü adı : Madımak Uzar Gider

Yöresi : Tokat/ Erbaa (Gendeksi köyü)

Kaynak Kişi : İbrahim Karataş

Derleyen : İbrahim Karataş

Türkü'nün Sözleri

Madımak uzar gider
(Yavrum) Yaprığın düzer gider

O kız yolun şaşırmış
(Yavrum) İnşallah bize gider

(Bağlantı)

(Aman) Üç o yandan beş bu yandan

(Yavrum) Zülûf gerdan yaylasından

Madımak destesiyim

(Yavrum) Güzeller hastasıyım

Yârimi sıtma tutmuş

(Yavrum) Ben onun ustasıyım

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Madımak: Yazın ilk aylarında, kırlarda kendiliğinden yetişen, yeşil yapraklı, yenilebilen bir ot.

Zülûf : Şakaklardan sarkan saç lülesi.

Zülûf Gerdan: Sevdığının Zülûf'ü ve sevdığının boyun kısmı, gerdanı kastedilmektedir.

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Yârimi Sıtma tutmuş, ben onun ustasıyım” dizesinde, Sıtma hastalığının çaresinin kendisi olduğu, yârini iyileştirebileceği anlamı ifade edilmektedir.

Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi ve tarım, rençberlik başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 72

Türkü adı : Müdür Beyin Yeşil Kürkü

Yöresi : Tokat/ Reşadiye

Kaynak Kişi : Yöre Ekibi

Derleyen : TRT Müzik Daire Başkanlığı

Türkü'nün Sözleri

Müdür beyin yeşil kürkü
Yeni çıktı bu türkü
Müdür bey izin verdi
Söylenecek bu türkü de yanıyom ben

(Bağlantı)

Yanma da güzelim yanıyom bende
Mendilli salla geliyom ben
Bir güzelin uğruna da
Verem de oldum ölüyom ben

Aşma kırandan aşma
Ben seni tanıyorum
Her kırandan aşanı
Ben seni sanıyorum da yanıyom ben

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Kıran: Tepe, dağ sırtı, bayır.

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“ Bir güzelin uğruna da verem de oldum ölüyom ben “ dizesinde geçen “güzeli” (kadını), tek taraflı (platonik) olarak sevdiği veya karşılıklı sevdikleri halde kavuşamadıkları bilgisi ifade edilmektedir.

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Bulgular Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 73

Türkü adı : Name Nazlı Yârin Hak-i Payına (Samah)

Yöresi : Tokat/ Almus

Kaynak Kişi : Yöre Ekibi

Derleyen : Mehmet Özbek

Türkü'nün Sözleri

Nâme nazlı yârin (güzelim) hak-i payına
Benim için (de) yüzün sür kerem eyle
Secde kılan (da) kaşlarının yayına
Bir dem divanına (güzelim) dur kerem eyle

(Bağlantı)

Haydi leyli leyli yolu dostumun
Şekerden datlıdır (gız anam) dili dostumun

Sıtkı gurbet elde (güzelim) boynunu eğer
Yârdan ayrılması (güzelim) zorumuş meğer

Lütfedip halimden (leyli leyli) sorarsa eğer
Sağ salim haberim (güzelim) ver kerem eyle

Yeldirme :

Ela gözlerini sevdiğim Dilber
Bekle yollarımı gelene kadar
Ben seni severim can ile candan
Bize ayrılık yok ölene kadar

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Divan: 1. Osmanlıda yüksek düzeydeki adamların kurduğu büyük meclis. 2. Divan edebiyatı şairlerinin şiirlerini topladıkları eser.

Dem: 1. Zaman 2. Kıvam.

Nâme: Mektup, kitap (sevgi, aşk konusunda yazılmış mektup) (Güven, 2009, s. 365).

Hak-i pay: Ayak toprağı, ayak tozu (Güven, 2009, s. 229).

Kerem eylemek: Bağışta, iyilikte bulunmak.

Kaş yayı: Kaşın eğriliğı, kavisli oluşuyla yaya benzetilme durumu.

“Şekerden datlıdır dili dostumun” dizesinde geçen “Dili” kelimesi mecaz anlamıyla kullanılmaktadır. Konuşması güzel anlamında kullanılmaktadır.

Alevi, Bektaşî toplulukların müzik eşliğinde oynadığı, öğretinin, inancın ibadetin oluşturduğu bir tür törensel halk dansı olan “Semah” türünde olduğu görülmektedir. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde dinî-tasavvufî halk edebiyatı ve dinî-tasavvufî türküler ile kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 74

Türkü adı : Nebişih Dedikleri

Yöresi : Tokat/ Reşadiye (Nebişih köyü)

Kaynak Kişi : İsmail Çoban

Derleyen : Hayrettin Koyuncu

Türkü'nün Sözleri

Nebişih dedikleri

Siyezdir yedikleri

Nebişih'dan gız kaçmış

Nazmiye dedikleri

Çaldağının gülleri
Büklüm büklüm yolları
Nebişih'in kızları
Hep incedir belleri

Gahve goydum pişdi mi
Soğmadan yâr içdi mi
Sormak ayıp olmasın
Yâr buradan geçdi mi

Hey yaylalar yaylalar
Çimen bağladınız mı
Yâr buradan geçerken
Siz de ağladınız mı

Şu yaylanın düzündə
Gaymakam'ın atı var
Eğil eğil öpeyim
Sende gaymak tadı var

Rafa goydum ayrıanı
Geldi gurban bayramı
Gidiyorum gurbete
Gızlar yapsın bayramı

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Çaldağı: Bir yer (dağ) ismi.

Nebişih: Tokat'ın Reşadiye ilçesinde bulunan bir köy adı.

Siyez: Tahıl cinsi, bulgurluk buğdaya benzeyen ama hayvan yemi olarak kullanılan bir çeşit tahıl (Günay, 2009, s. 428).

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Nebisih’in kızları hep incedir belleri” dizesinde sözü geçen bölgenin kızlarının fiziksel özellikleri ile ilgili bilgi görülmektedir.

“Gidiyorum gurbete kızlar yapsın bayramı” dizesinde bulunduğu bölgeden ayrılacağını ve gittiğinde kızların mutlu olacağı bilgisi görülmektedir.

Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmekte olan mâni tarzı bir türküdür.

Türkü No: 75

Türkü adı : Oy Tombulum Tombulum

Yöresi : Tokat/ Erbaa

Kaynak Kişi : Remziye Koyuncu

Derleyen : Erkan Sürmen

Türkü'nün Sözleri

Oy tombulum tombulum

Yoldan geldim yorgunum

Âlem ne derse desin

Yâr ben sana vurgunum (tombulum)

Gıtme gidenlerinen

Boyu fidanlarınan

Nolur bir selâm söyle

Gelip gidenlerinen (tombulum)

Oy tombulum tombulum

Yoldan geldim yorgunum

Âlem ne derse desin

Yâr ben sana vurgunum (tombulum)

Bebek geldi yaşına
Şapka ister başına
İsmarladım gelecek
Bu haftanın başına (tombulum)

Oy tombulum tombulum
Yoldan geldim yorgunum
Perçemi kıyak vermiş
Perçemine vurgunum (tombulum)

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Âlem: Herkes.

Fidan Boy: İnce, Uzun boy.

Kıyak vermek: Yeni biçim vermek.

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Oy tombulum tombulum” dizesinde fiziki yapıya olumlu vurgu yapılmıştır.

“Bebek geldi yaşına, Şapka ister başına” dizesinde, bebeğin büyüdüğü ve yetişkinler gibi ihtiyaçları olacağı bilgisi verilmektedir.

Yukarıdaki bulgular, Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 76

Türkü adı : Ocağa Koydular

Yöresi : Reşadiye

Kaynak Kişi : Mührican Bahar

Derleyen : Nida Tüfekçi

Türkü'nün Sözleri

Ocağa koydular da kız annem yufka da sacını
Başıma geçirdiler kız annem gahır da tacını
Anam sen unutma da benim ağrım da acımı

(Bağlantı)

Şen ol annem evin barkın şen olsun
Yarın gece evinizde mum yansın
Aha ben gidiyom haberin olsun
Yarın gece evinizde mum yansın

Gınamı gardılar da kız annem çamur da ettiler
Yollara döktüler de kız annem demir de ettiler
Beni gurbet elede kız annem alıp da gittiler

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Sac: Demir bir çelik ürünü, bu üründen yapılmış, genellikle yufka pişirmekte kullanılan, dışbükey çember biçimli pişirme aracı.

Gahır (Kahr): Çok kederlenme, üzüntü duyma.

Gına (Kına): Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından öğütülerek elde edilen, saç ve elleri boyamakta kullanılan toz.

“Yarın Gece Evinizde Mum Yansın” dizesinde evden evlenmek için giden gelin kızın, eviniz aydınlansın ışık ile dolsun anlamında iyi temenninde bulunmak amacıyla bu dizeyi ifade ettiği görülmektedir.

Türkü'nün sözlerinde ayrılık konusu işlenmiştir. Kına, düğün konuları çevresinde bir gelinin baba evinden üzüntü ile ayrıldığı anlatılmaktadır. Dizelerde, toplumun sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır.

Türkü No: 77

Türkü adı : Oğul Yârim Yaylalardan Aşda Gel

Yöresi : Reşadiye

Kaynak Kişi : Mıhrıcan Bahar

Derleyen : İstanbul Radyosu-THM Şube Müdürlüğü

Türkü'nün Sözleri

Oğul yârim yaylalardan aşda gel
Gurban olan yâr peşime düş de gel
Oğul yârim al eline sazları
Ben gidiyom kime eden nazları

Oğul yârim sitem etme boyuna
Nazlı yârim gelemiyom oyuna
Oğul yârim ılgaların geliyor
Nazlı yârim sevda beni deliyor

Bizim elin yaylaları hoş olur
Sen gelmesen kara bağrım taş olur
Oğul yârim al eline sazları
Ben gidiyom kime eden nazları

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bağır: Göğüs, sine, ciğer, yürek.

El: 1.Yabancı kimse 2. Belde, yöre. (Türkü'de 2.Anlamı kullanılmıştır.)

Oğul: Erkek evlat.

İlga: (İlgar): Dizginleri gevşetilmiş atın dört nala koşması. Atla ansızın yapılan dolu dizgin saldırı.

Türkü'nün sözlerinde ayrılık konusu işlenmiştir. Yukarıdaki bulgular, Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 78

Türkü adı : Penceren Bakıver

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Mustafa Yolcu-Emin Diker

Derleyen : Ankara Devlet Konservatuarı

Türkü'nün Sözleri

Pencereden bakıver

Sigaranı yakıver

O beyaz kollarını

Boynuma dolayı ver

(Bağlantı)

Gelin eller kınalı gelin

Gözler sürmeli gelin

Sen de mi aşıksın gelin

Pencereden bakıyor

Kitap almış okuyor

Perçem ile yazılmış

Yel estikçe kokuyor

(Bağlantı)

Gelin eller kınalı gelin

Gözler sürmeli gelin

Sen de mi aşıksın gelin

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Kına: Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından öğütülerek elde edilen, saç ve elleri boyamak için kullanılan toz.

Perçem: Baştan alın üstüne dökülen, sarkan kâkül. Eskiden beri güzel bir yüz üstüne salınan kâkül, o yüze ayrı bir çekicilik, büyüleyici bir güzellik vermiştir. Bundan ötürü halk şiirlerinde güzellerin perçemi çokça dile getirilmiştir.

Sürme: Göz kapaklarına ve kirpiklere sürülen kara boya. Sürme çekmek “sünnet-i saniye” olarak bilinmektedir.

Türkü’nün sözlerinde geçen:

“O beyaz kollarını boynuma dolayıver” dizesinde beyaz tenin güzel olduğuna vurgu yapılarak beyaz tenin halk muhayyilesinde ki yeri görülmektedir.

Sözlerinde sevgi konusu işlenmiş olan mâni tarzı şiir kullanılmıştır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 79

Türkü adı : Portakal Dilim Dilim

Yöresi : Tokat/ Artova (Büget Köyü)

Kaynak Kişi : Yöre ekibi

Derleyen : Talip Özkan

Türkü’nün Sözleri

Portakal dilim dilim

Soy da ver benim gülüm

Ne dedim de küstürdüm

Kurusun ağzım dilim

(Bağlantı)

Gız o yanı bu yanı

Dön yönünü bu yanı

Kağnısında yedecek

Ayı doldu gidecek

Onun orda yâri var

Beni burda nidecek

Irmağı geçti gelin
Çevresi düştü gelin
Salın boyun göreyim
Gençliğim geçti gelin

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Çevre: Baş örtüsü. Sırmalı ve yazma olmak üzere iki türü bulunur. Sırmalı çevrelere aynı zamanda adı “yağlık” adı verilir.

Kağrı: İki tekerlekli, tekerleri tek parça, dingili tekerleklerle birlikte dönen, öküz ya da manda koşulan genellikle dağlık, kırsal yerlerde kullanılan ilkel araba.

Nidecek: Ne yapacak anlamında kullanılmaktadır.

Yedecek: Kağrı ve saban oklarının ön ucundaki deliğe, boyunduruğa tutturmak için yararlanılan demir çubuk, çivi.

Sözlerinde sevgi konusu işlenmiş olan mani tarzı şiir kullanılmıştır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 80

Türkü adı : Sabahın Seherinde Ötüyor Kuşlar

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Yöre Ekibi

Derleyen : Mehmet Erenler

Türkü'nün Sözleri

Sabahın seherinde ötüyor kuşlar
Balınan yoğrulmuş o sırma saçlar
Kudretten çekilmiş karadır kaşlar
İşte bu gönlümün cananı geldi

Seher vakti keklik çıkar kabana
Salladıkça püskül değer tabana
Korkarım sevdiğim vara yabana
İşte bu gönlümün cananı geldi

Yârim yine şekerlendin ballandın
Alınan yeşili giydin sallandın
Kırılsın kolların ne tez çullandın
Aç gözlerini aç cananın geldi

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Canan: Sevgili, gönül verilmiş.

Çullanmak: Zengin, varlıklı olmak.

Kaban: 1.Dik yokuş. 2.Tepe (tdk.gov.tr).

Kudret'ten çekilmiş kaş: Allah tarafından kaşlara verilmiş şekil. Doğuştan kaşların düzgün ve el ile çizilmiş kadar muntazam olma durumu.

Seher: Sabah, gün doğumu. Tan yeri ağarmadan biraz önceki vakit (Özbek, 2009, s. 416).

Sırma saç: Altın sarısı renginde, güzel ve parlak saç.

Yaban: Yerleşim bölgeleri dışı, insan bulunmayan ıssız yer (tdk.gov.tr).

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Doğaya özgü kavramların, benzetme yoluyla insan özelliği gibi aktarıldığı görülmektedir. Sözlerinde sevgi konusu işlenmiş olan koşma tarzı şiir kullanılmıştır. Yukarıdaki bulgular, Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 81

Türkü adı : Sarı Buğday Başıyım

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Necati Başara

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Ah sarı buğday başıyım da
Güzeller yoldaşıyım
Aman bana bir bergüzar ver de
Ölenecek taşıyım
(Bağlantı)
Hoppa ninna ninnanay ninnanay ninnanay
Ninna ninna ninnanay ninnanay nay

Ah al elmanın dördünü de
Sev güzelin merdini
Aman seveceksen güzel sev de
Çekme çirkin derdini

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bergüzar: Andaç, hatırlanmak üzere verilen armağan, hediye.

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Sev güzelin merdini” cümlesinde mert olan ; özü sözü bir, cesaretli, güvenilir bir kişinin sevilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

“Çekme çirkin derdini” dizesinde; toplumun fiziki ve manevi bakış açısı doğrultusunda bilinen huyu, davranışı doğru olan “güzel” olarak tanımlanmaktadır. Bu anlayışın tam tersini ifade etmek amacıyla “çirkin” tanımlaması yapıldığı görülmektedir.

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Sözlerinde sevgi konusu işlenmiş olan mani tarzı şiir kullanılmıştır. Yukarıdaki bulgular, Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 82

Türkü adı : Sevdakârın Ateşinden

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Musa Kurt, R. Kaygısız

Derleyen : Ankara Devlet Konservatuvarı

Türkü'nün Sözleri

Sevdakârın ateşinden

Kerem gibi yanar aman

Aşka düşen de oy hemen gülemez

Akar derdine oy çare bulamaz

Attan düşendende yiğit mi olur

Sevmedik gönülde sevda mı olur

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Sevdakâr: Sevdalı, aşırı tutkulu, âşık.

Yiğit: 1.Güçlü ve yürekli, kahraman, alp. 2. Genç erkek, delikanlı (tdk.gov.tr).

Kerem: Kerem ile Aslı hikayesinin erkek kahramanı.

Sevda: 1. Güçlü sevgi, aşk; Aşırı ve güçlü tutku, istek. Bir şeye gereğinden fazla düşkünlük. 2. Aşırı sevgiden doğan bir çeşit hastalık.

“Aşka düşen de oy hemen gülemez” cümlesinde Seven, âşık olan kişinin, aşkına karşılık bulamaması, karşılıklı birbirini seven bir çift dahi olsalar kavuşmalarında engellerin olması vb. durumdur. Bu durumların yaşanabilirliği nedeniyle, aşka düşen; âşık olan insanın, üzüntü yaşayabileceği anlatılmaktadır.

“Attan düşenden de yiğit mi olur” cümlesinde toplumun yiğitliğe, cesur ve güçlü insana karşı olan bakış açısı görülür. İyi at biniyor olması, cesur ve güçlü olması gibi özellikler ile yiğit insanı tanımlamaktadır. Attan düşenin makbul olmadığı da anlatılmaktadır.

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Sözlerinde sevgi konusu işlenmiş olup, Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 83

Türkü adı : Sigaramın Dumanı

Yöresi : Tokat/ Almus

Kaynak Kişi : Hüseyin Yıldız

Derleyen : Tuncer İnan

Türkü'nün Sözleri

Sigaramın dumanı

Yoktur yârin imanı

Gel gaçalım nazlı yâr

Sarılmanın zamanı

(Bağlantı)

A benim hacı yârim

Başımın tacı yârim

Eller bana acımaz

Sen bari acı yârim

Yaylanın çimenini

Benim atım eşindi

Mektupta yazdığını

Yanımdasın de şimdi

Bahçedeki bademi

Ben dökerim dökerim

Benim bir sevdiğim var

Hem balım hem şekerim

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

El: 1.Yabancı kimse 2. Belde, yöre. (Türkü'de 1. Anlamı kullanılmıştır.)

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Yoktur yârin imanı” mısrasında yârinin büyük ihtimalle sevgisine karşılık vermediği için acıma duygusunun olmadığını, insafsız olduğunu vurgulamaktadır.

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Doğaya özgü kavramların, benzetme yoluyla insan özelliği gibi aktarıldığı görülmektedir. Sözlerinde sevgi konusu işlenmiş olan mânî tarzı şiir kullanılmıştır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 84

Türkü adı : Suya Düştü Gülümüz

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Aşık Veli Aydın

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Suya düştü gülümüz (hanım kızlar kızlar, canım kızlar kızlar)

Ötmüyor bülbülümüz

Sen orada ben burda

Geçti cahil ömrümüz

Fındık fıstık olur mu (hanım kızlar kızlar, canım kızlar kızlar)

Ateş yastık olur mu

Selâm söylen yârime

Böyle dostluk olur mu

Kestirdim kekilleri (hanım kızlar kızlar, canım kızlar kızlar),

Yana değişiyor yana

Yârimin bakışları

Cana değişiyor cana

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bülbül: Küçük hoş sesli bir kuş olan bülbül, Türk Halk kültüründe sevgiliye duyulan büyük aşkı simgeler.

Kekil (Kâkül): Alına düşen kısa kesilmiş saç, kâhkül.

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Selam söylen yârime böyle dostluk olur mu” dizesinde yâri ile uzaklık nedeniyle görüşmemeleri, kavuşamamaları nedeniyle, böyle dostluk olur mu diyerek sitemini bu dizeler ile ifade etmiştir.

“Ateş yastık olur mu” dizesinde, sevgisi nedeniyle uyuyamadığı yastığa başını koyamadığı gizli anlamı görülmektedir.

“Suya düştü Gülümüz. Ötmüyor Bülbülümüz.” cümlesinde geçen Bülbül, Gül’e aşık olan hoş sesli bir kuştur. ötmemesinin nedeni, Bülbül ve Gül hikayesinden gelmektedir.

Bülbül ve Gül Hikayesi

Bülbülün güle olan aşkı, ona kanını ve canını verışı, dünyanın her yerinde ortak bir motiftir. Bu ortak motife dayalı efsaneler farklı varyantlarla anlatılır:

Efsaneye göre Gül, ilk yaratıldığında soluk renkli bir çiçektir. Ona çılgınca âşık olan Bülbül, açılışını görebilmek için dikenlerine aldırış etmeden geceler boyunca dallarına konup yalvarır. Gül bu yalvarmalara aldırış etmez. Ne zaman ki Bülbül mecalsiz kalıp kendinden geçer, Gül dikenlerini batırıp Bülbül’ün bağırını kanatır. Böylece canından olan Bülbül’ün kanı, gülün dikenlerine sızıp goncaya renk katar. İşte güle kırmızı rengini veren de Bülbül’ün aşk için akıttığı kandır. (Tanç, 2009, s. 967).

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiş olan mâni tarzı şiir kullanılmıştır. Yukarıdaki bulgular, Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 85

Türkü adı : Sabah Kalktım Ergettim (Kıymet)

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Abdulkadir Sarısözen

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Sabah kalktım ergettim

Gök köyünü de yer ettim

Hasan da Çavuş utanmaz da

Ben kıymeti de yâr ettim

(Bağlantı)

Hopba ninna ninnanay ninnanay ninnanay

Hop ninna ninnanay ninnanay nay

Hop ninna ninnanay yâr kıymet de

Güzeller içinde de bir kıymet

Alacada çorap örmedim de

Ayağıma da geymedim

Çok güzeller sevdim amma

Kıymet gibi de görmedim

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Alaca çorap: 1.Karışık renkli, renk renk, çok renkli; biraz öyle, biraz böyle. 2. Çubuklu kumaş, çubuk desenli kumaş. Genellikle kırmızı zemin üzerine sarı çubuklu bir pamuklu kumaştır.

Ergettim: Erken gitmek.

Kıymet: Türkü'ye konu olmuş özel isim (kadın ismi).

Türkü'nün bir olaya istinaden çıktığı anlaşılmakla birlikte öyküye ulaşamamıştır. Sözlerinde sevgi konusu işlenmiş olan mani tarzı şiir kullanılmıştır. Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde, kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 86

Türkü adı : Sabah Kalktım Ergettim (Kıymet)

Yöresi : Tokat/ Reşadiye

Kaynak Kişi : Aziz Torun

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü'nün Sözleri

Sarsı kıranında kıratım kişner
Bin liralık gibi nüfuzum işler
Benim nazlı yârim nerede kışlar

(Bağlantı)

Kaldır Kırat kaldır ayağını nallayım
Nallayım da yâre karşı yollayım

Has gümüşden kestireyim nalını
Üç güzele dokudayım çulunu
Yâr yoluna çevireyim yolunu

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Çul: Kıldan veya yünden yapılmış hayvan örtüsü.

Kıran: Tepe, dağ sırtı, bayır.

Kırat: 1. Beyaz ile az miktarda siyahın karışımından oluşan renk ve bu renkte olan at. 2. Köy yerinde asalet göstergesi.

Nallamak: At, eşek, öküz gibi hizmet hayvanlarının tırnak tabanlarına çakılan, yassı Demir parçası.

Türkü'nün sözlerinde geçen;

“Bin liralık gibi nüfuzum işler” dizesinde toplumun o dönemde önem verdiği bir para değeri olduğu görülmektedir.

Türkü'nün sözlerinde özlem konuları işlenmiştir. Sözlerinde sevgi konusu işlenmiş olan mâni tarzı şiir kullanılmıştır. Yukarıdaki bulgular, Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 87

Türkü adı : Seher Vakti Senin Ah-ü Zarından

Yöresi : Tokat/ Zile

Kaynak Kişi : Hüseyin Koç

Derleyen : Orhan İleri

Türkü'nün Sözleri

Seher vakti senin ah-ü zarından

Düşer bir evvele gülşana bülbül (hadi leyli, leyli gülşana bülbül)

Sen de mi ayrıldın nazlı yârinden

Giriftarsın derdü hicrana bülbül (hadi leyli, leyli hicrana bülbül)

Seher vakti bülbül öter ekseri

Akar çeşmim yaşı deler mermeri (hadi leyli, leyli deler mermeri)

Bülbül ağlar gülün olmaz haberi

Yazıktır ömrüne divane bülbül (hadi leyli, leyli divane bülbül)

Sıtkı' yam hallerim dilde müşküldür

Akar çeşmim yaşı sanki bir seldir (hadi leyli leyli sanki bir seldir)

Senin arzumanın bir gonca güldür

Benim arzumanım bir cana bülbül (hadi leyli leyli bir cana bülbül)

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Ah-ü zar etmek: Üzülmek, ağlamak, inlemek, sızlamak.

Arzuman: İstek, şiddetli istek, arzu. İstekli, arzulu.

Bülbül: Türk Halk kültüründe sevgiliye duyulan büyük aşkı, küçük, hoş sesli bir kuş, bülbül simgeler.

Derd-ü Hicran: Ayrılık derdi ve acısı.

Evvel: Geçmiş, ilk, önce bir zaman.

Giriftar: Tutulmuş, yakalanmış, tutkun, esir; düşkün, uğramış.

Gülşan (Gülşen): Gül bahçesi, gülistan.

Seher Vakti: Sabah vakti.

Sıtkı: Asıl adı Zeynelabidin olan bir şairdir. Mahlas olarak Sıtkı veya Pervane isimlerini kullanmıştır.

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Seher vakti öter bülbül ekseri” dizesinde Bülbül'ün genellikle sabah vaktinde öttüğü bilgisi ifade edilmektedir.

“Bülbül ağlar gülün olmaz haberi” dizesinde Türk Halk kültüründe bilinen “Bülbül ve Gül”ün hikayesine atıfta bulunmaktadır.

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Dizelerde halka mâl olmuş bir hikaye olan “Bülbül ve Gül” hikayesine atıfta bulunulmuştur. Halk kültüründe yeri olan Bülbül ve Gül'ün hikayesini merkez alarak sevgi, aşk acısı bu hikaye üzerinden anlatılmaktadır. Esasen türkü dinî-tasavvufî mahiyettedir. Yukarıdaki bulgular, Halk kültürü-halk bilimi araştırma konuları içinde kelime hazinesi ile dinî-tasavvufî halk edebiyatı ve deyiş, nefes, semah gibi eserler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 88

Türkü adı : Sabahtan Uğradım Yârin Yanına

Yöresi : Tokat/ Niksar

Kaynak Kişi : Aşık Veli Aydın

Derleyen : Ankara Devlet Konservatuarı

Türkü'nün Sözleri

Sabahtan uğradım yârin yanına
Bülbül güle aşna olsa ar değil
Söylerim sözümünden alan olmazsa
Kalk gidelim eylenecek yâr değil

Dülbendini benden yana dürünür
Kendi gider ucu yerde sürünür
Beni görür karanlığa bürünür
Kaçma yârim karşıdaki kör değil

Düğmeler diktirdim lal ile mercan
Yersiz yalan dünya başıma zindan
Ben seni severim gayette candan
Sen de beni sevmez isen zor değil

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Lal taşı: Psikolojik duruma göre rengi değişen taş.

Mercan: Tropik ve ılık denizlerde yaşayan kırmızı kalker iskeletli hayvan. Bu hayvanın iskeletinden elde edilen, süs eşyaları yapımında kullanılan madde. Mercan renginde; kırmızı renkte (Özbek, 2009, s. 346).

“Bülbül Gül’e aşna olsa ar değil” dizesinde, “Bülbül ve Gül” hikayesine değinilmektedir. Bülbül’ün gülü sevdiği Türk Halk kültüründe yeri olan bir hikayedir. Toplumsal olarak ayıp veya ahlak anlayışına ters düşen “aşna” olma durumunu bülbül yapsa dahi ar, ayıp olmadığı bilgisi ifade edilmektedir.

“Söylerim sözümünden alan olmazsa” dizesinde “alan” kelimesi; sözü anlamak, algılamak anlamında kullanılmaktadır.

“Kalk gidelim eylenecek yâr değil” dizesinde “Eylenecek” kelimesi; Eğlenmek yani Durmak, beklemek anlamında kullanılmıştır. Cümlede geçen “Eylenecek yâr değil” dizesinin anlamı yâr’i için beklemeye gerek görmediği bir durumu yaşıyor olması anlamına gelir.

“Dülbendini benden yana dürünür” dizesini gizli anlam bakımından inceleyecek olursak; “Benden yana dürünür” derken örtüsünü örtünür yani hem somut hem soyut anlamda içini bana açmaz, bana kapalıdır anlamından söz ettiği görülmektedir.

“Beni görür karanlığa bürünür “dizesi, tesettür amacı ile baştan aşağıya kadar örtülen siyah örtüden bahsetmektedir.

“Sen de beni sevmez isen zor değil “dizesinde, sevdiği kişi onu sevmesede bu durumun ona zor gelmeyeceği ve bu durumu çokta umursamayacağı anlamı çıkarılmaktadır.

Türkü’nün sözlerinde karşılıksız sevgi konusu işlenmiştir. Dizelerde halka mâl olmuş bir hikâye olan “Bülbül ve Gül” hikayesine atıfta bulunulmuştur. Halk kültüründe yeri olan Bülbül ve Gül’ ün hikayesini merkez alarak sevgi, aşk acısı bu hikâye üzerinden anlatılmaktadır. Toplumun sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Halk Bilimi ve Halk Kültürü araştırma konuları içinde sevda türküleri ile kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 89

Türkü adı : Burçak Tarlası

Yöresi : Tokat ve Sivas

Kaynak Kişi : Muzaffer Sarısözen

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü’nün Sözleri

Sabahtan kalktım ki ezan sesi var

Ezan da sesi değil yâr yâr Burçak yası var

Bakın şu adamın kaç tarlası var

(Bağlantı)

Aman da kızlar ne zorumuş Burçak yolması

Burçak tarlasında yâr yâr gelin olması

Eğdirme fesini yâr yâr kalkar da giderim

Evini başına yâr yâr yıkar da giderim
Sabahtan kalktım da sütler pişirdim
Sütün de köpüğünü yâr yâr yere taşırdım
Burçak tarlasında aklım şaşırdım

Elimi salladım değdi dikene
İntizar eyledim yâr yâr Burçak ekene
İlâhi kaynana ömrün tükene

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Burçak: Baklagiller familyasından, 8-10 çift yaprakçıktan oluşan taneleri çok küçük, köşeli ve kırmızımtırak renkte olan bitki (www.tdk.gov.tr).

Eğdirmek: Eğik duruma getirmek, getirtmek.

Fes: Kuzey Afrika'nın batısında Fas şehrinde ilk defa kullanılmış bir baş giyimidir. Osmanlı İmparatorluğunun son yüzyılı içinde Türkiye'de erkekler için kabul edilmiş kırmızı renkli başlık olup cumhuriyetin ilanından sonra, 1925 yılında çıkan bir kanunla giyilmesi yasaklanmıştır (Özbek, 2009, s. 196).

İntizar: Şikâyet etmek, ilenme, beddua (www.tdk.gov.tr).

Türkü'nün sözleride geçen:

“Aman da kızlar ne zorumuş burçak yolması, Burçak tarlasında yâr yâr gelin olması” dizelerinde Burçak hasatının zor olduğu, gelin kızın Burçak tarlası olan bir eve gelin geldiği ve çalışmak zorunda olduğu için isyan edercesine, Türkü'nün sözleriyle derdini anlattığı görülmektedir.

Türkü'nün sözlerinde Burçak tarlasında çalışan bir gelinin hikayesini anlatmaktadır. Yukarıda bulunan, Halk kültürü konuları içinde töreye dayalı türküler ile kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 90

Türkü adı : Şu Almus'un Dibeği

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : -

Derleyen : Ali Rıza Gündoğdu

Türkü'nün Sözleri

Şu Almus'un dibeği
Koktu da bana çiçeği
On beş okka yüz dirhem
Hanife'nin kuşağı

(Bağlantı)

Hop gülüm nanay kız nanay
De gülüm nanay kız nanay

Hatice boyun yosma
Çorapsız yere basma
Sen benimsin ben senin
Her söze kulak asma

Şu Almus'un köprüsü
Bastıkça sallanıyor
Hatice'min yanağı
Öptükçe ballanıyor

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Dibek: Mısır, buğday gibi iri taneli tahılları dövmek için, ağaç veya taştan oyulmuş tekne veya içinde kahve ve benzeri şeylerin dövüldüğü büyük havan.

Hanife: Türküye konu olmuş tanınmış kadın ismi.

Yosma: Şen, güzel, fettan (genç kadın) (tdk.gov.tr).

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Çorapsız yere basma” dizesinde, ayaklarını sıcak tutması gerektiği bilgisi nasihat edilmektedir.

Türkü'nün sözlerinde sevgi konuları işlenmiştir. Bir olay türküsü olduğu, bir olayın tasvir edildiği görülmektedir

Türkü No: 91

Türkü adı : Topçam Yaylası Düz Yıldız Işılar

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Ufuk Güneşen

Derleyen : Şinasi Özkan

Türkü'nün Sözleri

Topçam yaylası düz yıldız ışılar

Teyfiği vurdular kanlar fışılar

İmdadına gelmez hain uşaklar

(Bağlantı)

Teyfiğim teyfiğim aslan teyfiğim

Topçam yaylasına yaslan teyfiğim

Atımı bağladım topçam düzüne

dom dom kurşunları değdi dizime

Benden selam söylen elin kızına

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Düz yıldız: Ay.

El: 1. Yabancı kimse 2. Belde, yöre. (Türkü'de 1. Anlamı kullanılmıştır.)

Elin kızı: Kişinin tanımadığı, yabancı olan bir kimsenin kızı.

Fışılar: Fışkırmak.

Topçam: Tokat'ta bulunan bir yayla adı.

Türkü'nün sözlerinden bir olaya istinaden yakıldığı anlaşılmaktadır. Gök cisimlerine ve yörenin sosyal yaşamına değinildiği görülmektedir. Halk kültürü konuları içinde töreye dayalı türküler ile kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 92

Türkü adı : Tokat'a Gidemiyom

Yöresi : Reşadiye

Kaynak Kişi : Fikriye Meşhur

Derleyen : Arif Meşhur

Türkü'nün Sözleri

Tokat'a gidemiyom yârim sana fistan alayım

(Bağlantı)

Ah nerelerine nerelerine

Bilmiyon mu kömür gözlüm aha buralarıma buralarıma

Fadime'm fistan kırmalar ceviz dalı ırgalar

Sevdiğini gören kızlar sağını da solunu ırgalar

Tokat'a gidemiyom yârim sana potin alayım

(Tekrar bağlantı)

Tokat'a gidemiyom yârim sana çorap (kemer-yüzük) alayım

(Tekrar bağlantı)

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Fistan: Tek parça kadın giysisi (tdk.gov.tr).

Fistan kırmak: Dans etmek, Fistan'ın dans ederkenki hareketi.

Irgalamak: Sallamak, yerinden oynatmak.

Konç: Potin, edik, çorap gibi ayağa giyilen şeylerin topuktan yukarı baldıra doğru çıkan kısmı (Özbek, 2009, s. 314).

Kömür Göz: Koyu, siyah gözlü anlamına gelmektedir.

Potin, fitin (Fr. bottine): Kısa konçlu, Avrupa biçimi bir ayakkabı çeşidi. Koncu incik kemiği üstüne kadar çıkar, ya önden bağlı ya da yandan düğmelidir. Potin, pahalı bir ayakkabı olduğu için zenginlik işareti olarak görülür (Özbek, 2009, s. 396).

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Dizelerde, yöre halkının giysilerine değinilmiş, sosyal yaşamı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Yukarıdaki bulgular, Halk kültürü konuları içinde töreye dayalı türküler, giyim-kuşam ve kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 93

Türkü adı : Uzun Olur Amasya'nın Selvisi

Yöresi : Tokat/ Erbaa

Kaynak Kişi : İbrahim Karataş

Derleyen : Hulki Rıza İpek

Türkü'nün Sözleri

Uzun olur Amasya'nın selvisi

Bilemedim benim (de) yârim hangisi (aman amman)

Orta boylu Kâlem kaşlı kendisi

Bilemedim benim (de) yârim hangisi (aman amman)

Haydi yavrum tek basa basa

Süt sağıyor altın tasa

Benim yârim çok güzeldir

İki parmak boydan kısa

Bülbül olsam gül dalına konarım

Güllü yârin ateşine yanarım (aman amman)

Ben yitirdim selvi boylu yârimi

Gelen geçen yolculara sorarım (aman amman)

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Selvi: Eski şiirlerimizde güzel ve uzun boy ya da uzun boylu güzelin sembolüdür. Uzunluğundaki ahenk ve uyumundan dolayı sevgilinin boyu selviye benzetilir. (Özbek, 2009:418)

Kâlem kaş: İnce ve düzgün kaşlı (kimse).

İki parmak boydan kısa: Halk dilinde boy uzunluğunu tarif etmek için kullanılan bir söz kalıbıdır.

Türkü'nün sözlerinde güzellik konuları işlenmiştir. Dizelerde halka mâl olmuş bir hikaye olan “Bülbül ve Gül” hikayesine atıfta bulunulmuştur. Halk kültüründe yeri olan Bülbül ve Gül' ün hikayesini merkez alarak sevgi, aşk acısı bu hikaye üzerinden anlatılmaktadır. Toplumun sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır.

Türkü No: 94

Türkü adı : Yayla Da Yollarında Göç Kater Kater

Yöresi : Tokat

Kaynak Kişi : Kaya Önen

Derleyen : Tuncer İnan

Türkü'nün Sözleri

Yayla da yollarında göç kater kater
Eşinden ayrılmış bir bülbül öter
Benim de sevdiceğim yâr bana yeter
Aman tombul gelin olur mu böyle

Yayla da yollarında Menevşe bitmiş
Uzamış dalları yerleri tutmuş
Benim de sevdiceğim beni unutmuş
Ellerin koynunda sen insaf eyle

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Bülbül: Küçük hoş sesli bir kuş olan bülbül, Türk Halk kültüründe sevgiliye duyulan büyük aşkı simgeler.

Kater: İlkbaharda bitkilerin yaprak açma zamanı (Özbek, 2009, s. 293).

Menevşe: 1. Bir veya çok yıllık otsu bir bitki. 2. Bu bitkinin mor renkli, güzel kokulu çiçeği (tdk.gov.tr).

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Eşinden ayrılmış bir bülbül öter” dizesinde “Bülbül ile Gül” hikayesine değinerek bülbülün güle olan aşkını ve dolayısıyla ayrıldığı durumda oluşan acı ve ayrılığı ifade eden bir dizedir.

Türkü'nün sözlerinde ayrılık konusu işlenmiştir. Dizelerde halka mâl olmuş bir hikâye olan “Bülbül ve Gül” hikayesine atıfta bulunulmuştur. Halk kültüründe yeri olan Bülbül ve Gül'ün hikayesini merkez alarak sevgi, aşk acısı bu hikâye üzerinden anlatılmaktadır. Yukarıda bulunan, Halk kültürü konuları içinde töreye dayalı türküler ile kelime hazinesi başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 95

Türkü adı : Yörü Güzel Yörü

Yöresi : Tokat/ Artova (Tozanlı Aşireti)

Kaynak Kişi : Aşık Mehmet- Temel Göllük- Şen Ahmet

Derleyen : Talip Özkan

Türkü'nün Sözleri

Yörü güzel yörü yolundan kalma

Her yüze güleni dost olur sanma

Gül ha nenni nenni gülmeceğine

Yârdan İkrâr aldım dönmesine

Ölümünden korkupta sen geri durma

Yiğidin alınına yazılan gelir

(Bağlantı)

Gül ha nenni nenni nennilerimiz
Bu yıl dumanlıdır yaylalarımız
Gül ha nenni nenni leyla'larımız
Bu yıl dumanlıdır yaylalarımız

Söğüdün yaprağı dürük duruyor
Dibine dökülmüş soluk duruyor
Gül ha nenni nenni gülmeceğine
Yârdan İkrâr aldım dönmesine

Yârin gerdanında dokuz kat düğme
Çözerim düğmelerin sen zahmet çekme

Yeldirme:

Kaşların kemandır gözlerin elmas
Gider bu güzellik sana da kalmaz
Fırsat elde iken sür devranını
Sonradan yüzüne bakanlar olmaz
Bülbülüm yâr yârı bir gülüm yâr yâr
Bir tanem yâr yârı Sünbülüm yâr yâr

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Alın yazısı: Doğmadan önce insanın başına gelecek şeylerin, önceden yazıldığına inanılan durum, inanış.

Bülbül: Küçük hoş sesli bir kuş olan bülbül, Türk Halk kültüründe sevgiliye duyulan büyük aşkı simgeler.

Devran: Dünya, felek, zaman, devir. Zamanın dönüşü.

Dürük: Dürülmüş biçimde olan.

Elmas Göz: Elmas gibi güzel ve değerli görünen gözler anlamına gelmektedir.

İkrâr: 1. Söylemek, söz vermek (Özbek, 2009, s. 265). 2. İnanılan, kabul edilen bir şeyi söylemek, itiraf etmek anlamına gelmektedir. Alevilik- Bektaşilikte bu anlamına bağlı olarak “Muhammed-Ali yolu”na girmeyi ifade eder.

Kaşî keman: Kaşları keman yayı gibi güzel ve biçimli olan.

Nenni (ninni): Bebekleri küçük çocukları uyutmak için söylenen mâni, türkü vb.

Yiğit: 1.Güçlü ve yürekli, kahraman, alp. 2. Genç erkek, delikanlı (tdk.gov.tr).

Türkü’nün Sözlerinde geçen:

“Fırsat elde iken sür devranını sonradan yüzüne bakanlar olmaz” dizesinde; mevcut durumda iyi bir konumda bulunulduğu, fırsat varken hayatın bu şekilde yaşanması gerektiği, içinde bulunulan durum kaybedilirse yanında kimsenin kalmayacağı bilgisi bu dize ile ifade edilmektedir.

“Her yüze gülteni dost olur sanma” dizesinde; insanların sosyal ilişkilerinde aslında kendisine iyi davrandığını düşündüğü bir insanın, gerçek düşüncelerinin ve hislerinin tam tersi durumda olumsuz yönde olabileceği bilgisi ifade edilmiştir.

Türkünün bir semah olduğu göz önüne alınarak dinî tasavvufî Halk edebiyatı konuları altında incelenmektedir.

Türkü No: 96

Türkü adı : Yayla Çiçeği Misin Balam

Yöresi : Tokat/ Niksar

Kaynak Kişi : Hüseyin Aarsal

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Türkü’nün Sözleri

Yayla çiçeği misin balam

Yuvarlan da gel bana

Gelin misin kız mısın da

Vurulacağım sana

(Bağlantı)

Hop nina ninanay ninayda ninanay
Yârda nina ninanay ninana nay
Hop nina ninanay nina nininay
Yavrum ninna ninanay nini naynay

Yaylanın yolundayım balam
Gürgenin dalındayım
Anam beni sorarsada
Gızların yanındayım
Yaylaların yoğurdu balam
Seni kimler doğurdu
Seni doğuran ana da
Balınan mı yoğurdu

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Gürgen: Pek çok türü olan ve kuzey yarım kürenin genellikle her yerinde yetişen, Türkiye'de Karadeniz kıyılarındaki ormanlarda bol bulunan, kerestesi beğenilen bir ağaç.

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Gelin misin kız mısın da vurulacağım sana” dizesinde; Kız'ın bekar olduğu, talip olabileceği bilgisi ifade edilmektedir. Toplumun ahlaki bakış açısında bu dize ile görülmektedir.

“Seni doğuran ana da balınan mı yoğurdu” dizesinde; Sevdiği kişiye övgüde bulunmak amacı ile söylenmiş bir dizedir. “Bal ile yoğurmak” tabiri ile bal gibi tatlı ve güzel anlamı ifade edilmektedir. Halk dilinde yaygın kullanılan bir tabiridir.

Türkü'nün sözlerinde sevgi konusu işlenmiştir. Dizelerde, toplumun sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır.

Türkü No: 97

Türkü adı : Yeni Hamamın Kurnaları

Yöresi : Tokat/ Niksar

Kaynak Kişi : Hüseyin Arsal

Derleyen : Ankara Devlet Konservatuarı

Türkü'nün Sözleri

Yeni hamamın kurnaları küt küt akıyor
Şakirin kaması da (ağam yâr) ciğerime batıyor
Deli Mehmet gibi yiğit yerde yatıyor

(Bağlantı)

Seherde açılan güllerin solsun
Beni vuran Şakir kardaşım Allah'tan bulsun

Çaktım çaktım da altıpatlar ateş almadı
Dört yanıma baktım da (ağam yâr) kimse kalmadı
Arkadaşlarım da bana imdat olmadı

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Altıpatlar: Altı mermi alan toplu tabanca. Halk arasında “liver” (lüverver) de denilen bu tabancanın zengin ve şık beyler tarafından kullanılan, gümüş yaldızlı, süslü çeşitleri de vardır. Bir kısa mesafe silahı olan altıpatları taşımak, saygınlık, itibarlılık göstergesi olmuştur. (Özbek, 2009, s. 64).

Kama: Silah olarak kullanılan, ucu sivri, iki ağzı da keskin uzun bıçak (tdk.gov.tr).

Kurna: Taş veya ahşap tekne. Hamam ve banyolarda musluk altında bulunan, içinde su biriktirilen yuvarlak tekne (Özbek, 2009, s. 321).

Seher: Sabah, gün doğumu. Tan yeri ağarmadan biraz önceki vakit (Özbek, 2009, s. 416).

Yiğit: 1.Güçlü ve yürekli, kahraman, alp. 2. Genç erkek, delikanlı. (tdk.gov.tr.).

“Beni vuran Şakir kardaşım Allahtan bulsun” dizesinde vurulmasına rağmen vurulan kişinin karşı tepkide bulunmadığı, sağduyulu bir şekilde İlahi adalete güvendiği bilgisi görülmektedir.

Türkü’nün sözlerinde olay konusu işlenmiştir. Sosyal olayları içeren bir Türkü olduğu görülmekte, bir yiğidin vurulma hikayesini anlatmaktadır. Ayrıca bir beddua, ilenme ve serzeniş ifade edilmektedir. Dizelerde, toplumun sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk bilimi araştırma konuları içinde bir olaya istinaden yakılmış türküler başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 98

Türkü adı : Yeni Çiftlik Derler

Yöresi : Tokat/ Reşadiye

Kaynak Kişi : Ümit Tokcan

Derleyen : Tuncer İnan

Türkü’nün Sözleri

Yeni çiftlik derler de çölün düzündə
Yeşil ördek mi öter suyun gözündə
Allah canımı alsın da Nezük dizinde
Ağla göz yaşını sil kara gözlüm

Yayladan mı geliyor da
Boylarına maşallah
Bizim evde gelin yok da
Sen olursun inşallah

Ohtap bellerinden de geliyor posta
Benden selam söylen o nazlı dostu
Sorarsan Nezüğü Sivas’ta hasta
Ağla göz yaşını sil kara gözlüm

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Nezük : 1.Nazik. 2. Türkü'ye konu olmuş tanınmış kadın ismi.

Ohtap: Karadeniz bölgesinde yer alan, Tokat iline 31 kilometre mesafe uzaklıkta olan bir yer adı.

Suyun gözü: Suyun pınarı, kaynağı, özü.

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Sorarsan Nezüğ’ü Sivas’ta Hasta” dizesinde Tokat ve yöresinde yaşayan insanların eski zamanlarda, Tokat ilinde büyük çaplı bir hastane bulunmamasından dolayı il’e en yakın ve çevredeki en büyük hastaneye sahip olan Sivas iline herhangi büyük bir hastalık için gidildiği bilgisi ifade edilmektedir.

Türkü'nün sözlerinden bir olaya istinaden çıktığı anlaşılmaktadır. Dizelerde, toplumun sosyal, ahlâki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk bilimi araştırma konuları içinde, olaya istinaden yakılan “Türküler” başlığı altında incelenmektedir.

Türkü No: 99

Türkü adı : Yumak Yumak Olmuş Saçının Teli

Yöresi : Tokat/ Reşadiye

Kaynak Kişi : Mihrican Bahar

Derleyen : Yücel Paşmakcı

Türkü'nün Sözleri

Yumak yumak olmuş da saçının teli (ha teli ha teli)

Yâri görmeyeli de deliyim deli

Gücük ayı zemherinin sam yeli (ha yeli ha yeli)

Yaktı yüreğimi de kül etti beni

(Bağlantı)

Yürü güzel yürü de leylalarına

Selam mı verilir böylelerine

Aşağıdan gelen üzüm gağnısı (gağnısı gağnısı)

Geldi geçti güzellerin benlisi (hadi leyli leyli de canım benlisi)

Şimdiki zamanın (da) deliganlısı (ganlısı ganlısı)

Sarmayınca goyvermiyor yârini

Aşağıdan gelen de eğer o ise (o ise o ise)

İkrâr verip yâr İkrâr da durursa

Gadir mevlam seni de bana verirse (verirse verirse)

Goymam aşırırım da yüce dağları

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Deliganlı (delikanlı): Çocukluk çağından çıkmış genç erkek.

Gağnı (Kağnı): İki tekerlekli, tekerleri tek parça, dingili tekerleklerle birlikte dönen, öküz ya da manda koşulan genellikle dağlık, kırsal yerlerde kullanılan ahşap araba.

Gücük Ayı: Şubat ayı.

İkrâr vermek:1. Söylemek, söz vermek (Özbek, 2009, s. 265). 2. İnanılan, kabul edilen bir şeyi söylemek, itiraf etmek anlamına gelmektedir. Alevilik- Bektaşilikte bu anlamına bağlı olarak “Muhammed-Ali yolu”na girmeyi ifade eder.

Zemheri: Ocak ayı.

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Gücük ayı zemherinin sam yeli yaktı yüreğimi de kül etti beni” dizesinde, Şubat ayında, Karakış'ta dahi çöl rüzgarının yürek yaktığı, yâre duyulan hasret ve tutkunluk sebebiyle, karakışta bile yandığı ifade edilmektedir.

Türkü'nün sözlerinde özlem konusu işlenmiştir. Dizelerde, toplumun sosyal, ahlaki bakış açısı yönündeki düşünceler ve yorumlar görülmektedir. Eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Yukarıda

bulunan, Halk bilimi araştırma konuları içinde halk takvimi, halk meteorolojisi, taşıma araçları gibi başlıklar altında yer almaktadır.

Türkü No: 100

Türkü adı : Yüce Dağ Başında Bir Ulu Pınar

Yöresi : Tokat/ Reşadiye

Kaynak Kişi : Mihrican Bahar

Derleyen : Ümit Tokcan

Türkü'nün Sözleri

Yüce dağ başında bir ulu pınar
Ellerimi yusam kollarım donar
Hadi leyli de leyli kollarım donar
Herkes sevdiğine böyle mi yanar

(Bağlantı)

Hadi leyli de leyli sallan gidelim
Yörü güzel yörü allan gidelim

Yüce dağ başında koyun taşladım
Ayvanın dalına güller aşladım

Hadi leyli de leyli güller aşladım
Ben bu işi ne dedim de işledim

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Ulu pınar: 1. Yerden kaynayarak çıkan su. 2. Kaynak, suyun çıktığı yer, memba.

Yumak: Yıkamak.

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Ayvanın dalına güller aşladım” dizesinde; ayva ağacının dibine Gül ağacı dikildiğinin bilgisi verilmektedir.

“Ellerimi yusam kollarım donar” dizesinde yusam kelimesi; yıkamak anlamına gelen “yumak” kelimesidir.

Türkü’nün sözlerinde dert konusu işlenmiştir. “Ayvanın dalına güller aşladım” dizesinden hareketle, yakanın hasretini gidermek ve güzellikleri artırmak için bir araya gelemeyecek olan ayva ve gülü bir arada ifade ederek vurgulamaktadır. Tarımsal bilgiler, Geleneksel ağız özellikleri, eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk kültürü araştırma konuları içinde halk edebiyatı, deyimler ile tarım-ziraat gibi başlıklar altında incelenmektedir.

Türkü No: 101

Türkü adı : Yaz Bahar Ayında Geleyim Derdim

Yöresi : Tokat/ Zile

Kaynak Kişi : Ali Kurt

Derleyen : Arif Meşhur

Türkü’nün Sözleri

Yaz bahar ayında geleyim derdim
Gelemedim gül yüzlü yâr küstün mü
Hak-î paya yüzler süreyim derdim
Süremedim gül yüzlü yâr küstün mü

Selam ister Beytullahın kulları
Dağlar kardır aşamadım belleri
Al yanakta al kırmızı gülleri
Deremedim gül yüzlü yâr küstün mü

Velim eydür işim gücüm zar idi
Beni bu sevdaya salan yâr idi
Konuşmaya çok müşküller var idi
Soramadım gül yüzlü yâr küstün mü

Türkü'nün Sözlerindeki Folklorik Unsurlar

Al yanak: Kırmızı renkteki yanak.

Gül yüzlü: Gül gibi güzel yüzlü.

Hak-î pay: Ayak toprağı, ayak tozu (Özbek, Mehmet, 2009).

Müşkül: Engel, güçlük, zorluk.

Türkü'nün sözlerinde geçen:

“Beytullahın kulları dizesinde” geçen “Beytullah” kelimesi “Kâbe” kelimesi anlamında kullanılmaktadır. Allah'ın evi manasına gelmektedir.

“Dağlar kardır aşamadım belleri” dizesinde “Bel” kelimesi, yüksek yer, üzeri yassı tepe anlamında kullanılmaktadır.

Türkü'nün sözlerinden yola çıkarak dinî tasavvufî bir “Deme (Deyiş)” olduğu düşünülebilir. Geleneksel tabirler, eskiden halk dilinde kullanılan, günümüzde nadir kullanılmakta olan sözcükler ve söz grupları da yer almaktadır. Halk kültüründe tasavvuf edebiyatı, inanç ve inanışlar ile, tasavvufî türküler başlığı altında incelenmektedir.

Konularına göre türkülerini ayırmak ve sınıflandırmak oldukça zordur. Her dört dizede bir farklı anlamlar görülebilir veya kafiye yapmak amacıyla, birbirinden bağımsız dizeler karşımıza çıkabilir. Türkülerin birden fazla konuya da hakim olduğu bu araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Örneğin; Türkü'nün bir kıtası sevgi konusunu anlatıyorsa, diğer kıtası ayrılık acısını anlatıyor olabilir. Bu durum göz önünde bulundurularak inceleme yapılmış, aşağıdaki tabloda aktarılmak istenen anlam bütünlüğüne bakılarak, 101 adet Tokat'tan derlenen türkü sözlerinin konuları analiz edilmiştir.

Tablo 1

Tokat'tan Derlenen Türkü Sözlerindeki Konuların Sayıları ve Oranları

Konular →	Aşk-Sevgi	Ayrılık	Dert-Tasa	Özlem	Olay-Şahıs	Güzellik	Ahlâk	Dini-İnançsal	Savaş
TÜRKÜ NO →	1,2,3,4,5,6,9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 44, 52, 53, 60, 62, 63, 66, 67, 68, 71, 72, 75, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 88, 90, 92, 95, 96	8, 17, 24, 25, 29, 32, 38, 41, 42, 45, 47, 48, 51, 54, 56, 58, 73, 69, 70, 74, 76, 77, 94.	40, 43, 100.	7, 86, 99, 59.	50, 89, 91, 97, 98, 57, 87.	46, 55, 64, 65, 85, 93.	49	61	20
Toplam →	55	23	3	4	7	6	1	1	1
Oran % →	54,45	22,77	2,97	3,96	6,93	5,94	0,99	0,99	0,99

İncelenen 101 adet Türkü içerisinde En fazla görülen konu dağılımından en az görülene doğru sırasıyla %54,45 oranında aşk-sevgi konusu, %22,77 oranında ayrılık konusu, %2,97 oranında dert-tasa konusu, %3,96 oranında özlem konusu, %6,93 oranında olay, şahıs konuları, %5,94 oranında güzellik konusu, %0,99 oranında Ahlâk konusu, %0,99 oranında dini-inançsal konular, %0,99 oranında ise Savaş konusunu içeren Türkü'ler yer almaktadır.

Tablo 2

Tokat'tan Derlenen Türkü Sözlerinde En Yaygın Kullanılan İfadeler

Kültür Öğeleri	Öğelerin Yer Aldığı Türkü Sayısı	Frekans (f)
Yâr- Yâre	46	166
Bülbül	14	76
Sine	6	7
Kırat	5	8
El- El (Yabancı)	6	6

*5 ve 5'ten daha fazla bulunan öğeler dikkate alınmıştır.

İncelenen 101 adet Türkü içerisinde En yaygın görülen kültür öğeleri sırasıyla; 46 türküde yer alan ve 166 kez tekrarı görülen “Yâr-Yâre” kelimeleri, 14 türküde yer alan 76 kez tekrarı görülen “Bülbül” kelimesi, 6 türküde yer alan 7 kez tekrarlanan “Sine” kelimesi, 5 türküde yer alan 8 kez tekrar edilen “Kırat” kelimesi, 6 türküde yer alan ve 6 kez tekrar eden “El” kelimesidir.

Tokat’tan derlenen türkülerde; “Yâre-Yâr” sözcükleri oldukça sık kullanılmıştır. “Yâre” kelimesi, birinci anlamı ile Yara ikinci anlamı ile gönül, kalp anlamına gelmektedir. Genellikle ikinci anlamı ile kullanıldığı görülmektedir. “Yâr” kelimesi sevgiliye, sevdalı olunana edilen bir hitaptır. Bir diğer yaygın kullanılan sözcük “Bülbül”dür. Küçük hoş sesli bir kuş olan bülbül, Türk halk kültüründe sevgiliye duyulan büyük aşkı simgeler. “Bülbül ve Gül” hikayesine atıfla Tokat’tan derlenmiş türkülerin bu konuya oldukça sık değinildiği görülmektedir. Diğer yaygın kullanılan kelime ise “Sine”dir. İlk ve gerçek anlamı göğüs olan “Sine” sözcüğünün daha çok ikinci anlamı olan gönül, yürek, kalp anlamında kullanıldığı görülmektedir. Sevgi ile soyut anlam bakımından direk bağlantılı olan kalp, gönül kelimeleri, halk dilinde “Sine” sözcüğü ile ifade edilmektedir. Tokat’tan derlenen türkülerde yaygın kullanılan bir diğer kelime ise “Kırat” tır. İlk ve gerçek anlamı ile beyaz ile az miktarda siyahın karışımından oluşan renk ve bu renkte olan atlara verilen addır. Diğer gizli anlamıyla ise “Kırat” köy yerinde asalet göstergesidir. İncelenen türkü sözlerinde yazılışları aynı olmasına rağmen, hem gerçek hemde gizli anlamları olan sözcükler oldukça yaygın kullanılmıştır. Bu sözcüklerin başında ise “El” sözcüğünün geldiği görülmektedir. “El” kelimesi; ilk anlamı ile yabancı bir kimseyi ifade etmektedir. Diğer gizli anlamı ile; belde, yöre, yurt anlamına gelmektedir. Yukarıdaki tabloda, Tokat’tan derlenen türkü sözlerinde yaygın kullanılan kültürel öğelerin (ifadelerin) tablosu sayısal veriler ile gösterilmiştir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanlar, doğada var olan melodi ve armoniyi taklit ederek müziğe başlangıç yapmış, zaman içinde şekillendirerek müzik sanatını oluşturmuştur. İster kır kesiminde, ister kentlerde üretilmiş veya icra edilmiş olsun, müzik eserlerinin tamamı geleneksel bir köke, temele dayanmaktadır.

Halk kültürü; belirli bir süzgeçten geçirilmiş, formal bir yapıya sahip, rafine bir kültür olarak niteleyeceğimiz kent kültüründen ziyade, daha doğal geleneksel bir kültürdür. Bu özelliği ile halk kültürünün daha özgün olduğundan söz edilebilir.

Türküler, halk kültürünün önemli bir hazinesidir. İnsanlığın kültüründe müzik söz konusu olduğunda, genellikle ezgi sözden önce gelmektedir. Türk müzik kültüründe de özellikle Merkezi Asya denilen Uluğ Türkistan'da ezgi sözden önce gelmektedir. Ancak Türkiye'deki Türk Müziği kültüründe, sözün daha ön planda olduğu gözlemlenmiştir.

Türkülerimizin bir çoğunda da ezgi adeta söz söylemenin aracı gibidir. İnsanlar, ailelerinin, mensup oldukları gurubun yahut toplum içinde dillendiremedikleri duygu ve düşünceleri türküler aracılığı ile aktarmışlardır. "Türküler, söyleyenin, yakanın duygularını dile getirir." demek, genellikle bu sahadaki çalışmaların başında yer almaktadır. Ancak türkü sözleri yalnızca türkü yakan şahsın duygularını içermemektedir. Asıl, türkü sözlerinde; yerel kelimeler, lakaplar, coğrafi özellikler, yer adları, mutfak kültürü, el sanatları, anlatılar, halk mimarisi, tarım-ziraat, üretim-tüketim-pazarlama, halk sanat ve zenaatları, giyim-kuşam-süslenme, halk hekimliği, halk veterinerliği, halk botaniği, halk zoolojisi, halk hukuku (Töre ve töreye dayalı uygulamalar), doğum, çocuk, evlenme, askerlik ve ölüm gibi geçiş dönemleri, dinî-millî ve geleneksel bayramlar; efsane, masal, hikâye gibi anlatılar; yer,

kişi, coğrafi adlar, inanç ve inanışlar gibi konular yer almaktadır. Türkülerde bulunan bu kültür öğelerinin, halk kültürüne dair bilgiler verdiği inceleme sonucunda görülmektedir. Bu durumdan bahisle, “Türküler adeta toplumun aynası gibidir.” sözü doğru bir bakış açısı olarak görülmektedir.

Türkülerin güçlü bir iletişim aracı olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Özellikle mani dörtlükleriyle yapılan türkülerde sevgiliye, dosta, topluma mesajlar yer almaktadır. Bir yandan da bu örnek verilen konular dışında, bazen kadere, bazen feleğe, bazen bir insana serzeniş, alkış veya kargışlar, yani dua ve beddualar görülmektedir. Bu incelemede, Türkü’lerin sözlerinde özünü oluşturan konu bütününde yer alan, verilmek istenen mesajlar, yöresel sözcükler ve bilgilerin tümü bir örneklem içerisinde sunulmaktadır.

Araştırmada birinci alt problem olan “Tokat’tan derlenen türkü sözlerinde bulunan folklorik (halk bilimsel) öğeler nelerdir?” sorusunu yönelik bulgular aşağıdaki gibidir:

Abdal, Ab-ı revan, Acel(Ecel), Ah etmek, Ah-ü zar etmek, Al yanak, Al yeşil giymek, Ala çorap, Alaca çorap, Alın yazısı, Altıpatlar, Arif, Arif, Arzuman (Arzu), Aslı, Ayhanî, Zarı, Ayrılık, Bade, Bade, Bağban, Bağır, Bahane, Beden, Bencileyin, Bergüzar, Beşli, Bezirgenlik, Bir pula satmak, Burçak, Buse, Bülbül, Bürük, Canan, Cemal, Cevretmek, Cılga, Civan, Cümle âlem, Çaldağı, Çarık, Çeşmi âlem, Çeşm-i meral, Çevre, Çuha, Çul, Çullanmak, Dağ ağacı, Dastar, Dava, Del olmak, Deliganlı (delikanlı), Dem, Derd-ü Hicran, Dergâh (Tekke), Dest, Desti, Devran, Dibek, Didem yaşı, Dilber, Dinyaba, Dirhem, Divane, Doğan, Döğün, Döllük, Dudu Dil, Düldül, Dürdane, Dürük, Düz yıldız, Ebru, Edna, Eğer kaşı, Eğin (Ağın), El, Elin kızı, Ellik, Elmas Göz, Endaze, Erenler, Ergenlik, Erkilet, Esme, Evvel, Ezel, Fani, Felek, Fes eğdirmek, Fışılama, Fidan boy, Filfil, Firaz, Firkat, Fistan kırmak, Fistan, Gaba guşluk, Gağnı (Kağnı), Gahir (Kahr), Gaip (İragip), Gam, Gam-ı hicran, Garip düşmek, Gasavet (Kasavet), Gaybet (Gıybet), Gayet zarı, Geçe, Geç-i güzar, Gedi, Geşt, Gına (Kına), Giriftar, Gonca gül, Gönü gani, Gönül katmak(koymak), Gönül, Gönüllü, Göyneği, Gurbet el, Gurbet, Gücücek, Gücük Ayı, Gül yüzlü, Gül yüz, Gülşan (Gülşen), Gülşen bağı, Gülşen, Gün dolaşmaz, Gün, Güpür, Gürgen, Kama, Hak-i Pay, Hak-i pay, Hamaylı, Harman, Hatem yüzük, Hava-i cehl, Hayın, Helalleşmek, Hırlanmak, Hızır, Hicap, Hicran, Hilal Kaş, Hisar, Hokumat, Hoyrat, Hoyrat, Hublarınan, Hürriyet basması, Hüsn (Hüsün), Hüsn-ü cemal, İlga (İlgar), Irak, Irgalamak, Işkın, İhsan etmek, İki parmak boydan kısa, İkrâr vermek, İkrâr, İntizar, İşmar etmek, İzzet, Kaba kuşluk, Kaban, Kağnı, Kâlem kaş, Kantar, Kardeş, Kaşı keman,

Kaşları yay, Kater, Katibi, Kavim, Keklik, Kekül (Kâkül), Kelek, Kem, Kemter, Ken, Kerem eylemek, Kerem, Kesb-i kâr, Kevser ırmak, Kıran, Kırat, Kıyak vermek, Kıymet, Kirez, Konç, Kömür Göz, Kudret'ten çekilmiş kaş, Kurban olmak, Kurna, Kurulu yay, Lâl taşı, Lebi bal, Madımak, Mağrip, Mah cemal, Mah, Maşrik, Melül melül, Menevşe, Menzil, Meram, Mercan, Mertlik, Mest etmek, Mestane, Methetmek, Mevla, Muhannet, Müşköl, Nâme, Namus, Nazar, Nazarlık, Nebişih, Nenni (ninni), Neşve, Nezük, Nikap, Niksarın fidanları, Niza, Oğul, Onbeşli, Özüm, Payimal, Pazar, Perçem, Perva, Pervane, Pınar, Post, Potin, Sac, Sal, Sararıp solmak, Sarı kâğıt, Sarı yıldız, Seher Vakti, Sele gitmek, Selvi Boy, Semin, Ser-i sefil, Sevda, Sevdakâr, Seyran etmek, Sıla, Sırma Saç, Sırma, Sıtkı, Sine, Sini, Siyez, Suna, Suyun gözü, Sürme, Şan, Şem-a zıya, Şemsi, Şirin, Şûle, Taфра, Tahmül (Tahamül, Virane), Talan, Taşkıran, Tay, Terek, Terki, Turabi, Turna, Ulu pınar, Usul, Uş(uç), Uşak, Ülker yıldızı, Vefa, Viran, Yaban, Yad eller, Yâd, Yâran (yâren), Yâre, Yayılmak, Yaylı makine (Fayton), Yedecek, Yerinme, Yiğit-Yiğitlik, Yosma, Yumak, Yusuf-u Kenan, Zar eylemek, Zemheri, Zühre yıldızı, Zül celal, Zülf-ü yâr, Zülûf gerdan, Zülûf, gibi kelimeler, kavramlar, deyimler, coğrafi adlar, yer adları, hitaplar, mahlaslar, lakaplar, inanca dayalı tabirler, deneyim yoluyla edinilmiş bilgiler, yöresel tabirler, sevgi ifadeleri ve benzerleri gibi halk kültüründe yer alan kültürel öğelerin türkû sözlerinde yer aldığı tespit edilmiş, bulgular bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

İkinci alt problem olan “Tokat’tan derlenen türkû sözlerinde bulunan kültür öğelerinde eğitici ifadeler nelerdir?” sorusuna ilişkin bulgular aşağıdaki gibidir:

Ah-ü zar etmek, Alın yazısı, Bergüzar, Bir pula satmak, Canan, Çeşmi âlem, Dava, Dem, Derd-ü hicran, Devran, Dudu dil, Ecel, Erenler, Firkat, Gam, Gam-ı hicran, Gönül katmak(koymak), Gülşen bağı, Hak-i Pay, Hava-i cehl, Hayın, Helalleşmek, Hicap, Hüsn, İkrâr etmek, İntizar, Kem, Kerem eylemek, Kisb-i kâr, Kudret'ten çekilmiş kaş, Mertlik, Muhannet, Namus, Payimal, Post, Seyran, Vefa, Yâren, Yiğit-Yiğitlik, Zar eylemek, gibi kültür öğeleri ve deneyim yoluyla edinilmiş bilgi cümleleri yer almaktadır. Örneğin “Dere kenarında yayılan kazlar” dizesinde; türkûye kaynak olan bölgede, kaz yetiştiriciliği yapıldığı ve kazların dere kenarı gibi sulak alanlarda yetiştirildiği bilgisine ulaşılabilmektedir. Türküler; duygular, kültürel öğeler, halka ilişkin hemen hemen her şeyi konu edinmesinin yanı sıra bu gerçek mesajları, bilgilendirici ifadeleri de konu edinmektedir. Türküler, iletişim ve eğitim aracı olması, kültürel değerleri aktarması,

toplumun tarihine, geleceğine vb. birçok konuya vakıf olması bakımından, insanlara bilgi vermekte, bu sebeple de eğitime yönelik aktarıcı bir rol üstlenmektedir.

Üçüncü alt problem olan “Tokat’tan derlenen türkü sözlerinde bulunan kültür öğelerinde açık ve gizli anlamlar nelerdir?” sorusuna ilişkin bulgular aşağıda belirtilmektedir:

Abdal, Aslı, Bergüzar, Bir pula satmak, Bülbül, Divane, Dudu dil, Düldül, Erenler, Geç-i güzar, Gülşen bağı, Hak-i pay, Hatem yüzük, Hava-i cehl, İkrâr, Kevser ırmak, Kırat, Kisb-i kâr, Nikap, Niksarın fidanları, Onbeşli, Pervane, Post, Ülker yıldızı, Zül celal, gibi kelimeler yer almaktadır. Bu ifadelerin görünen (açık) anlamlarının dışında, batınî (gizli) anlamları da vardır. Türkülerde, bu ifadelerin hem gerçek anlamlarıyla hem de gizli anlamlarıyla yer aldığı incelemeler sonucunda sıklıkla görülmektedir. Bu incelemede Her öge yer aldığı türkü içerisinde anlam bakımından açıklanmıştır. Örneğin; “Dudu dil” söz kalıbı, gerçek ifadesi ile “konuşkan, tatlı dilli kadın” anlamında kullanılmaktadır. Gizli anlam içermesi bakımından incelendiğinde ise; Dudu kelimesinin, “Tûti” yani Papağan kelimesinden dönüştüğü bilinmektedir. İslâm peygamberi Hz. Muhammed’in bir lakabı da “Tûtî”dir. Bu bakımdan Tûtî kelimesi kendine öğretileni nakleden, kendinden bir şey uydurmayan, yalan-yanlış bir şey söylemeyen, dürüst güvenilir kişi demektir. Bu incelemeden sonuçla “Dudu dil” kelimesinin gizli anlamlar içerdiği görülmektedir.

Dördüncü Alt Problem olan “Tokat’tan derlenen türkü sözleri bir eğitim aracı olarak değerlendirilebilir mi?” sorusuna yönelik bulgular aşağıdaki gibidir:

Türküler Türk halk kültürü unsurlarının aktarılması bakımından önem taşımaktadır. Kültürün aktarılması, insanın doğduğu andan itibaren içine doğduğu kültür tarafından, o kültürün değer, anlam ve normlarını öğrenmesi süreci doğrudan kültürleme sürecini işaret eder. Bu bakımdan, türkülerin yukarıda sözü edilen işlevleri yanında bir eğitim işlevinin olduğunu söylemek mümkündür.

Nitekim, “Dergâh (Tekke)”, “Fani” gibi dinî bilgiler; “Nazar-Nazarlık” gibi inanca dayalı bilgiler; “Pervane, Abdal, İkrâr” ve benzerleri gibi tasavvufî bilgiler; “Hürriyet Basması, Ala Çorap” gibi giyim kuşama dair bilgiler; “Hatem Yüzük” gibi süslenme-aksesuara dair bilgiler; “Sarı Yıldız, Ülker Yıldızı” gibi astronomik bilgiler; “Kırat ve Terki” gibi hayvancılığa dair bilgiler; “Bülbül ve Turna” gibi zoolojik bilgiler yanında daha birçok bilginin araştırma konumuz olan Tokat’tan derlenmiş türkü sözlerinin, bir eğitim aracı olarak düşünülebileceğini göstermektedir.

Bir diğerk açıdan bakıldığında Türküler; “saygı, adalet, dürüstlük, alçak gönüllülük, hoşgörü, barış, aşk-sevgi, mertlik, eşitlik, birlik-beraberlik, çalışkanlık, vatan sevgisi, millî şuur gibi değerleri işlemesi, iletmesi ve dolayısıyla öğretmesi bakımından da önem arz etmektedir. Bu anlamda türküler doğumdan ölüme değin, bütün insanların hayatına dokunan bir yaygın eğitim aracı olarak görülebilir.

2014 yılından itibaren yenilenen ve güncellenen, “Türkü ve Örgün Eğitim” başlığı altında incelediğimiz Millî Eğitim Bakanlığı Müfredatında, türkülere yoğunlukla yer verildiği görölmektedir. Bu sebeple türkülerin örgün eğitimde de yer aldığı göz önünde bulundurularak, kendi çalışmamız olan Tokat’tan derlenmiş türkülerin de örgün eğitimde yer alacağı öngörülmektedir. Türkülerin, beşikten mezara kadar olan süreçte var olduğu görölmektedir. Bu sürecin incelenmesi “hayat boyu öğrenme” kavramı adı altında gerçekleştirilmektedir. Eğitimsel açıdan incelendiğinde ise örgün ve yaygın eğitim adı altında yoğun olarak yer aldığı görölmektedir. Busebeble Tokat’tan derlenen türkü sözleri incelenmiş, kültür öğeleri saptanarak ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu tez çalışmasının, Türkü’ler ile doğrudan ilgili veya ilişkili olarak yapılacak çalışmalara, kültür, kültür aktarımı konularını eğitimle ilişkilendirilerek içerik alan diğerk çalışmalara katkıda bulunacağı ümit edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, M. (2013). Kavram olarak hayat boyu öğrenme ve hayat boyu öğrenmenin avrupa birliği serüveni. *Bilig* (64), 23-48.
- Akyüz, Y. (2008). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem.
- Albayrak, N. (2009). *Türk halk şiirinde biçim ve tür sorunu*. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2(3-4), 133-186.
- Arslan, E. (2008). *Türk halk edebiyatı*. Ankara: Maya Aka.
- Arslan, S. (2016). *Tokat yöresi halk ezgilerinin müzikal analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu, <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Artun, E. (2004). *Türk halk edebiyatına giriş*. İstanbul: Kitabevi.
- Artun, E. (2013). *Türkü söyleme geleneği ile türkülerde tür, şekil ve tasnif üzerine düşünceler*. 4. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı-Türkü, Türkülerimiz, Öyküleriyle Türküler Sempozyumu (22-24 Mart), Muğla.
- Ayan, H. (2009). Rifâi'den Oscar Wilde'a gül ve bülbül hikâyesi. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (39), 967-987.
- Balkılıç, Ö. (2009). *Cumhuriyet, halk ve müzik-Türkiye'de müzik reformu 1922-1952*. Ankara: Tan.
- Büyükyıldız, H. Z. (2015). *Türk halk müziği ulusal Türk müziği*. İstanbul: Arı Sanat.
- Çiçek, S. (2000). *İlköğretimde müzik*. Bursa: Ezgi.
- Çoşkun Elçi, A. (1997). *Muzaffer Sarısözen hayatı eserleri ve çalışmaları*. Ankara: Yorum.

- Ekici, M. (2013). *“Folklore” halk bilimi*. Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri, Sivas.
- Ekici, M. (2018). *Halk bilgisi (folklor) derleme ve inceleme yöntemleri*. Ankara: Geleneksel.
- Engin, İ. (1990). Süpürge zanaat ısı örneğinde iki kültürel süreç: Kültürleme ve kültürlenme. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih- Coğrafiya Fakültesi Dergisi*, 33(1-2), 165-169.
- Erdem, S. (1987). *Tokat kelimesi üzerine düşünceler*. Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, Tokat.
- Erkut, A. (2005). *Bilimsel araştırma sarmalı*. Ankara: Seçkin.
- Eroğlu, F. (2014). *Söz ve müzik açısından türkü*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Eroğlu, T. (2017). Türkü nedir?. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(7), 78-91.
- Ertürk, S. (1998). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Yelkentepe.
- Güleç, H. (2002). *Türk halk edebiyatı*. Konya:  izgi.
- Güleç, H. (2012). *Türk halk edebiyatı*. İstanbul: Kriter.
- Günay, E. (2006). *Müzik sosyolojisi sosyolojiden müzik kültürüne bir bakış*. İstanbul: Bağlam.
- Güven, M. (2009). *Türküler dile geldi*. İstanbul: Ötüken.
- Güvenç, B. (1970). *Kültür kuramında bütüncüllük sorunu üzerine bir deneme*. Ankara: Hacettepe.
- Güzel, A. Torun, A. (2014) *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Akçağ.
- Ilkaz, E. (2011). *T rk ye girmeden önce halk müziğimizde uzun havalar müzikal diziler ve yöresel tavırlar*. Ankara: Barış Kitap.
- Kınık, M. (2011). Bir iletişim aracı olarak Türk halk müziği ve türküler. *Erciyes İletişim Dergisi*, 1(2), 136-150.
- Kudret, C. (1980). * rneklerle edebiyat bilgileri*. İstanbul: İnkılap ve Aka.

- Nacakcı, Z., & Canbay, A. (2013). *Müzik kültürü*. Ankara: Pegem.
- Özbek, M. (1994). *Folklor ve türkülerimiz*. İstanbul: Ötüken.
- Özbek, M. (2009). *Türkülerin dili*. İstanbul: Ötüken.
- Özgül, İ. (1996). *Müzik eğitimi ve öğretimi-kuramlar-solfejler-şarkılar*. Kastamonu: Ayvatoğlu.
- Pınarbaşı, E. (2012). *Tokat yöresi dini musikisi*. Yüksek Lisans Tezi, Samsun 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Tan, N. (1985) *Folklor (halkbilim) genel bilgiler*. Halk Kültürü Yayınları (2) Folklor Dizisi (1), İstanbul: Dilek.
- Tan, N. (2000). *Folklor (halk bilimi)*. İstanbul: Artmedia.
- Tanses, H. (2005). *Halk türküleri*. (1. Basım), İstanbul: Say yayınları.
- Uçar, M. (1993). *Erzincan'da giyim kuşam halk oyunları ve halk türküleri*. Ankara: Şenkay.
- Üçer, M. (1987). *Tokat efsaneleri ve inanışları*. Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, Tokat.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..